

KNJIŽEVNOST I DIJETE

ČASOPIS ZA DJEČJU KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNOST ZA MLADE

Zagreb, godište III.

4

Rujan – prosinac 2014.

Časopis za dječju književnost i književnost za mlade

Godište III, broj 4, 2014.

ISSN 1848-5618

Uredništvo

Božidar Prosenjak, Dubravka Težak, Diana Zalar

Izdavač

Društvo hrvatskih književnika

Trg bana Josipa Jelačića 7/I

HR-10 000 Zagreb

Za izdavača

Božidar Petrač

Logotip, vinjete i ilustracija na naslovnici

Vedran Markulin

Grafička priprema

Vladimira Poljanec

Tisak

GRAFOMARK d.o.o.

Časopis izlazi tromjesečno. Objavljuje književne, znanstvene i stručne radove iz područja dječje književnosti i književnosti za mladež. Radovi se dostavljaju na adresu uredništva: knjizevnostidijete@dhk.hr. Rukopise ne vraćamo.

Tel. 00385 1 4816 931. Faks: 00385 1 4816959. Cijena primjerka 30 kn. Cijena dvobroja 50 kn. Godišnja pretplata 100 kn / 20 EUR. Pretplate se uplaćuju na žiro račun br. HR 5223600001101361393 (Društvo hrvatskih književnika – za *Književnost i dijete*), poziv na broj: 0114-3207714-2014.

Časopis se izdaje uz potporu Ministarstva kulture RH i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport.

SADRŽAJ

KNJIŽEVNO PERO

Neobjavljeni književni radovi

Tatjana Pokrajac-Papucci: Pjesme	6
Diana Rosandić Živković: Dvije krijesnice	11
Josip Laća: Suputnici i usputnici	19

STRUČNO PERO

Znanstveni i stručni radovi

KNJIŽEVNI PORTRET – MLADEN KUŠEC

Diana Zalar: Život shvaćen kao umjetničko djelo	29
---	----

Marina Gabelica, Ana Radmanić, Anita Skrbini, Ljiljana Varjačić: Lektira – zadnja crta obrane čitanja u digitalnome dobu	54
---	----

KRITIČKI PROZOR

Kritike, prikazi, osvrti

Martina Jurišić: Dječja projekcija budućnosti	75
(Ksenija Kušec: <i>Janko i stroj za vrijeme</i>)	
Nada Kujundžić: Sretna trinaestica	78
(Hrvoje Kovačević: <i>Tajna Zantara vidovnjaka</i>)	
Bijeg u virtualnu stvarnost	81
(Jasminka Tihi-Stepanić: <i>Bacit ću ti kompjutor kroz prozor</i>)	
Moralne po(r)uke u bajkovitom ruhu	85
(Igor Knížek: <i>Moj pustolovni planet</i>)	

Nina Lekić: Čarolija koja spašava siročad	89
(Igor Knížek: <i>Ferdo i glazbena skrinjica</i>)	
Nada Mihoković-Kumrić: Nije slava sve što sija	94
(Ivana Guljašević: <i>Moja slavna prijateljica</i>)	
Dida Jozin put od bauštele do računala	97
(Miljenko Stojić: <i>Did Jozo</i>)	
Biserka Goleš-Glasnović: Književni tekst – snoviti snopovi linija	102
(Boris Vrga: Ivica Antolčić – Ilustracije)	

KRONOLOGIJA

Rujan – prosinac 2014.	109
-----------------------------	-----

U spomen: Zvonimir Balog	114
--------------------------------	-----

NOVE KNJIGE

Slikovnice za najmlađe	117
Knjige za djecu mlađe dobi	118
Knjige za djecu	120
Knjige za mladež	121
Knjige na stranim jezicima	122
Stripovi	123
Stručna literatura za roditelje, odgojitelje i nastavnike	124
Suradnici o ovom broju	125

KNJIŽEVNO PERO

Neobjavljeni književni radovi

Tatjana Pokrajac-Papucci

MAČAK SLADOKUSAC

Dok pola Zemlje još spi u mraku,
ujutro rano kad ne bi ni pet,
gospodin Mačak u crnom fraku
čeka na ulaz u supermarket.

Svi čudom se čude što on tu radi,
pitanja mnoga kolaju svijetom.
Uz masu ljudi pravo je čudo
vidjeti Mačka pred supermarketom.

U susjedstvu cijelom miševi znaju
da za njih straha nikakva ni.
Za doručak radije Mačak će ovaj
pojest još topla peciva tri.

I trbuha puna cijelog će dana,
drijemajuć, presti u toplom stanu,
a kad navečer ogladni opet,
u smočnici naći će KiteKat hranu.

Vremena su čudna, priznat se mora,
promjene nove svakog dana.
Na gastro-planu ni miševi više
mačkama nisu omiljena hrana.

ZEBRA

Po cijelom tijelu pruge,
no ne u boji duge,
crno-bijele samo,
k'o zebri je znamo.
Ako čini ti se
da na cesti spava,
to je samo gradska,
nije stepska – prava.

DVA MIŠA S KLUPE

K'o bezbroj puta u ovom tjednu
dva miša sjela na klupu jednu,
no danas je nešto drugačiji dan,
pod klupom su mačku pokvarili san.
I dok se oni smiju i ciče,
mačak promrmlja: – Dosta je priče!
Na svoje sneno oko zažmiri,
oprezno ispod klupe proviri.
Protežuć se lijeno s boka na bok,
zauzme pozu za salto skok.
Jedan – Mijaaaau – bijaše dosta,
za dvojac premalo vremena osta.
Pobjeći kamo? – ne znaju ni sami,
čini se ovo je pravi tsunami.
Od sobe do sobe bezglavo trče,
svatko pred sobom stvari prevrće.
No, mačak ugleda plišanog miša
i u tren se luda jurnjava stiša.
Dva miša s klupe, u zadnji čas
u rupi na podu su pronašla spas.

NA ŠUFITU

Još kad san na prvi škalin stala
ud žalosti ili ud sriče je daska zaškripala,
i kako da mi je stila reči da već par lit
ni niedan hudija na stari šufit.
Pod nugami se je prah u ariju diza,
pačina ud grede za lase čepala,
i vonjalo sve je po staroj plišnji,
ma pošla san naprid, nis se frmala.
Z nugon san udrila u sito na puodu,
na sve kraje su se suhi vrihi poštrkali,
još ud kad hi je mati bila dunesla
svo vrime su tamo u situ ustali.
Pak san digla pukrov ud stare škrinje,
čud tega bi u nju još moglo stati,
ma našla san samo dva para bičav
ča hi je ud stare maje uplela mati.
I jedan suhi mac ud lavande
da tarme bičve ne bi pujile,
i da hi danas nis ja tamo našla
ki zna du kad bi još nutra bile...
Pu lavandi još lipo bičve zadaju,
teple i meke, na rige crvene,
a kad san hi stisla na svoja prsa
na mater su moju dumislile mene.

MARIJE

Gašparka je bila,
parke joj se je muž Gašpar zva.
Da se je reklo samo Marija,
niebi se znalo na kuju se pensa.
Marije na Pudarici,
Marije u Stujini,
Marije na Velebiču,

Marije u Karpulini,
Marije u Bilicah,
Marije u Vičani,
Marije na Duranki,
Marije u Raduvani...

Bunašerka,
Todarka,
Danilova,
Kranjica,
Pedanka,
Karpulinka,
Zvunaarka,
Pirituvica,
Petešička,
Mišetuvica,
Jeromelka,
Kapuluvica,
Ružička,
Markuvica,
Šturmanka,
Bankuvica,
Bandarelka,
Pičuvica,
Šikutka,
Grgatuvica,
Kuvačka,
Raduvanka,
Slavonka,
Markuvica...

Nemojte pensati da su to
sve seljanske Marije.

Je već ud jene
još vani ustala.
Ma finila san hi brujiti
aš san se štuvala.

TETA FOŠKA I BARBA ZVAN

Ud kampanje su pu putu zduolun doma hudili.
Dumišljan se Tete Foške kako hudeči,
z facuolon na glavi, za špag tuvaricu drži,
kako zad njih mali pulič skače,
a na tuvarici, kako da je niki guspudin,
z šiljaron na glavi barba Zvan sidi.
Ma tuvarica se je tega bila štufala.
Udjedanput je zamunjesala,
barba Zvana uprenula i narabijala,
skupa z bisagami ga je ud sebe hitila,
noge u ariju digla,
pa se je u prah pud murvon utakala.
Zvan se je rabijan dignuja i ubrnuja,
ud nervuoža u travu na putu pljuknuja
i tuvaricu i Fošku prokleja.
A brižna teta Foška bi samo glavu kalala i mučala.
Pak bi se, unako mala, z tuvaricon natezala.
Kad se je tuvarica ud praha dignula
bi je pošla u štalu vezati.
Puliča, ča je pu putu teka, je tribalo čepati
i za svojega Zvana, ča je več u hiži bija
i bruntulajuči za stuolon sidija,
vried večeru pruntati.
A ča čete! Brižna teta Foška ni imala dice
pak su njoj njiji Zvan i tuvarica bili sve.

Diana Rosandić Živković

DVIJE KRIJESNICE

(Scena: rastvoreni kišobran, iznutra zeleno svjetlo. Stablo na sredini. Mjesec. Svjetlosni elementi. Protagonist s violinom sjedi s unutarnje strane, nevidljiv publici.)

Govornik: Jedne noći ispod kesten-parka
                       pojavi se svjetlost zelena al' žarka!
                       Bijeli mjesec u srpić se stanji
                       da bi neprimjetan bio, a i manji,
                       jer i njemu je divno gledat' ispod krošnje
                       svijetlo tkanje neobične iskričave nošnje
                       k'o da je dugme otpalo sa ruha
                       pa svjetluca dolje u visokoj travi
                       il' k'o da je mrvica svjetlećega kruha
                       koju netko za raspjevanu pticu stavi.

(Violina iza kišobrana nježno zasvira uspavanku.)

I namjesti se mjesec na najvišoj grani
 zijevne sretno u praznom gnijezdu svrake,
 krene uživati u pjesmi što dušu hrani
 a do trave mu klonu srebrne zrake.
 – Aaaa (*zijeva*) Ne budite me do svanuća zore,
 Da mi se umorni tabani malo odmore!
 O, koje li divote, koje li krasote,
 ovako zemljici reć' laku noć, ili buona notte!

(Violina nastavi... Dolazi drugi kišobran, rastvoren, s crvenim svjetlom. Čuje se jako kihanje, šmrcaanje, kašljanje.)

Crvena krijesnica: Apćiha! Kih, kih, šmrs, šmrc!

Govornik: Mjesec otvori oči, prene se usred noći.
Iz usta mu ispadne srebrna travka.
Reče: – Ah, zar gotova je uspavanka!?

Crvena krijesnica: Apćiha!

Govornik: Mjesec se nagne iz gnijezda. Padne jedna zvijezda.
Ljutito kaže: – Pjesme nesta, idila presta!

Crvena krijesnica: Apćiha! Kih, kih, šmrc, šmrc!

Govornik: Evo ga opet, taj užasan zvuk!
Moram se vratiti na nebeski luk!...
Jer dolje, čuj!
Miline nesta!
Ispod lista djeteline
osluhni bolje, ni zuj!
Sasvim presta pjesma violine.

Crvena krijesnica: Apćiha! Kih, kih, šmrc, šmrc!

(Iza zelenog kišobrana ljutito izviruje zdrava krijesnica.)

Zelena krijesnica: Kakva je to smutnja? Kakva grozna slutnja?
Kakva je to strka? A noć je tako mrka!
Zar sav trud što iz mojih nota teče
ne može zadržati ovu divnu večer?
(Ogleda se uokolo, ali nema nikoga.)
Tko si ti što mi kvariš priču?
Što mi zemlju treseš od uzdaha i plača,
a lijepo cvrčci cvrče i zrikavci zriču,
i s njima sam u glazbi bila najjača!

Crvena krijesnica: Apćiha!

Zelena krijesnica: Užasna disharmonija sad nas sve muči!

Javi se tko si koji sad nas tjeraš kući!?
Ako si zmaj, znaj, ja imam mač! (*Podiže gudačo!*)
Cijelog ću te ispalicati, i baciti u drač!
U drač! U drač, u drač!
Jer imam strašan mač!

Crvena krijesnica (*Izviruje iza svog kišobrana.*):

Ne viči na mene sad još i ti!
Vidiš da sam skroz stvorenje jedno!
Htio sam se u mišju rupu skriti,
dok mi ne prođe ovo s nosom – gadno!
Gle, kako mi nos curi!
Gle, kako mi iz njonje potocima juri!
Zato mi je tako crven i velik,
a još jučer sam bio zdrav ko' čelik!
I sad tu k'o kišna glista cmoljim
i ispod ovog se lista vrpoljim,
niti mogu svirati, niti pjevati
samo šmrcati, kihati i k'o magare revati.
A jooj, aaa, iii, aaa!

Zelena krijesnica: Hej, nisi ti zmaj! Niti neman jezovita
s okom crvenim od žarkoga sjaja!
Pa ti si brate krijesnica, baš kao i ja,
i znam te, dolaziš iz mogega kraja!

Crvena krijesnica: Sinoć sam svirao svoju flauticu milu
cijelu uvertiru za noćnu leptiricu – vilu!
I bos sam plesao po rosnoj travi
do svanuća sam bio junak pravi.
A onda dunu vjetrić u znojnu flauticu
i sav se zažarih u nosu i licu,
fenjerić pocrveni, jer dobih temperaturu
– ne mogu ovakav na glazbenu maturu!
Što ću sada – apćiha! – samo plakati mogu!
A i plakati mi ne date, jer da vam smetam!
Čela sam užarenog, a promrzlih nogu
oh, baš sam jako, jako nesretan!

(Plaćući pjeva)

Jadna sam ti bubica,
ali nisam mali mrav.
Zovu me i krijesnica
i sad ti nisam zdrav
nosić mi ne diše
stalno mi se kiše
svjetlo sam ja maleno
ne zeleno već crveno
i ne mogu ti plesati
i ne mogu ti bljeskati
i ne mogu ti svirati
i ne mogu ništa birati
i ne mogu ti pjevati
i ne mogu čak ni zijevati
mogu samo revati
i nosom jadnim sijevati
mogu samo šmrcati
i suzama ti vrcati!

Zelena krijesnica: Oh, prestani! Molim te prestani! *(Rukama poklapa uši.)*

Crvena krijesnica: Reci mojoj prehladi: – Iz nosa nestani!
Kako ću sad svirati? Kako ću pjevati?
Kako ću opet zeleni val isijavati?
O, kako sam žalostan, o kako sam pretužan!
Hajde, barem zasviraj ti,
nemoj samo mene koriti,
utješi me svojom svirkom lakom
dok se ja borim s nosoboljom ovako jakom!

(Krijesnica violinu zasvira, a onda se počese po glavi i dosjeti se.)

Zelena krijesnica: Hej! Znam kako ću ti pomoći! Kako ne bih!
Sad se sjetih da je jedne noći,
bilo i meni isto k'o i tebi!
Letjela sam preko ovog parka

i svjetlost je moja bila crvena i žarka
i nije mi bilo dobro ni lako
pa sam onda leteći tako
iznad rive pala u more duboko
držeći violinu jednom rukom,
napila se nosom vode, gadnim srkom!
Al' onda mi lampica u zeleno poplavi
I ja istog trena od prehlade ozdravi'!

Crvena krijesnica: Ti bi mene to utopiti htjela!
U more bi me obrušila!
Nisam ti se požaliti smio,
o, kako bih se onda osušio!

Zelena krijesnica: Ma neću te ja u vodu baciti,
nego ću ti more donijeti!
Eto, čekaj ovdje i probaj malo svirati,
i eto mene, brzo ću ti lijek donijeti!

(Zelena krijesnica ode, a crvena pokušava svirati flautu. Loše joj ide!)

Govornik: Mjesec pogledom budno prati
Zelen-krijesnicu kako prema rivi leti
i čeka je željno da se vrati
prema svojoj prehladenoj meti
koja pokušava svirati, ajoj,
tako da mora uši začepiti!

Zelena krijesnica: Evo, brate mili istoga roda
obriši suzu na svomu licu
ovo ti je prava, zdrava, slana voda
koja će ti potpuno osloboditi
tu tvoju začepljenu trubicu!

Crvena krijesnica: Ne trubicu, već flauticu!

Zelena krijesnica: Svejedno! Pa ćeš opet moći pjesmu predvoditi!
(Zelena krijesnica pruža ruke, crvena srkne, pokuša zasvirati. Lijepo!)

Osmjehne se i oduševi.)

Crvena krijesnica: O, kako ti se odužiti! Kako ti zahvaliti na svemu?

Zelena krijesnica: Samo se nemoj više tužiti,
nego počni svirati. I nemaj tremu!
Da konačno noćas vježbamo pravo
da nam mogu klicati BRAVO! Bravo!

Crvena krijesnica: Gle, gle samo! Zelen sam opet! (*Svjetlo iza kišobrana je zeleno.*)

I nosić mi skroz naskroz radi!
Al' će biti sretna flautica za pet
jer prošli su moji jadi!

Zelena krijesnica: Naši jadi, dragi brate!
Sad ćemo u ove sitne sate
ti i ja vježbati za sutra
da nam se svjetlo pročisti iznutra
da mjesec može gledat' kako divno sjaje
dva naša svjetlašca dok nam pjesma traje!

Crvena krijesnica: Onda ti započni, a ja ću te pratit!

Zelena krijesnica: Opet si zdrav, pa nećemo kratit!

Crvena krijesnica: Ja sam mala bubica
ali nisam crni mrav.
Zovu me i krijesnica
i opet sam ti zdrav!
Vidi, nosić mi diše
i više mi ne kiše!
Svjetlo sam ja maleno
ne crveno već zeleno
i opet mogu plesati
i opet mogu blještati
i opet mogu svirati
i opet mogu birati!

Evo mogu ti i pjevati
 a mogu sad i zijevati
 neću više revati
 i nosom jadnim sijevati
 neću više šmrcati
 i suzama ti vrcati!
 ... Evo mogu vam i pjevati...
 Al' mogu sad i zijevati... zijevati.... i spavati...

*(Crvena krijesnica zijeva, umorna legne ispod svog
 kišobrana,
 zelena nastavi onu nježnu uspavanku s početka...
 Svjetlo od mjeseca nestaje i ostaje samo zeleno...)*

Govornik: I namjesti se mjesec na najvišoj grani,
 zijevne sretno u praznom gnijezdu svrake
 krene uživati u pjesmi što dušu hrani
 a do trave mu klonu srebrne zrake.
 Aaaa... (*Zijeva.*) Ne budite me do svanuća zore,
 Da mi se umorni živci odmore!
 O, koje li krasote, koje li divote,
 pjesmom svijetu reći: – Laku noć, i buona notte!...
(Zahrče. Violina utihne. Mjesec počne kihati.)
 Apćiha!? Apćiha!?
 Hej, što je to sad? Kakav je to jad?
 Evo, i mene ulovilo kihanje
 I neko sasvim jedno stanje!
 Ali, znam kako ću si pomoći
 do mora ću poći prije isteka noći,
 i nosom srknuti barem dva-tri golema vala,
 i opet natrag trknuti, dok svira krijesnica mala!

(Mjesečevo svjetlo nestaje i ostaju samo zelene krijesnice koje pjevaju.)

Mi smo male bubice
 ali nismo crni mravi.
 Zovu nas i krijesnice
 i sasvim smo ti zdravi!

Vidi, nosić nam skroz diše
i više se ne kiše!
Svjetlo smo mi maleno
ne crveno već zeleno
i opet ćemo plesati
i opet ćemo blještati
i opet ćemo svirati
i opet ćemo birati!
Tko će s nama plesati, može plesati,
tko će s nama svirati, može svirati,
možeš s nama vježbati
pa ćeš bolje znati!
Jer najljepše je prijatelju
svoju pjesmu dati!
Zato budi zdrav, budi čak i mrav,
ili ostaj krijesnica, veseloga lica!
Možeš biti mjesec, ili rujna zora
ili budi biser u dubini mora!
Ti svijetli! Svijetli! Samo svijetli!
Pa će i svijet sav zbog tebe svijetliti!
Svijetli! Svijetli! Svijetli!
Zasvijetli kao i mi!

KRAJ

SUPUTNICI I USPUTNICI

Josip Laća**CESAR MEĐU PJESNICIMA**

Bio je drugi dio svibnja godine 1978., dan vedar i topao. Ispred nas Vrana, plodno polje, čudesan dar Stvoritelja krševitu kraju, pa gusti šaš i bliješteće jezero. Po padinama oko njega, između smrika, grabova i hrastića, žute pjege procvale brnistre kao na Cézanneovim provansalskim krajolicima. Na stolovima u restoranu svega blaga Božjega: pršut, paški sir, bijela riba iz obližnjega mora i veliki odresci jezerske somovine.

Slavio se dan škole u Pakoštanima i svečano otvorenje školske knjižnice koju je knjigama opremila Mladost, a cijeli pothvat financirao Kulturno-prosvjetni sabor Socijalističke Republike Hrvatske. Za stolom nasuprot meni, na počasnom mjestu, da ga svi vide i da on sve može vidjeti, sjedio je pjesnik Dobriša Cesarić koji je održao književni susret s djecom i s nekoliko prigodnih riječi otvorio knjižnicu. Desno od njega supruga Elza, a do nje moj šef Pernar. Nakon svečanosti, direktor škole pozvao je sve zaposlene i goste na objed u restoranu na zapadnoj obali Vranskoga jezera.

Odrastao sam u donjem Pokrčju, a ni more mi nije daleko, pa dobro poznam i znam cijeniti najbolje iz mora, rijeka i jezera. Znam odavno i onu glasovitu izreku da riba mora tri puta plivati: u moru (vodi), ulju i vinu, pa sam nakon nekoliko zalogaja posegnuo za najbližom buteljom, nadio čašu crnoga i taman kad sam ga htio kušati, gospođa Elza namrštila je svoje naborano čelo prekriveno šiškama, kao u srednjovjekovnih frataru, ali bez tonzure, i strogo profesorski me ukorila:

– Jozo, vi ne smijete piti! Vi vozite!

– Ne ću, gospođo Elza, ne ću – odgovorio sam poslušno i odglumio postidjenost, te spustio čašu na stol iako je riba u meni očajnički željela

treći put zaplivati. Sve je to naoko nezainteresirano promatrao Dobriša, pa kad se njegova supruga okrenula prema šefu Pernaru koji joj je nešto govorio, pjesnik mi je više gestom nego glasom dao znak:

– Sad!

Držim i danas, kad pijem samo bevandu, da je ispijanje vode, pravoga ili lažnoga soka ili neke slične tehnološke tvorevine za ribom na gradelama ravno bogohuljenju. Zato sam iskapio čašu do dna, zaklonivši dlanom, za svaki slučaj, njezin sadržaj. Taj se obred do kraja ručka ponovio više puta kad je gospođa Elza bila okrenuta prema mome šefu. Cesarićeva „pomoć“, s kojom se s pravom ne bi složila ni onodobna saobraćajna milicija ni sadašnja prometna policija, zgoda je koju najčešće ispričam kad pripovijedam o svojim putovanjima s književnicima i ona se mojom zaslugom našla i u jednom zborniku anegdota o hrvatskim književnicima. Taj simpatični, ali u svojoj biti manje važan događaj, pridonio je da slavnoga pjesnika i akademika Dobrišu Cesarića prigrlim kao vrlo dragu osobu i ništa mi za njega sljedećih dana nije bilo teško učiniti.

Toga proljeća Mladost je objavila knjigu *Voćka poslije kiše*, Cesarićeve pjesme koje je izabrao i kojima je pogovor napisao Jure Kaštelan. Izdanje je bilo neobično jer je zbirka objavljena u dvije inačice: u biblioteci Jelen i u biblioteci Zlatno slovo. Prva, odgovarajućom šarenom naslovnicom bila je prilagođena učenicima osnovne škole, a druga, u decentnijoj opremi, odraslim čitateljima (i kupcima).

Početkom svibnja, dok sam bio na službenom putu, javljeno mi je da pjesnik Dobriša Cesarić u drugoj polovini svibnja želi sa suprugom provesti dvadesetak dana u Zadru i da je voljan jednom ili dvaput dnevno gostovati u školama u gradu i okolici.

Vijest me naravno obradovala jer mi susret s poznatim pjesnikom nitko ne će odbiti, a i knjige će se dobro prodavati, ali me i uznemirila jer će s pjesnikom doputovati njegova supruga. Kako će njih dvoje reagirati kad vide da ću ih danima voziti u renaultu 4 koji je sve samo ne udoban automobil? Hoće li gospođa grintati, hoće li gundati i zagorčavati mi život ako u nekoj školi ne bude teklo sve po protokolu?

Pokazalo se da sam bio posve u krivu. Putnici, kad sam ih dočekaao na željezničkom kolodvoru u Zadru, ni jednom gestom ni grimasom nisu pokazali da su razočarani mojim vozilom. S njima je u spavaćim kolima doputovao i moj šef Pernar koji nam se pridružio dan ili dva, najviše zbog spomenutoga otvorenja knjižnice u Pakoštanima.

Gostima sam, zahvaljujući vezama, priredio jedno ugodno iznena-

đenje. S mojim dragim prezimenjakom i prijateljem Brankom, šefom recepcije u hotelu Kolovare, uglavio sam da Cesarić i njegova supruga dobiju dva puna pansiona koje će pokriti samo jedna dnevnicica i račun za noćenje za jednu osobu. Naravno, u pitanju je bio značajan popust koji, u predsezoni kad hotel nije pun, ima pravo odobriti šef recepcije, što je meni kao bivšem recepcionaru i te kako bilo poznato. Cijena je bila tolika da je gostima od dnevnice ostalo i za kavu ili neko drugo piće u blagovaonici ili u predvorju hotela. Treba dodati da je i upravi hotela godilo što je ugošćen ugledni pjesnik sa suprugom, koji je danima izazivao pozornost svih domaćih gostiju. I konobari i sobarice vrlo su se srdačno i uslužno odnosili prema gostu čije su pjesme znali napamet.

Organizirao sam jedan susret dnevno, dva samo kad smo putovali u udaljenija mjesta u zadarskoj okolici, da ne bismo išli dva puta u istom smjeru. Sve je teklo lijepo, susreti su bili uglavnom dobro organizirani, a pjesnik i njegova supruga obasuti pažnjom i učenika i nastavnika. Vraćali smo se u hotel s buketima cvijeća, sa suvenirima i učeničkim likovnim radovima. U manjim školama svi su učenici bili na priredbi, a u većima onoliko koliko ih je moglo stati u najveću učionicu, dvoranu ili predvorje. Pjesnik najčešće nije trebao čitati svoje stihove; recitirali su ih učenici, pa sam se za cijeli život naslušao pjesama *Slap*, *Voćka poslije kiše*, *Oblak*, *Tiho, o tiho govori mi jesen*, *Balada iz predgrađa*... Dobriša je samo morao strpljivo odgovarati na brojna pitanja svojih čitatelja.

Ja sam se kao obično držao po strani; važno mi je bilo da sve dobro protekne, pa sam u prevelikoj samozatajnosti izbjegavao i slikanje s pjesnikom, zbog čega mi je danas žao.

A knjige su se doista dobro prodavale. Cesarić je imao sedamdeset i šest godina, bio je nešto boležljiv, pa ni nastavnici ni učenici nisu vjerovali da će ih opet posjetiti i zato je bila prilična jagma za njegovim knjigama s potpisom. Ali nije sve proteklo glatko i ugodno kako bi se moglo očekivati, a za to se pobrinuo pedagog u Osnovnoj školi u Arbanasima.

Kao dobar profesionalac uvijek sam nastojao s piscima doći u školu navrijeme, deset ili petnaest minuta prije zakazanog termina da književnik ne ide iz auta izravno pred djecu. To je mogao poremetiti samo gust promet, kvar na autu ili nenadani ili neplanirani objed u prethodnoj školi koji nismo mogli odbiti. Do škole u Arbanasima mogli smo Cesarić i ja doći i pješice jer nije daleko od hotela Kolovare, ali zbog dodatnih knjiga, koje će možda zatrebati, odvezli smo se autom, pa smo se našli pred školom prije nego su nas očekivali. Gospođa Elza ostala je u hotelu

kao da je slutila što će se dogoditi.

Na ulazu u školu bio je zalijepljen veliki plakat s riječima dobrodošlice pjesniku, dežurna učenica lijepo nas je pozdravila i povela u direktorov ured. Ondje nije bilo direktora Maštrovića, ali je bilo pedagoga Popovića koji je s njime dijelio sobu. On je jedva odgovorio na pozdrav, nije ni ustao, nego je nastavio sjediti i prebirati po papirima na stolu. Gledao sam u njegovu gustu crnu kosu izraslu posred čela kao u krapinskoga pračovjeka, još gušći i crniji Džugašvilijev brk, podrugljiv izraz u očima kad bi ipak podigao pogled prema nama, pa mi je došlo da ga mlatnem torbom po glavi. Bijes je u meni rastao, a mamlaz ni da nam ponudi stolce. Morao je znati koga sam doveo u školu, poznavao me je dobro jer me često viđao i bio je iz šibenskoga kraja, ali svejedno se i dalje podmuklo smijuljio. A onda je Dobriši prekipjelo. Prišao je stolu i oštro rekao:

– Ja sam akademik Dobriša Cesarić, a tko ste vi, molim lijepo!

Situaciju je spasio direktor Meštrović koji se pojavio na vratima. Popović je tek tada navukao krinku kakve-takve ljubaznosti i ponudio nas da sjednemo. Direktor se ispričao što nas nije dočekaao jer je išao od učionice do učionice obavijestiti odabrane učenike u kojoj će se prostorijski poslije odmora održati književni susret. Očito je odmah shvatio što nam se dogodilo pa nas je poveo u knjižnicu. Predivna moja suradnica, knjižničarka Divna Jović, svojom srdačnošću i vedrinom otjerala je nelagodu, a kad su nam se pridružile nastavnice hrvatskoga jezika, incident je nakratko zaboravljen.

– Što ćete! Njemu nitko ništa ne može. Zaštićen je kao lički medvjed – rekao nam je Maštrović, nemoćno sliježući ramenima kad nas je poslije priredbe ispraćao iz škole.

Gospođa Elza nije bila opaka osoba kako mi se u početku činilo. Imala je držanje stroge profesorice koju se moralo slušati, a to sam razumio i prihvaćao kao njezinu profesionalnu deformaciju. Iza te fasade otkrivao sam sljedećih dana posve ugodnu osobu s kojom sam znao voditi zanimljive razgovore u vožnji ili u predvorju hotela. Zanimalo je pjesnika i njegovu suprugu gdje spavam kad nisam s njima u hotelu, pa sam im pričao o svome najstarijem bratu koji mi je pomagao za vrijeme studija, a ja sam mu zauzvrat bio pri ruci u gradnji kuće, od temelja do useljenja, pa u toj kući prespavam kad sam u Zadru. Zanimalo ih je i odakle sam, iz kakve sam obitelji, koliko nas ima braće i sestara... Kad sam rekao da nas ima osmero (sada sedmero), četiri plus četiri, i da je moja majka rodila jedanaestero djece, da su mojima tri sina umrla koji

dan nakon poroda, gospođu Elzu zanimalo je koliko je majka imala godina kad je rodila najmlađe dijete.

– Četrdeset i četiri – odgovorio sam.

– Eto vidiš, Dobriša! – rekla je gospođa Elza prijekorno.

Zavladala je duga i neugodna tišina. Učinilo mi se da je ta rečenica nastavak njihovaavnog razgovora, pa da prekinem nelagodu, ispričao sam im neke smiješne zgode iz života svoje brojne obitelji.

Kad sam im spomenuo da sam bio zadarski student i da zato odlično poznajem Zadar, čemu su se stalno čudili, palo mi je na pamet da se odružim svome fakultetu i profesorima tako što ću im pjesnika dovesti u goste. Dobriša je rado pristao i jednoga dana u podne parkirao sam se ispred najljepšega fakulteta u Hrvatskoj. U to doba godine, dok sunce, more i brodovi magnetski privlače pogled i pozivaju u šetnju najljepšom rivom, na tom je fakultetu doista teško slušati i najzanimljivija predavanja.

Cesarić je odjenuo svečano tamno odijelo, gospođa Elza najljepši komplet – bila je i kod frizera – ali šiške su ostale, pa smo se popeli stubama do dvorane gdje su nas čekali profesori i studenti. Pjesnik je u svečanoj tišini recitirao svoje pjesme, sve je teklo vrlo ozbiljno, akademski, s puno poštovanja i pjesnika i njegove poezije, pa sam i ja dobio ponešto na važnosti jer se znalo da je događaj organizirao i besplatno doveo velikoga pjesnika jedan bivši student koji za studija nije imao prigodu uživo čuti ni jednoga značajnijeg književnika.

Prodao se i lijep broj knjiga uvezenih u biblioteku Zlatno slovo. I profesori i studenti čekali su u redu za potpis. Susretu je bio nazočan i Franjo Švelec, moj profesor starije hrvatske književnosti, koji se spremao u mirovinu, a gospođa Elza mu je priznala da ga se silno bojala kad je nekad davno dolazio u njezinu školu kao prosvjetni inspektor. Nakon svega, zadovoljni smo se vratili u hotel, pa sam pomislio kako bi bilo zgodno organizirati i jednu književnu večer za učenike srednje škole. Zato sam potražio profesora Ivana Aralicu koji je predavao u školi koja je pod drugim imenom zadržala kakav-takav gimnazijski program, spasivši se od Šuvarove reforme. I to je bio pun pogodak. Dobriša odmah nije prepoznao budućega kolegu akademika, koji je do tada imao pet objavljenih knjiga, a sljedećih godina tiskati će se njegovi povijesni romani koji će mu donijeti slavu, ali i opasne političke napade.

Ima jedna zanimljiva pojava u svezi s gostovanjem književnika. Dok su pučkoškolci, učenici rado pitaju književnike o svemu i svačemu, ali kad postanu srednjoškolci i studenti, u što sam se osobno uvjerio, zašute

kao da ih ništa ne zanima. Ili im je sve jasno, ili su samokritični, ili se boje javnoga istupa, protiv čega su djeca uglavnom cijepljena.

S bračnim parom Cesarić tijekom svih tih dana prilično sam se zbližio, ali svejedno bih odahnuo kad sam ih nakon održanih susreta ostavljao u hotelu i prepuštao njima samima. Suprotno mojim strahovima iz početka turneje, bio sam zahvalan gospođi Elzi što se pridružila svome suprugu, jer da je bio sam ne bih znao kako s njim provesti svako poslijepodne. Svoje slobodno vrijeme u tome gradu posvećivao sam brojnim prijateljima, bratovoj obitelji i njegovoj djeci koju sam vodio u kino.

Već prvoga dana pohvalila mi se gospođa Elza da je sestra slikara Slavka Šohaja. Brat poznati slikar, a suprug još poznatiji pjesnik. Gdje je ona u svemu tome? Ja sam je vidio u stalnoj brizi za Dobrišu, za njegovo zdravlje, za njegov san, za njegov nastup, za odnos u školama prema njemu; čuvala ga je od napora, od čašice vina jer je šećerni bolesnik... Pazila je na njegovo ponašanje. Kad su poželjeli obići zadarsko groblje, potražiti grobove nekih poznatih Zadrana, ponajprije znanaca, odveo sam ih onamo i motali smo se dugo čitajući natpise na spomenicima. U neko doba, Dobriša mi je šapnuo da bi morao obaviti malu nuždu, pa sam mu predložio jedino moguće mjesto, iza grma uz grobljanski zid. Kad se vratio, Elza se opet pretvorila u strogu profesoricu i osula paljbu na njega.

– Dobriša, kako se to ponašaš, kao satir!? – rekla je, a mi smo se nasmijali.

Shvaćao sam je donekle. Da ima djecu, unučad i praunučad, sve bi bilo drukčije, brinula bi se o njima pa bi Dobriša mogao odahnuti. Zato sam čekao trenutak kad će mu prekipjeti, kad će se pobuniti i – dočekao sam. Jednoga dana, u najstrožoj konspiraciji kao da priprema tko zna kakvu zavjeru, predložio mi je da dođem po njega u hotel, da će se on pod nekom izlikom iskrasti te da ćemo nas dvojica krenuti u zadarski večernji i noćni život. Želio je da obiđemo kvart u kojem se okuplja običan svijet, radnici, pomorci, studenti. Htio je upoznati Zadar izbliza i držao je da ću mu baš ja biti odličan sudrug u toj pustolovini. Ali već na prvom koraku, u Kalelargi, naišli smo na boljega od mene, na pjesnika Luku Paljetka.

Bila je to nezaboravna večer. Bili smo u Studentskom klubu, išli od krčme do krčme u Varoši zvanoj Dolina ćupova. (Sada su ondje elitni restorani.) Pjesnici su recitirali, pilo se i nazdravljalo, pjevalo s nepoznatim ljudima do kasnih sati. Dobriša mi je na rastanku na recepciji zahvalio na izvrsno provedenoj večeri.

Ujutro je gospođa Elza još jednom bila stroga profesorica.

Drugom prigodom zaželio je Dobriša da ih odvezem do Znanstvene knjižnice koja je preseljena u bivšu zgradu Pomorske škole u blizini Fakulteta. I pjesnik i njegova supruga dohvatili su se enciklopedija i leksikona koji su bili posloženi u vitrinama u čitaonici, pa se Dobriša odmah dao u listanje. Najprije je tražio svoje prezime, a kad bi ga našao, izbrojio bi retke i onda uzimao zadnji svezak i tražio – Dragutina Tadijanovića. I njegove je retke brojio. Tako je pregledao britansku enciklopediju, pa njemačku i sve ostalo što je bilo u vitrinama. Koliko sam mogao vidjeti, oba pjesnika su bila zastupljena otprilike jednakim brojem redaka. Obavljao je sve to Dobriša prilično bučno, uz glasne komentare, pa su se studenti počeli okretati, ali kad su vidjeli tko je s njima, nije bilo ljutnje ni negodovanja.

(Priča se da je slično postupao i Tadijanović. Znam pouzdano da je brojio citate svojih stihova u osmrtnicama u novinama. Zato će ovo moje prisjećanje na pjesnika Dobrišu Cesarića, ako ne bude većih ispravaka urednikâ, imati redaka koliko i prilog o Tadijanoviću u prošlom broju časopisa.)

Na pola turneje, iskoristio sam vikend i skoknuo u Zagreb, odazvavši se zovu ljubavi, a pjesnika i njegovu suprugu prepustio sam mladom arheologu Miru Juriću kojega smo jednom prigodom sreli i koji se ponudio da će ih povesti u razgledanje Nina i zadarskih muzeja. Kad sam se vratio u Zadar, i Dobriša i Elza bili su mi vrlo zahvalni jer su za vikenda imali izvrsnoga stručnog vodiča.

Napokon je došao i dan rastanka. Moj prijatelj Branko posljednji je put u predvorju hotela počastio pićem moje suputnike, a oni su se pozdravili sa svima u hotelu, a na kolodvoru i sa mnom. Ja sam morao ostati još nekoliko dana u Dalmaciji i obaviti neke važne poslove. Da im bude lakše i komotnije putovati, Cesarići su me zamolili da njihova dva teška kovčega i nekoliko odabranih suvenira zadržim u autu do povratka u Zagreb.

Pjesnika Dobrišu Cesarića i gospođu Elzu poslije rastanka u Zadruidio sam još samo dva puta, oboje kad sam im dovezao kovčege, a pojedinačno u dvije različite prigode. Dobrišu sam godinu dana prije njegove smrti susreo ispred hotela Dubrovnik. Srdačno smo se i prijateljski pozdravili i prisjetili se nekih veselih zgoda s turneje. Gospođu Elzu vidio sam zadnji put ujesen 1981. kad sam je vozio u Lisinski na priredbu za članove Kluba prijatelja knjige, gdje je govorila o svome

pokoynom suprugu. Od Dobrišine smrti, posve se promijenila, brada joj je drhtala. Bilo mi je žao voziti je u takvom stanju pred mnoštvo djece, ali to je bila njezina želja.

Moji bližnji znaju da nisam osobit ljubitelj poezije. Pjesništvo su mi ogradili loši, nametljivi i nerazumljivi pjesnici koji su opsjedali gostujuće književnike na turnejama po školama. Uvaljivali su im svoje zbirčice, svoje rukopise, pozivali na ručak i večeru u svoje domove, čitali svoje stihotvorine, uz onu ubojitu rečenicu: „Evo, sad ću vam pročitati nekoliko svojih pjesama.“ Razumije se da sam ja kao organizator, vozač i pratitelj bio kolateralna žrtva takve gnjavaže.

Dobriša Cesarić je bio pjesnik kojega se voljelo, čitalo i poštovalo. Kad sam se s njime družio, zbirke pjesama su se još kupovale, a pjesme čitale, recitirale i uglazbljivale. Za razliku od njegova velikog takmaca Tadijanovića, bio je povučen, najčešće šutljiv i nenametljiv čovjek. Onome koji nije pamtio njegov lik iz medija, prije je nalikovao na običnoga umirovljenog službenika, nego na slavnoga pjesnika i akademika.

Kad sam se početkom lipnja vratio iz Dalmacije, javio sam se Cesarićevima da se dogovorimo kad ću im dovesti kovčege. Ali nije primopredaja protekla brzo i jednostavno kako sam mislio. Gospođa Elza pozvala je mene i moju djevojku da dođemo kod njih u ponedjeljak 5. lipnja u večernjim satima. Mojoj se Ani iz nekih, samo njoj znanih razloga, nije išlo u goste, pa sam krenuo sam u stan u Novoj vesi na broju 50. (Poslije joj je bilo žao što je to propustila.)

U stanu Cesarićevih, u ugodnom građanskom ambijentu i u prijateljskom ozračju proveo sam nekoliko nezaboravnih sati. Gospođa Elza poslužila je na dvama pladnjevima najbolje kanape sendviče koje sam u životu kušao. Svaki od njih bio je drukčijega izgleda, sastava i okusa. S nama je bio i njihov obiteljski prijatelj, poznati novinar Tomo Đurinović, čovjek širokih interesa, kojega sam samo tada uživo vidio.

Prepričavali smo smiješne zgode s gostovanja u Zadru i okolici. Popili nekoliko butelja probranih vina. Na rastanku sam u znak zahvalnosti dobio knjigu *Slap* s gramofonskom pločom i posvetom, a za Anu bila je pripremljena knjiga *Voćka poslije kiše*. (Zbog tih posveta znam nadnevak posjeta.)

Dvije i pol godine kasnije, 18. prosinca 1980., umro je Dobriša Cesarić. Bio sam na službenom putu i nisam pribivao njegovu ispraćaju. Pjesnikovu odlasku nije posvećena onakva pozornost kakvu sam očekivao, i zbog njegova pjesničkog ugleda, široke popularnosti i međuratne

socijalne lirike tako drage komunističkoj vlasti. Od znanaca i znalaca doznao sam i razlog takva odnosa politike i medija. Dobriša je pred kraj života potpisao neku domoljubnu peticiju koja se nije svidjela vlastima. Njegov najveći takmac nije ju potpisao.

Cesto se u raznim prigodama, u raznim društvima, povede rasprava koji je od dvojice pjesnika veći. I jedan i drugi obično imaju podjednak broj pristaša. Što se mene tiče, obično kažem da su obojica mojih suputnika različiti.

I na kraju, one večeri u Novoj vesi, ni kad sam, kao obično, ispio prvu čašu „ciloga“ vina, ni kad sam poslije pio bevandu, gospođa Elza, kako i priliči uljuđenoj domaćici, nije ponovila onu rečenicu o vožnji i piću.

STRUČNO PERO

Znanstveni i stručni radovi

KNJIŽEVNI PORTRET – MLADEN KUŠEC

Diana Zalar**ŽIVOT SHVAĆEN KAO
UMJETNIČKO DJELO**

Znate li
Zašto djeca
Žele narasti?
Ili
Zašto rijeka
Od izvora
Bježi?
To je jednostavno:
Zato
Što je početak
Uvijek najteži.

(Mladen Kušec, *Početak*)

Početak je u svemu težak, a početak ovoga rada dugo sam smišljala. To je zbog toga što je književni opus Mladena Kušeca iznimno zanimljiv i bogat, no više negoli u bilo koga meni poznatog – istinski i neodvojivo povezan s djelovanjem Mladena Kušeca kao novinara i kulturnog radnika. Otkrila sam da se motivi i teme koje ga zaokupljaju mogu pratiti vrlo slojevito: njihov je život uvijek u razvoju, od knjiga pjesama preko razgovora za radio emisije, potom izviruju iz proznih djela, na koncu i radionica i izložbi na raznim kulturnim događanjima kojima je sudionik, a ponekad i organizator. Početak pisanja izgledao je lak poput lakoće i vedrine kojom Kušec razgovara s nekim djetetom, ali

mi se sad čini težak jer nemam pri ruci sve one zanimljive razgovore i pjesme koje su spontano izlazile u eter pod voditeljskom palicom Mladena Kušeca, koje su ljudi slušali godinama uz svakodnevne aktivnosti i poslove, koje bi se možda kasnije transformirale u priče i romane, koje bi naknadno postajale nešto posve drugo, u trenucima osame i rada kod kuće za računalom.

Mladen Kušec, rođen 24. veljače 1938. suvremeni je pjesnik, pripovjedač, novinar i publicist. Rođen je u Zagrebu, u kojemu čitav život radi i stvara. Kao novinar zaposlio se 1962. na tadašnjem Radio Zagrebu. Od 1972. godine bio je zaposlen na tamošnjem obrazovnom programu. Tako je dobio priliku dugi niz godina osmišljavati i voditi radio emisije za djecu i odrasle koje su s vremenom stekle kulturni status, poput *Tonkica Palonkica frrr*, *Patuljci pojma nemaju*, *Hibotići*, *Plavi kaputić*, *Sedmi vjetar*, *Bijela vrana* (emitira se već gotovo četrdeset godina, a naziv je nastao još ranije u stihu jedne Kušecove pjesme) koje su mu bile nadahnuće i za književna djela. Evo što je o tome napisao Josip Bratulić:

„Jedna emisija iz *Bijele vrane* prerasla je u roman *Donatela*, za koju je dobio Nagradu Društva novinara Hrvatske „Zlatno pero“. Među posebice hvaljenim i gledanim njegovim televizijskim emisijama bila je ona pod nazivom *Putujemo Hrvatskom*. Danas je to slično s emisijom na Hrvatskom radiju *Zagonetno putovanje – putujemo Hrvatskom* koju osmišljava svakog tjedna s akademikom Josipom Bratulićem (To sam ja koji ovo pišem!). Posebno mjesto zauzimaju njegove dokumentarne radio-drame koje su emitirane na Trećem programu Hrvatskoga radija: *Gospodin Fučić*, *Stolac*, *Gospodar otoka*, *U Tadijanovića kući*, *Tri godine do prve stote* i druge. Njegovom zaslugom emitirane su, sačuvane i zatim objavljene reportaže iz ratnoga Vukovara koje je u ratnim prilikama slao junak obrane Grada Siniša Glavašević, junak obrane čovječnosti u podivljalim prilikama rata.”¹

Kako dakle odvojiti književni rad, kad je on zapravo integralni segment cjeloživotnoga umjetničkog djela koje Mladen Kušec stvara? U njemu uz knjige i radio emisije značajno mjesto zauzimaju i kazališne predstave i televizijske serije (vidi bibliografiju). Iz njegovih dviju zbirki pjesama *Dobar dan!* (1970) i *Volim te* (1973) jasna je povezanost s dječ-

¹Josip Bratulić. 2008. „Mladen Kušec u hrvatskoj dječjoj književnosti”, pogovor u Mladen Kušec, *Tajne zagonetne šume*. Koprivnica. 84-95.

jim svijetom. U prvoj su ilustracije radovi djece iz nekoliko osnovnih škola, a drugu je ilustrirala Diana Kosec Bourek. Zbirku *Dobar dan!* otvaraju razigrani dječaci i njihov doživljajni svijet. To su djeca grada, djeca koja slobodno šecu ulicama i vesele se nesmetanoj igri. Nema tu još traga autističnosti između četiri zida i video igara. Pjesme su bogate vizualnim manifestacijama prirode, nadaju se u jednostavnim pitanjima (Kako spavaju oblaci? Kako spavaju djeca?) i u maštovitim odgovorima. Iz takvih stihova proviruju autorovi dijalozi s malenima, ali obogaćeni poetskom slikovitošću i metaforom dosegnutim dubljim značenjima. Vrijednost rada, važnost sunčeve topline, bratske ljubavi, tišina kao posebna milina... stihovi donose pred čitatelja pregršt važnosti za koje često zaboravljamo da su važnosti dok ih ne apostrofira pjesma. Kušec mijenja rimarij i duljinu svojih pjesama, no one kraćega daha su puno češće. Njegov je jezik bogat sinonimima, bogat nazivljem koje ćemo naći u gradu ali i u prirodi. To dvoje u Kušeca nema strogu liniju razgraničenja, grad i priroda prožimaju se i dijete može punim plućima doživjeti i jedno i drugo. Zbirka pjesama *Volim te* posvećena je Hrvatima u dijaspori i njihovu trudu da sačuvaju jezik i običaje svoga roda. Ta će posveta rasti u Kušecu s novim spoznajama i događajima, s putovanjima kroz Hrvatsku i radijskim emisijama, sve dok je umjetnički ne oblikuje u jednu proznu knjigu sjećanja na tragove naših predaka – *Zagonetno putovanje, Priče, bajke i legende*, a o njoj će nešto kasnije biti riječi. U sedam poglavlja sročenih prema tematskom ključu (*Volim te, Mama, tata i ja, Dani, Prozori, Ljudi, I još nešto, Četiri pjesme s melodijama iz glazbene priče „Volim te”*) Kušec je prvenstvo dao ljubavi i osjećajima malenih koji su zaljubljeni. Time je zapravo na vrlo nježan, diskretan i suptilan način ušao u prostor koji je još sedamdesetih godina bio tabuiziran u dječjem pjesništvu. O temama koje su nekada bile zazorne (ljubav i erotika, „nezgodni” dijelovi ljudskog tijela, nevjera, ljubomora u obitelji, religija, nasilje, neposluh i dr.) govore i drugi etablirani pjesnici poput Paje Kanižaja, Tita Bilopavlovića, Božidara Prosenjaka. Međutim, u vrijeme kad je tiskana zbirka *Volim te*, 1973. godine, ona je značila važan iskorak u prostore koji su djecu i te kako zaokupljali, a o njima se nije moglo čitati. Često je riječ o pjesničkim minijaturama ispovjednog tona, ili pak pripovjedačkog s duhovitim poantama. Rima nije uvijek nužna, pa je Kušec i ne uzima kao obvezatan poetski rekvizitarij. U ovoj je zbirci otvorena i čitava paleta obiteljskih tema koje će pisca zanimati čitavoga profesionalnog života: nedostatak vremena jednih za druge, samoća,

ubrzani način života u velikom gradu, anksioznost – ali i iznenadni odbljesci razumijevanja, ugodnih sanjarenja, sreće i zadovoljstva, doživljaji ljepote prirode, uzbudljiva lica grada... Zbirka pjesama na kajkavskom narječju *Otkud dojde dugi nos Pesmice za decu i normalne ljude* (2008) posve je izuzetno ostvarenje. Stilski je dojmljiva sposobnost autorova da prenese razgovorni ritam i izraz u stihove. Pri tome se duhovite poante nerijetko ostvaruju ponavljanjima i njihovim izmjenama, kao u brojalicama i usmenim razbrajalicama. Sve pršti od vedrine, spremnosti na igru, smijeh i ples (ovo posljednje iz razloga što bi ove pjesme bilo vrlo lako uglazbiti). *Vrlo rijetke zagonetke* (2008) napisane su u stihovima, a djevojčica Mia (koja je predstavljena originalnim fotografijama) postavlja ih čitateljima. Najprije zagonetke o divljim, potom o domaćim životinjama, o likovima iz priča, o morskim temama i dr. napisane su u formi nadopunjalki, ili treba jednostavno pogoditi traženi pojam.

I u svojim brojnim slikovnicama Kušec „brusi i polira” stihove namijenjene najmlađima. U ovome žanru nerijetko je usmjeren na kakvu pouku. Primjerice, na pravila vožnje biciklom u velikom gradu (*Bicikl*, 2009), na brojnost i raznovrsnost zanata u starom Zagrebu (*Zagzanati*, 1996). U seriji slikovnica *Hihotići* Mladen Kušec i Damir Brčić kao ilustrator osmislili su putovanje kroz najraznovrsnije teme uz pomoć likova djevojčice Adrijane i dječaka Fabijana (*Proljetne boje, Kišobran i suncobran, Abeceda, Boje, Brojevi, Priča o prometnim znacima, Slike slijedi i usporedi, Deset puta naj, Pozdravi su lijepe riječi*, 2003). Stihovi i ilustracije u zanimljivom su skladu, jer likovi djeluju poput igračaka, a pjesme su jednostavne i lako pamtljive poput onih koje usput izgovaraju dok se igračke slažu po dječjoj sobi. Kad je riječ o pouci, najnoviji nakladnički poduhvat u kojemu je Mladen Kušec autorom tekstova jest dvadeset i pet slikovnica u prozi o emocionalnom razvoju djece (*Problema nema, Ne bojim se, Ne ljuti se, Volim svoju obitelj, Vjerujem u sebe, Ja sam sretno dijete, Sve je prekrasno, Svi smo različiti*, 2014), o društvenom razvoju djece (*Volim pomagati mami, tati, baki... Moj grad je najljepši, Ja sam pristojan, Budi mi prijatelj, Volim svojega kućnog ljubimca, Želim biti uredan, Volim i poštujem druge, Moja škola je najbolja*, 2014), te o tjelesnom razvoju djece (*Volim zdravu hranu, Brinem se za svoje tijelo, Idem rano spavati, Ja sam poseban, Kada treba, kažem „ne”, Čistoća je pola zdravlja, Vježbanje je zdravo, Perem zube svaki dan*, 2014). Obuhvaćene su, kako i naslovi govore, sve važnije odgojne teme u ranom djetinjstvu. Iako je riječ o važnim segmentima života djece, slikovnice ove edicije nisu umjetnički visokog

dosega, a ilustracije su kičaste, jednoobrazne i kompjutorski frizirane u jarkim bojama. Iz slikovničkog opusa visokom umjetničkom vrijednošću izdvajaju se slikovnice iz Biblioteke Bijela vrana, prema istoimenoj radijskoj emisiji Dječjeg programa Radio Zagreba, sve tiskane 1985. godine, u suradnji s ilustratorom Stankom Patekarom (*Izumi, Kako raste, Pozdrav, Sunce, Tramvaj, Ulica*). Kušecova sposobnost da u izjavama i mislima dječaka i djevojčica pronade dubinu i filozofsku potku povezana je s izvrsnim ilustracijama na anegdotalnoj osnovi. „Kad si nešto poželješ, a ne možeš imati, pa ne plačeš, nego si strpljiva, onda si narasla u veliku” (Zorica, 5). „Najbolje se raste od prirode, a može i od ljudi ako izmisle vic; onda naraste smijeh i veselje” (Roman, 6). „Pozdrav je vrlo važan za pristojnost, da odmah sve ne pokvariš na početku” (Zdravko, 4 i pol). U slikovnici *Potraga u šumi* (1989) na duhovit način upućuje se na tvornicu Kraš koja proizvodi čokoladu, a o opasnostima koje krije vatra ostvarili su slikovnicu Kušec i Vjekoslav Vojo Radoičić – *Spas je na 93 ili priča o vatri* (2002).

U kazalištima su se izvodile glazbene priče Mladena Kušeca *Volim te, Zašto gnjaviš malo dijete, Velika tajna, Lili i Vili ili...*, *Čudo u ormaru, Veliki doček, Zakopano blago, Čuška...* Igrokaz u stihovima *Dječak koji je sanjao najljepše na svijetu* duguje svoje rođenje priči koja je već davno prije izašla u knjizi *Plavi kaputić*. U toj je inačici izmijenjena i nadopunjena za potrebe izvođenja na sceni.

Poklanjam se na tebe... i tebe uzimam (2002), *Bijela vrana* (2012. zajedno s CD-om na kojem su originalne snimke nastala je za obljetnicu četrdeset godina emisije Bijela vrana), *TonkicaPalonkicaFrrr...* (1983) knjige su koje donose originalne prijepise razgovora i misli Mladena Kušeca s djecom uglavnom predškolske dobi ili mlađom. Katkad se u ovim knjigama prepoznaju Kušecove pjesme, a katkad je teško izdvojiti dječju misao od njegove, kao da je postigao neku vrstu kušecovske duhovne i izražajne simbioze sa svojim malim sugovornicima i suputnicima. To je posebna karakteristika njegove poezije i proze. *Jooj! (istinite priče)* (1986) ilustrirala je Jagoda Kaloper u vrlo zanimljivoj tehnici crno-bijele fotografije na koju su mjestimice aplicirane jarke boje. Te ilustracije izvrsno se uklapaju u tematiku i stil priča koje govore o trenucima prave svakodnevnice u obiteljima s djecom. Nije uvijek djeci lako s roditeljima, niti roditeljima s djecom, ali i u neugodnim trenucima odsijevaju čestice vedrine i smijeha. I humanosti. Samo ako se potrudite zamijetiti ih. Zbirka ima pomalo sjetan ton prisjećanja i evociranja

uspomena. *Male zvijezde brinu se za sve* (2006) knjiga je priča koje je Mladen Kušec stvarao zajedno sa unučicom Mijom, u dogovoru s „prijateljicom” Malom zvijezdom. Zapravo, prisjećao se dojmljivih situacija i razgovora. Oni su u njemu pobuđivali sjećanja na vlastito djetinjstvo i događaje koje je vrijedno zapamtiti. Priče su različite duljine, pisane jednostavnim stilom i u različitim prilikama, u posve iskrenom odnosu prema odraslim likovima. Atmosferom podsjećaju na Saint-Exupéryjevog *Malog princa*, tim više što zbirka počinje crtežima koje izmjenjuju Mala zvijezda i autor. Dijalog i odnos između Male zvijezde i njega provlači se kroz čitavu knjigu. Otkrivamo čarobnu moć prijateljstva i sasvim osobna pravila koja su potrebna da bi svako pravo prijateljstvo opstalo. U knjizi je ostavljeno dovoljno praznih stranica da čitatelj upiše svoje priče, one koje je on/ona čuo/čula od Male zvijezde. I zbirka priča *Potraga za Bijajom* govori o razmišljanjima i maštovitom životu djevojčice Mie. One najvažnije misli djevojčice i autora ispisane su na lijevim stranicama, uvećane i naglašene crnom bojom na bijelom papiru. One su vodilje kroz priče i poticaji za daljnja razmišljanja i moguće razgovore („Spoznao sam, da bi vidio, čuo i razumio, moraš biti potpuno tamo gdje jesi./...kad mom tati padne mrak na oči, to je za njega i za nas veliko zlo. On, sigurno zbog toga jer ne vidi, više, ljuti se./Pa ja ne smijem biti prepametna i odmah sve znati. Onda se oni ne brinu. Misle da znam i to im je dovoljno da se posvete nečem drugom.”)

Prasci jedni mali... imali ste sreću (1998) odulja je priča ispričana prema istinitom događaju kad je dvoje prašćića pobjeglo iz jedne engleske klaonice i danima se skrivalo od progonitelja u pravom pustolovnom bijegu, u kojemu su pokazali iznimnu sposobnost snalaženja i ljubav jednog prema drugome. Njihov je bijeg pobudio pažnju novinara i aktivista za zaštitu životinja, pa su Toma i Sally u javnosti zvali Butch Cassidy i Sundance Kid. Zahvaljujući svojoj inteligenciji spasili su sebi život i osigurali lijepu starost, a tome je kumovao i velik angažman ljudi koji su pratili zbivanja. Ovdje se Kušecov novinarski način razmišljanja i potraga za zanimljivom viješću spojila s književnom imaginacijom.

Romani Mladena Kušeca nastajali su iz različitih prilika. Kako je već spomenuto, *Donatela* je djelo nastalo iz razgovora sa istoimenom djevojčicom. Likovno je opremljeno fotografijama mještana Valuna s otoka Cresa. Govori o želji i nastojanjima mještana da u njihovom mjestu ponovno bude otvorena osnovna škola. Djevojčica Donatela pomaže u toj zamisli barba Luki, i čitava akcija pretvara se u pravi pustolovni ro-

man. Makar je riječ o realističnom djelu, u akciji sudjeluju i galebovi (naročito prilikom spašavanja utopljenika na pučini, jer Donatela razumijeva njihove znakove). Djelo je posebno i po tome što vjerno oslikava zanimljiv i djeci nepoznat način života na otoku, a i ljepote otoka Cresa. Uz to, pokazuje da djeca mogu biti aktivna u stvaranju vlastite sudbine, sudjelovati u životu svoje šire zajednice. Knjiga je nastala prema dokumentarnoj radioemisiji *Bijela vrana* za koju je Kušec 1978./79. dobio već spomenutu nagradu Zlatno pero, nagradu Mlado pokoljenje, nagradu Radio Zagreba, a na natjecanju svih radiostanica na Ohridu u onodobnoj Jugoslaviji ta je emisija izabrana za najbolju. Roman *Plavi kaputić* (1974) ima karakteristike i priče i radijske emisije, ali i romana jer se odvija samo na jednome mjestu, u dvorištu pisca, dva su lika sve do posljednjeg dijela, a dijalozi su konstitutivni oblik pripovijedanja. Romanom ga čini duljina i zaokruženost koju fabula dobiva s povratkom djevojčice, sada odrasle žene u prostor pripovijedanja. U nj su upletene priče koje jedno drugome pričaju djevojčica i odrastao muškarac. Strukturalno ima sličnosti sa mnogo kasnije objavljenim djelom Anice Gjerek i Maje Gjerek Lovreković *Bijeli dimnjačar* (1999), no u potonjem je riječ o nasmrtnom prijatelju koji ostavlja malenoj prijateljici u nasljeđe svoje priče o smislu i važnosti života. U Kušecovu djelu također ima sjete i težine neumitnog prolaska vremena, no u razgovorima djeteta i odraslog teme su bliske svakodnevnici i situacijama koje djevojčica mora prevladati. One su katkad neobične, katkad žalosne ili lijepe i sretne, ali nikada nema konačnog odgovora na pitanja koja su postavljena u knjizi. Zbog toga je struktura vrlo fluidna i otvorena. Ono što je temeljno, jest dubina ostvarenog prijateljstva i iskrenost koja raste između dvoje ljudi. Tada se i nesretni trenuci djetinjstva, i usamljenost mogu lakše prevladati. Za roman *Mama, tata i ja* (1992) Mladen Kušec dobio je Nagradu Mato Lovrak, koja je 1993. ustanovljena i prvi puta uručena. U tom djelu djevojčica Freni tuguje zbog toga što njezini roditelji nemaju ni malo vremena za nju, pa utjehu nalazi u druženju sa posve neobičnim susjedima koji i te kako imaju vremena za djevojčicu. U fabulu je upletena i zagonetna priča o susjedovom psu koji iznenada mijenja svoju ćud i ponašanje, pa se sve do kraja priče zaplet doima kriminalističkim, da bi se razrješenje odvijalo u posve drugom smjeru. Tako u prvi plan opet dolazi djevojčin problem, kao najvažniji, ali nikako nerješiv. Uspjehu knjige zasigurno su pridonijeli i izuzetni crteži Svjetlana Junakovića, koji pred čitatelja donose Kušecove duhovito zamišljene likove. Romani

Slijedi me (1989), *Zlatni potok* (2003) i *Kuštravi* (2010) napisani su u žanru kriminalističkoga koda, no i opet nailazimo na začudnost i eksperiment: prvi je tako strukturiran da glavni lik uvlači čitatelja u raznolike aktivnosti kako bi pomagao detektivu u razrješenju zagonetke. Tako čitatelj treba na internetu pronaći zrakoplovne linije, koja je udaljenost između nekih mjesta na zemljopisnoj karti, što znače kratice međunarodnih organizacija koje se nalaze u zagonetnom pismu povezanom sa slučajem itd. Čitateljev dnevnik i njegove bilješke vođene uputama glavnoga lika pomažu pronalasku nestale djevojčice Mihaele. Na kraju se ispostavlja da djevojčica nije oteta, već je posrijedi posve drugi razlog nestanka. *Zlatni potok* roman je u kojem se glavni likovi upuštaju u borbu s ekološkim kriminalcima koji prazne kamione opasnoga otpada na nedozvoljenim mjestima uništavajući samoborsku šumu. Posvećena je samoborskoj prirodi i ljudima koji vole Samobor. Knjiga je tiskana na ekološkom papiru od alge iz Jadranskog mora koja se vadi iz Venecijanske lagune. U osnovnu realističnu priču utkana je i tajna Zlatnog potoka o starcu Ljudvi i njegovih sedam sinova koji poput nevidljivih zaštitnika prate djecu Pavlicu i Frana u otkrivanju istine i obračunavanju s kriminalcima. U romanu *Kuštravi* priča se plete oko krijumčara i kradljivaca životinja, kućnih ljubimaca. Djelo ne govori samo o zlostavljanju životinja i krađi, već i o oblicima zlostavljanja među mladima, pa je u tom smislu ne samo krimić, već i problemska literatura. *Miris tajne* (2005) fantastično je djelo u kojemu su nositelji glavnih uloga bića iz staroslavenske mitologije, koja je i hrvatsko nasljeđe: vile Sanjarice, Malik, Črt, Morana, Svarog i dr. Oni su upleteni u priču o ljudskom trudu – spašavanju otrovanih bjeloglavih supova koji žive na otoku Cresu. Roman *Krijesnice predgrađa* (1994) djelo je s mnoštvom biografskih elemenata jer govori o odrastanju skupine dječaka iz tzv. Željezničke kolonije u Maksimiru, u vrijeme kad je odrastao Mladen Kušec, nakon drugog svjetskog rata. Poklonio ga je rodnome gradu za devetstotu obljetnicu i voljenom parku Maksimir za dvjestoti rođendan. Dokumentaristička fikcija bez naziva poglavlja (označena su samo rimskim rednim brojevima) osvjedočena je i autentičnim fotografijama iz onoga doba, žargonskim izrazima koji su bili potvrda pripadanju skupini, zbivanjima koja nisu frizirana niti im je uljepšavan kraj. Uz krajnju oskudicu, teške prilike i povremeni život na rubu zakona, iz svake rečenice izbija specifičan optimizam i vedrina koju Kušec nosi u sebi i koju predaje svojim mladim likovima. Djelo ima uzlaznu akcijsku putanju i izvrsno je fabularno

zaokruženo, a može se čitati i fragmentarno jer su neke epizode poput samostalnih priča unutar maksimirskih prostora i prostora jednog prepoznatljivog vremena i njemu pripadajućih tinejdžerskih izazova. Ovo djelo tako postaje i dokument socijalne povijesti. Dokumentaristička je, ali bez dimenzija fikcije, knjiga *Ubili su mi kuću* (1991) u kojoj su najdojmljiviji autentični iskazi i crteži djece koja su u godini izdanja knjige bila izbjeglice iz okupiranih i porušenih domova. Onaj dio knjige koji komentira dječje iskaze vidljivo je opterećen tadašnjom teškom situacijom u zemlji i uvjetima ratovanja, ali bih u umjetničkom smislu izdvojila izvrsnu epizodu u kojoj Kušec govori o posjetu mladih vukovarskih branitelja koji su došli u Zagreb i razgovarali na radiju o situaciji u opkoljenom Vukovaru. U knjizi su uz crteže kombinirani i isječki iz tadašnjih javnih glasila, skenirana izvješća iz bolnica u kojima su se liječila ranjena djeca (navedena imenima i prezimenima) te navodi imena i prezimena ubijene djece u Hrvatskoj tijekom rata. Knjiga je dovršena 8. listopada 1991. godine, dan nakon bombardiranja Zagreba i na dan proglašenja neovisne Republike Hrvatske. Prožno djelo *Tajne zagonetne šume* (2008) zbirka je priča o otkrivanju tajni u prirodi i istovremeno dojmljiv prikaz djela slikara Radovana Grgeca. Na taj način slike se i na osobit način interpretiraju, onako kako slikar možda uopće nije ni zamišljao. Ova maštovita igra strukturna je potka knjige, a odgovore djeca nude i na kraju, za one koji ih možda ne znaju. *Zagonetno putovanje, Priče bajke i legende* (2011) bogato je opremljena knjiga koju je izvrsno ilustrirao Siniša Reberski. Nastala je iz putovanja po Hrvatskoj, terenskih istraživanja i stvaranja zajedničkih radioemisija s akademikom Josipom Bratulićem. Već je u pogovoru Anice Bilić zapažena višeslojnost Kušecova diskursa, koja se ogleda u maštovitim metamorfozama slaven-
skih mitoloških bića ove proze koje utječu i na pučku etimologiju; misaonim preslikama arkadijskih prostora literature iz hrvatske književne starine; brojnim toponimima, oronimima, fitonimima i životinjskom svijetu koji vrvi ovom prozom; čestim preslojavanjima pejzažnih širina činjenicama i spoznajama povijesnim i kulturološkim. Pri tome se Kušec trudio da vjerovanja, atribute, uvriježeno shvaćene osobine i akcije mitoloških bića ostavi što više nedirnute, kako bi što vjernije izrazio spregu prostornih odnosa s kulturnim identitetima naših krajeva. U pričama je riječ o prostorima Velebita, Kornata, Lepoglave, Zlarina, Istre, Buzeta, Vinkovaca, Podravine, Risnjaka, Paga, Krapine, Crvenog i Modrog jezera, Suska i dr. Posebna pozornost posvećena je, primjerice, le-

poglavskoj čipki, zlarinskim koraljima, istarskim tartufima, slavonskom hrastu, ljekovitom bilju... u tom pogledu ova je knjiga poput bogate škrinjice hrvatskoga prirodnog i duhovnog nacionalnog blaga. Ona otkriva Kušeca kao zaljubljenika u domovinu, humanista, vječnog znatiželjnika i putnika kroz prostore ljudske mašte, života i rada.

Gledajući njegov književni opus cjelovitije negoli što sam ikada dosad, neprestano mi se nadaje misao kako je taj opus pisano svjedočanstvo da se život može shvatiti cjelovito, poput neprestano vibrirajućeg, mnogolikog, nikada dovršenog, uvijek mijenom obuzetog – umjetničkog djela. A to umjetničko djelo čovjek ne može stvoriti sam. Potrebni su mu drugi. U Kušecovu smislu, oni koji najneposrednije žive svoj život – djeca.

IZBOR IZ DJELA

***

Ptice nikada ne mogu biti dosadne
Kao ljudi
Kao djeca.
Ptice,
I kad pospane zijevaju,
Ustvari onako usput
Divno pjevaju.

***

Jedan pozdrav lijep –
Do viđenja,
Namijenjen svima
Šapne baka zima,
I u toplom kaputu
Otopi se u tratinčicama
Na putu.

***

Ljubav je
Proljeće!

Jer što bi drugo moglo
U snijegu
Rascvjetati cvijeće!?

***

Kada
Nakon puta daleka
Sretnu se potočić i rijeka,
Znate li što prvo urade?
Ne znate?
E, baš ste trube!
Pa prvo se kao i ljudi
– poljube!

***

Na nebu plavom
Mjesec zaklimao glavom
Dakle
Spustilo se veče
Pa pođoh u susjedov vrt
Ubrati cvijeće
Al' iz mraka susjed vikne:
– Zar se tako radi?
– Oprostite...
Mislio sam...
Sve cvijeće na ovom svijetu...
Pripada Nadi.

ČUDNO ALI ISTINITO

Ima
Dugih i kratkih
Skitanja
Ima teških i lakih
Pitanja

Ima
Ružnih i lijepih
Dana
Ima
Crnih i bijelih
Vrana.

RIJEČI

Riječi
Stvarno mogu biti
Dugačke
Dugačke
Kao rep u mačke.
A mogu biti i kratke
Kratke kao noge patke
Riječi se mogu vrtjeti
Vrtjeti kao vrtuljak
I mogu biti začarane
Začarane kao patuljak.
Ako ćemo pravo –
Poneke riječi bi bile
Nazubljene i oštre
Kao pile
A poneke meke
Poput svile.
Riječi zaista
Ima raznih:
Prepunih doživljaja
I – potpuno praznih.

PROZORI

Prozora ima
Malenih
Manjih
Od makova zrna,
Oni noću blistaju
Kao sitne kapljice kiše
Na nosu usnulog trna.

Prozora ima i
Takvih
Koji nisu ni veliki,
Ni mali.
Noću
Oni svijetle u selu
A tisuću patuljaka
Ih pali.

Prozora ima
I velikih,
Oni žive u gradu
I svijetle u noći
Kao najljepše oči.

DONATELA

(ulomak)

Dok su Crni Don i barba Luka požurili kući na poslijepodnevno spavanje, Donatela se javila majci, preodjenula se i petnaestak minuta poslije njena je barka opet isplovila iz Valuna. Ovaj put ne u Cres, nego u jedan od onih tajnih događaja o kojima znaju pričati samo Donatela, Tin i Ton i Špiro. Barka je plovila lagano, kao da je ne pokreće motor, već neka nevidljiva, tiha krila. I barka, i sve oko nje činilo se nekako tajnovitim. A da je zaista tako, potvrdili su, samo nekoliko minuta potom, svojim dolaskom i Tin i Ton, koji su, tko zna kako, osjetili da im dolazi prijateljica. Ružnim

kriještanjem, glasovima kakve, tko zna zašto i po čijoj želji, imaju galebovi, Tin i Ton pozdraviše Donatelu. Samo, ovaj put nisu kao obično sletjeli na pramac barke, nego nakon dva kruga poletješe prema otvorenom moru između Cresa i Rapca. Donatela, još vedra i vesela od lijepog izleta s barba Lukom i Crnim Donom, odmah je shvatila da joj Tin i Ton žele pokazati nešto važno. Ne oklijevajući ni trenutka, usmjerila je pramac barke prema galebovima i njihovoj tajni. Iako nitko, osim Donatele, po ponašanju Tina i Tona ne bi rekao da se nešto posebno zbiva, već nakon pola sata bilo je jasno da su galebovi još jedanput pomogli onda kad je to bilo najvažnije. Iz mora koje u ovo doba godine nije nimalo toplo, držeći se posljednjim snagama daske za jedrenje, gledao je začuđenu Donatelu mladić kojem je pomoć očito došla u pravi čas. Razmišljajući tko bi to mogao biti i kako je u ovo doba godine došao na pomisao da jedri, Donatela priđe barkom do nesretnika koji se, očito iscrpljen, jedva popeo u barku. I, dok se brodolomac dršćući prestrašeno ogledavao, Donatela izvadi ispod prove stari pulover i prastari mornarski kaputić, dolamicu, te ih pruži zbunjenom nepoznatom mladiću. Ovaj to bez riječi prihvati i, drhteći od hladnoće, teškom se mukom odjene. Donatela sasvim približi barku dasci za jedrenje, zatim kroz prsten na kljunu daske provuče konopac i čvrsto veže dasku uz barku. Prestrašeni neznanac joj nije mogao pomoći. Umoran je čučao, ili bolje rečeno, sklupčao se pod provom. Donatela je spretno, kao stari mornar, počela skidati jedro s jarbola daske. Ne baš mirno more i mokro jedro učinili su taj posao vrlo teškim, ali Donatelin prkos i želja da pomogne stradalniku bili su jači od poteškoća. Nakon desetak minuta jedro je bilo skinuto, smotano, a daska uzeta u tegalj. Barka s nepoznatim brodolomcem, koji za sve to vrijeme nije progovorio ni riječi, hitala je prema toplom, spasonosnom Valunu. Visoko gore, kao dva vesela dječaka, igrali su se zadovoljni Tin i Ton. S daleke obale koja se nevidljivo mazila s valovima, namigivao im je prijatelj svjetionik.

MAMA, TATA I JA

(ulomak)

Poštar koji je u uzbuđenju zaboravio da od pasa nadolje ima platu koja mu je trebala zaštititi noge od Bobijevih ugriza, žureći prema dogovorenom cilju nije obraćao pozornost na začuđene poglede ljudi. Tek

kad ga je zaustavio isto tako začuđen policajac i upitao ga što mu znači ta čudna odjeća i da nije možda napadnut, poštari shvati kako zapravo smiješno izgleda. Za trenutak se postidi, brzo skine plahtu i odmota krpu s ruke, a onda, povjerljivo se nagnuvši policajcu, šapne: – To mi je, prijatelju, službeno zbog psa. Vidjevši da policajac ništa ne razumije, da ga utješi, doda: – Znače, ujedaju, opasni su, grizu gdje stignu i koga stignu, a moram pisma predati svima... probiti se unatoč svemu. Policajac ga je i sada gledao zbunjeno i kao da ga sažalijeva. Jura to iskoristi, digne ruku na pozdrav i odjuri ulicom još uvijek petljajući s plahtom i krpama. Po drugoj strani ulice, pedesetak metara iza poštara, žurio je profesor Bartol. Ni on, u predugačkom starom zimskom kaputu, s rukavicama na rukama i čizmama na nogama, nije prošao neopažen od prolaznika, a i od već zbunjenog policajca. Vidjelo se da je jadan čovjek, tek progutavši nelogičnost zamaškaranog poštara, ostao zatečen pojavom novog čudovišta. I upravo kad je odlučio ispitati tko to ili što to izvodi čudnu maskerađu u njegovu do sada mirnom dijelu grada, kad iz kućne veže s druge strane, one iste odakle je dojurio u najmanju ruku neobičan poštari, proviri drugi čovjek s ukrašenom plahtom oko pojasa i s motorističkom kapom na glavi i krpom na rukama.

ZAGREBAČKE KRIJESNICE

(ulomak)

Pokazalo se, u obliku organiziranih plavaca, da oni caji i te kako ne žele zaboraviti taj događaj. Šest policajaca, jedan na ulaznim vratima, a petorica oko Kljukine kuće, ponovno su svima najavili da slučaj bicikl nije zaboravljen, dapače, da tek počinje. Lupajući nogama i rukama na vrata, Đoko je osornim glasom vikao: – Policija! U ime zakona otvarajte vrata! Kako se nitko od ukućana nije odmah pojavio, Đoko je postajao sve nervozniji dokazujući to još jačim lupanjem i vikanjem. A onda, kad je netko od ukućana otvorio vrata, Đoko i još jedan caji doslovno uletješe u Kljukinu kuću. Za to vrijeme oko kuće, osim cajaca, okupila se već i veća grupa djece i odraslih koji su glasno razgovarali i čudili se što se to događa. Kako je gomila brzo rasla, tako su caji napustili svoja stražarska mjesta s kojih su mogli kontrolirati Kljukinu kuću i spriječiti eventualni Kljukin bijeg. I kad se tome nitko nije nadao, netko se pojavio na krovu

kuće. Gomila, svjesna da je situacija opasna, ne pusti ni glas koji bi odao siluetu na krovu, nego se čudno zatalasa i na taj način privuče pažnju policajaca. Trenutak kasnije, spretno kao mačka, onaj na krovu potrči do krošnje trešnje, neopažen se po njenim granama spusti na zemlju i umiješa u gomilu. Tog trenutka, očito razočarani, uz grmljavinu Kljukinog tate, iz kuće su izašli Đoko i onaj drugi cajac. Gomila se opet zatalasa i onda, svjestan što se dogodilo, mlađi dio počne se bezobrazno glasno smijati, a stariji mrmljati. Shvativši da su svoje karte izigrali, policajci se bez riječi odvuku odakle su i došli, a gomila zadovoljno ostane razgovarati i smijati se događaju. Na vratima kuće iz koje su, neobavljena posla, izašli ljutiti cajkani, stajao je, očito nezadovoljan i zabrinut, mrk Kljukin tata. – I kaj buš sad? – upita Kljuku Toni. – Kaj, kaj bum sad? Niš. Idem prek grane, da se jedanput za uvijek riješim tih gluparija. – Kaj sam? – umiješa se Štef. – Kaj sam. Išel bu i Škot i Laci i ona dva tipa iz Kozje varoši, kaj su već dva puta bili prek. – A ak vas ulove, kaj buš onda? – zgrozi se Urli. – Niš ne bum onda. Nekaj bum ak me ne ulove i to nekaj dobro. Kužiš? – Kužim – pomirljivo će Urli, iako Kljuka nije tražio odgovor. Trenutak, dva svi su šutjeli, a onda upita Pavka: – Kad idete? Kljuka, očito nervozan zbog događaja, ali i zbog ovog razgovora koji ga je sve određenije silio da zaista ode u inozemstvo, promeškolji se nelagodno, a onda reče: – Večeras! Nočas! Čim se nađemo i uzmemo klopku za put!

PLAVI KAPUTIĆ

(ulomak)

(...) ispričat ću ti događaj kojeg ću se uvijek rado sjećati. Bilo je to prošle godine. Šetao sam s Mihaelom gradom. Mihaela je moj dragi prijatelj. Po njenoj želji prekršili smo obećanje (njena mama je rekla da odemo u obližnji park) i pošli smo pločnikom najbučnije ulice u gradu. Najprije smo gledali izloge trgovina. Onda smo brojali kuće i smišljali gdje bi bilo najljepše stanovati. Zatim je Mihaela odabrala jednu kuću i darovala je meni, pa sam ja odabrao jednu kuću i darovao je njoj, pa opet jednu ona meni, pa ja njoj. Uskoro smo oboje imali mnogo kuća. Postali smo toliko bogati, da nas darovi, pa ni oni najljepši, nisu više jako radovali. I tako, propala nam je i ta igra. Jedno vrijeme išli smo šuteći, ali već na drugom uglu Mihaela je izmislila novu igru. I to igru beskonačnog zapitkivanja.

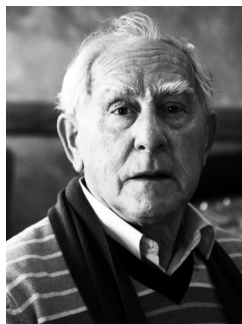
Što je najstrašnije, ta su se pitanja po nekom samo njoj poznatom pravilu vrtjela oko jednog te istog. Ovako: »Spavalo, auto ima kotače? Spavalo, djed nema kotače?« U beskonačnost sam objašnjavao tko ima kotače, tko nema kotače, kuda kotači mogu ići, kuda kotači ne mogu ići. To, s tim pitanjima i objašnjavanjima potrajalo je prilično dugo. U stvari, do vrata njenog stubišta. Ili točnije, potrajalo je do prve od osamdeset stepenica, koliko ih ima do njenog stana na trećem katu. I eto, baš tu, pred tom prvom stepenicom desio se događaj zbog kojeg ti sve ovo i pričam. Dakle ovako:

Kad smo umorni došli do te prve stepenice, Mihaela mi postavi još jednom pitanje na koje sam joj, usput budi rečeno, već najmanje tri puta blago i smireno odgovorio: – Spavalo, mogu li kotači ići uza stepenice? – Ne! – odgovorih kratko. – Spavalo – nastavi ona malo otežući slova – sigurno ne mogu? – Sigurno, sigurno! – požurih s odgovorom. Ona je na trenutak zašutjela, a onda me pogledala nekako čudno veselo i rekla: – Spavalo, ja imam kotače!! – Ostao sam zatečen. Bez riječi, kako se ono kaže. U prvi čas ja sam očekivao da će me opet nešto pitati, nešto kao do sada. A onda, vidiš, nisam znao što da kažem i zato smo se nekako dugo gledali. Onda, kao po naređenju koje smo samo nas dvoje čuli, prasnuli smo u glasan, veseli smijeh. Smijali smo se, smijali kao dvije lopte, kao dva balona. I samo što nismo pukli od smijeha. Zatim mi se Mihaela bacila u naručaj i što?! Što misliš što?! Ništa! Ponio sam smiješeći se i nju i njen veseli smijeh uz svih onih osamdeset stepenica do njenog stana. – A što je bilo s kotačima, jesi li ponio i kotače? – Ah, da, svakako, ponio sam i kotače! – To si dobro učinio – reče Plavi kaputić – ili još bolje, to si pametno učinio. – Hvala! – rekoh nasmijavši se. – Molim – reče ozbiljno Plavi kaputić – a sada moram ići. Do viđenja! – I ode.

RAZGOVOR S MLADENOM KUŠECOM

1. Vaš umjetnički i profesionalni rad nemoguće je odvojiti od bliskih kontakata i razgovora s djecom. Nedavno ste napisali i priču posvećenu Janu, dječaku sa sindromom Down. Kad danas o tome promišljate, što možete reći da ste naučili od djece?

Moj svijet pun je iskrenih susreta i razgovora s ljudima koji tek odrastaju, koji traže i žele iskrene odgovore u svijetu i o svijetu u kojem žive. A pravi odgovori često su skriveni u zabrinutim odraslim ljudima koji često ne vjeruju u svijet koji dolazi. Družim se, razgovaram i slušam one koji su još bez bilo kakve povijesti i zato potpuno vjeruju u budućnost, vjeran sam slušatelj i zapisivač kristalnih misli koje smo nekada davno i mi imali, ali smo ih, odrastajući, zaboravili. Jednostavno ne samo da sam naučio, nego dnevno učim i otkrivam si tajne sreće. Takav jedan susret bio je s Janom koji mi je, neobično sretan u svom svijetu, otvorio potpuno neočekivano još jedna vrata sreće. Zahvalan, to sam zapisao. Moje pisanje, romani posebno, stvarni su susreti s neobičnim djevojčicama i dječacima koji su svojim životima pokazali drugoj djeci i odraslima da i oni mogu činiti dobro, da su pozvani da sudjeluju u životu koji ih okružuje. Sve to jednako u radijskim i televizijskim susretima. Znači, kad sam novinar, opet sam neke vrste zapisivač, ili kad pišem perom.

2. Možete li reći što za Vas znači nagrada Hrvatskog novinarskog društva Zlatno pero? Dobili ste je za radijsku emisiju o djevojčici Donateli. Je li nagrada bila poticaj za nastanak romana istog naslova?

Što se tiče nagrade Zlatno pero, to je bio poseban doživljaj u mom životu. Tu sam nagradu dobio na Ohridu, i to čudesno. Nakon emitiranja razgovora s Donatelom svi su ustali i zapljeskali. Nije se ni čekala odluka žirija. Lijepo, zar ne? Stvarna djevojčica Donatela je moj poticaj da, koristeći njezinu ljubav i snagu, ispričam i djeci i odraslima da puno mogu ako vjeruju. Isto tako, dobitak te cijenjene novinarske nagrade bio je i meni poticaj da tu istinitu priču ispričam i kao književnik. Eto, u mom životu isprepliću se novinarstvo i književnost, ili realnost, doživljaj i priča potrebna svijetu djece, ali i odraslih. Želim reći, meni je svaki dobar doživljaj, susret, ako prepoznam u njemu lijepo, poticaj da to lijepo podijelim s drugima koji to prepoznaju i poštuju.

3. Prvi ste laureat Nagrade Mato Lovrak. Kakva su sjećanja na prvu dodjelu te, danas priznate, nagrade?

Bilo je to veliko, lijepo iznenađenje. Sjećam se, bio je rat, Hrvatska je bila ranjena, čak je i rodno mjesto Mate Lovraka, Veliki Grđevac, bio u nekakvoj ružičastoj zoni. Trebali smo kanadskim vojnicima na izmišljenoj granici pokazati svoje dokumente. Strašno. Ali u Velikom Grđevcu je bilo svečano, bili smo doma. U tim trenucima bio sam sigurno naj-sretniji, jer Mato Lovrak, taj samozatajni čovjek, učitelj, čije sam knjige valjda oduvijek volio čitati, bio je i moj učitelj ljubavi, poštenja, prijateljstva, otkrivanja pravih stvari u životu.

4. U cjelini Vašega književnoga opusa može se zamijetiti da motive i likove koji su Vam dragi razvijate i prenosite. Bijela vrana iz jednoga stiha postala je naslov za proslavljenu radio emisiju. Dječak koji najljepše sanja iz djela Plavi kaputić dobio je svoju zasebnu knjigu... Postoje li motivi i likovi iz nekih drugih izvora koje preuzimate, kreativno razvijate, činite ih novima i drugačijima, možda iz djela pisaca koji su Vam uzori?

Da, sve što ste rekli je točno. Sve moje kazališne predstave i knjige kao da izviru jedne iz drugih. Počeci su im, recimo izvori, u mojim susretima s Bijelim vranama, s Patuljcima koji nemaju pojma, s Lukavim lisicama koje imaju svoje škole, s Tonkicom Palonkicom, srećonošom koja, ako vjeruješ u nju, donosi sreću. Imao sam seriju Sedmi vjetar, naslov mi je u razgovoru poklonio dječak, učenik prvoga razreda, kad mi je rekao da on u sebi ima jedan svoj vjetar koji ga pokreće. I tako u nedogled, sve se isprepliće, i stvarno je i nestvarno. Samo nastojim da sve radim da svatko može doživjeti što mu paše, znači da može stvoriti sebe. Što se tiče utjecaja pisaca, mislim da su mi dobri pisci poticaj i poštujem ih.

5. Što mislite o postavljanju na scenu predstave Tonkica Palonkica frrr koja je ove godine imala premijeru u Kazalištu Žar ptica?

Tonkica Palonkica frr moja je najljepša igračka. Ona je svako sretno dijete, ona nije zločesta, ona nije do sad bila živa, ona je bila i dijete i odrasla. Rodila se na radiju, nitko je nikada nije vidio, a svi su je znali. Jer je živjela na radiju, bila je nevidljiva, ali za one koji su je voljeli slušati i slušali je, ona je imala svoj, samo njima poznat, lik. Svatko ju je imao samo za sebe ali, jer je bila prava, svi su je, onako nevidljivu, voljeli, čekali i slušali. E sad, došao je trenutak kad ju je Žar ptica odlučila ugostiti i

ona se morala materijalizirati. To je bila opasna odluka i glavno pitanje – kako. Neću razglabati o mukama, a reći ću samo da sam zadovoljan. Bojao se jesam, ali kako više nije na radiju, odlučio sam da je pokažu onako kako je oni u Žar ptici vide. I tu je sreća, sviđa se i djeci i odraslima i meni, iako je u meni čist nekaj drugo, bi rekel! Sretan joj put u svakidašnjicu!

6. Vaša je obitelj aktivni sudionik Vašeg profesionalnog života. Da zabavite nećake počeli ste pričati priče i pjesme. Zagonetke ste izmišljali za svoju unuku. Sin sudjeluje s Vama u stvaranju radio emisija... crpate li iz svoje obitelji snagu i što njeni članovi misle o Vašem životnom pozivu?

Je, sve je počelo u mojoj obitelji, čak i ja! Šalim se, ali tako je. I prve pjesme, i prve priče i romani, i kazalište, i slikovnice, sve je to potpuni dio mene, mojeg oca, mame, mojih sestara i brata. I njihove djece, jer sam ih morao čuvati u svom dvorištu.. Jedva sam osam godina stariji od te djece, bio sam i teta u svom dvorištu i glavna meta nezadovoljstva jer je, oprostite, sve moralo ipak biti po mojem (iskreno, to je bilo rijetko), ali to su moja prva zapažanja, prve pjesmice itd., što je sve prešlo u moj kasniji način življenja u velikoj obitelji, a to znači i u novinarstvo i u književnost. Goran, moj sin, on je inspiracija za Tonkicu srećonošu, jer je svijet vidio drugačije i živio drugačije. U mojim knjigama je sva moja obitelj, i Mihaela i Mario, i njihova kći Mia s kojom sam zajedno napisao i objavio tri knjige. Tu je nevidljiva Zorica, moja žena, koja prva dolazi u moj svijet knjiga i pokazuje ga svijetu oko nas. Već dvije i pol godine tu su i unuk Jakov i njegova mama Iva, a još je tu puno njih koji su mi potrebni.

7. U Novalji ste, zajedno s obitelji, organizirali svojevrsnu ljetnu kulturnu scenu, galerijskog, radioničkog i kazališnog tipa. O Crnkovićevim dvorima i eksponatima iz stare brijanice dosta je pisalo i u javnim glasilima. Kako funkcionira kazališna scena u tim okvirima?

Novalja je posebna. To je važan susret obitelji kada svi nešto dobro i pametno radimo okupljajući djecu Novalje i svu onu koja ljetuju u tom lijepom mjestu na otoku Pagu. Imamo tu jedan više od sto godina stari dućan sa stvarima iz tog davnog vremena. U tom dućanu, Butiga ga zovemo, sve je onako kako je bilo stvarno prije sto godina. Tu svi sve mogu vidjeti i doživjeti, bez plaćanja ulaznice, i tu, u tom dućanu ne mogu ni-

šta kupiti. On je povijest. Postoji prelijepo dvorište uz staru kuću Zorićinih bake, djeda i oca, isto tako staro, prastaro. Zovemo ga po Zorićinoj obitelji Crnkovićev dvor (dvor znači dvorište). E, to je nešto posebno! Tu svoje, za svu djecu besplatne, radionice imaju i akademik Josip Bratulić, i akademski slikar, moj najdraži likovnjak Siniša Reberski, tu su i Maštaonice, foto radionica, novinarska i literarna radionica itd. itd. I vjerujte mi, na svakoj radionici, iako je vruće ljeto, sudjeluje pedeset do šezdeset djece. I ne daj Bože da netko od voditelja ne dođe jedan dan! Moram vam reći da je sve to prepoznao Grad Novalja i pomaže koliko treba. Hvala im! A sad, što misle članovi moje obitelji o mom radu, vjerujte ne znam, evo, jedino znam da se raduju kad objavim knjigu.

8. S akademikom Josipom Bratulićem ostvarujete plodnu suradnju na različitim poljima već niz godina: u uredništvu, radu s djecom, zajedničkom stvaranju radioemisije Zagonetno putovanje – putujemo Hrvatskom. Je li prijateljstvo proizašlo iz suradnje, ili suradnja iz prijateljstva?

Da, Josip Bratulić je kroz naš zajednički rad postao i ostao dio mog života, sada savjetnik koji ne štedi reći i uvijek nađe vremena ako prepozna da je to što radim ili radimo vrijedno truda i ostavlja trag barem u jednom čovjeku. *Zagonetno putovanje* je naš zajednički projekt iz kojeg su izašle dvije neobične knjige. Jedna, *Priče, bajke i legende* moja je ljubav, puna vila i vilenjaka u mjestima koja krase Hrvatsku. Druga je puna starih razglednica i zagonetnih pitanja da biste pogodili o kojem dijelu Hrvatske je riječ. Jedna lijepa igra – putovanje – učenje! A da smo prijatelji, i ovako i onako jesmo!

9. Oduvijek ste vrlo aktivni u kulturno-društvenim događanjima. Živate život svoga rodnoga grada i svoje zemlje, i mijenjate ga koliko god možete, punim plućima. Humanitarne akcije, radionice, novinarske škole, književni susreti. Otkrijte čitatelju koji nije bio 2009. sudionik dugogodišnje manifestacije Zemlja bez granica koju organizira Udruga za rad s mladima Breza, što su Snovogradske vještice?

Jesam, aktivan sam stalno i svuda gdje vidim da mogu nešto lijepo i pametno učiniti, pomoći. Da, čak i mijenjam ako to treba, nemam straha i imam snage, još uvijek imam snage i volje i vjerujem! *Zemlja bez granica* bio je moj lijep, i opet ističem, pametan susret s pametnim ljudima u Osijeku koji oko mašte i uz pomoć mašte okupljaju djecu u Snovogradu

i tamo grade ljepši svijet. Svaka im čast! Jedino imamo doma premalo Snovograda. Idem kamo me zovu, gdje me još uvijek trebaju i poštuju.

10. Jeste li sretan čovjek?

Na to pitanje nakon ovog susreta odgovorite Vi, jer mi je s Vama bilo ugodno razgovarati. Ili možda da odgovore Vaši poštovani čitatelji koji su našli vremena za naš razgovor.

BIBLIOGRAFIJA

- Brojite s nama*, Školska knjiga, Zagreb, 1967. – slikovnica
Kućica za čvorke, Školska knjiga, Zagreb, 1967. – slikovnica
Dobar dan, Mladost, Zagreb, 1972; 2. izdanje 1976. – pjesme
Volim te, Mladost, Zagreb, 1973. – pjesme
Plavi kaputić, Mladost, Zagreb, 1974. (9 izdanja) – roman
Tonkica Palonkica frrr..., Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1983, ilustr. Jagoda Kaloper – pjesme i proza
Tramvaj, Izumi, Pozdrav, Ulice, Kako raste, Sunce, Školska knjiga, Zagreb, 1985, ilustr. Stanko Patekar – slikovnice
Jooj!, Školska knjiga, Zagreb, 1986. ilustr. Jagoda Kaloper – priče
Slijedi me, Znanje, Zagreb, 1989. – roman
Donatela, Mladost, Zagreb, 1989. – roman
Čokolada, Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1989. – slikovnica
Potraga u šumi, Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1989. – slikovnica
Ubili su mi kuću, Mladost, Zagreb, 1991. (hrvatski), 1997. (japanski) – knjiga svjedočanstava o Domovinskom ratu
Mama, tata i ja, Alfa, Zagreb, 1992. – roman
Krijesnice predgrađa, Alfa, Zagreb, 1994. – roman
Iz HAK-ove bilježnice – djeca u prometu, HAK, Zagreb, 1995. – slikovnica
Zagzanati, Alfa, Zagreb, 1996. (hrvatski i njemački) ilustr. Ivan Vitez – slikovnica
Bijela vrana, Hrvatski radio, Zagreb, 1998. 2. izdanje s CD-om Udruga Tonkica Palonkica frrr, 2012. – knjiga izvornih prijepisa razgovora s djecom
Prasci jedni mali, Marmi d.o.o., Zagreb, – odulja priča
Poklanjam se na tebe, Marmi d.o.o., Zagreb, 2002. – pjesme
Zagrli me, Naklada Ljevak, Zagreb, 2002. – roman

Spas je na 93 ili priča o vatri, Adamić, Rijeka, 2002, ilustr. Vojo Radoičić – slikovnica

Zlatni potok, Meridijani, Samobor, 2003. – roman

Tajna desne ruke, Udruga Tonkica Palonkica frrr, Zagreb, 2003. – roman

Brojevi, Proljetne boje, Deset puta naj, Kišobran, Sliku slijedi i usporedi, Boje, Voda, Pozdravi su lijepe riječi, Priča o prometnim znacima, Abeceda, Školska knjiga Zagreb 2003, ilustr. Damir Brčić – slikovnice

Pijetao koji je pao s neba, Adamić, Rijeka, 2004. – roman

Pitalice skitalice, Udruga Tonkica Palonkica frr, Zagreb, 2004. – pjesme

Miris tajne, Adamić, Rijeka, 2005. – roman

Potraga za bijajom, Udruga Tonkica Palonkica frr, Zagreb, 2005. – priče

Zagonetno putovanje – putujmo hrvatskom, Hrvatski radio, 2006. (M. Kušec, J. Bratulić)

Male zvijezde, Adamić, Rijeka, 2006. – priče

Propusnica za koncentracijski logor Kraljevica, Adamić, Rijeka, 2007. – dokumenti, prikupio i uredio M. Kušec

Vrlo rijetke zagonetke, Udruga Tonkica Palonkica frrr, Zagreb, 2008. – pjesme

Tajne zagonetne šume, Udruga Tonkica Palonkica frrr, Zagreb, 2008. – roman

Otkud dojde dugi nos, Udruga Tonkica Palonkica frrr, Zagreb, 2008. – pjesme

Bicikl, Denona d.o.o. Zagreb, 2009, ilustr. Estera Keček – slikovnica

Kuštravi, Udruga Tonkica Palonkica frr, Zagreb, 2010. – roman

Priče, bajke i legende – zagonetno putovanje, Udruga Tonkica Palonkica frrr, Zagreb, 2011, ilustr. Siniša Reberski – priče

Priče koje se vole smijati, Udruga Tonkica Palonkica frr, Zagreb, 2012.

Adrianin plavi svijet, Histria Croatica c.a.s.h, Pula, 2012., ilustr. Rajko Ban, (izd. na hrvatskom, njemačkom, engleskom, talijanskom, Mladen Kušec i Mia Schwerer)

Zvijezde EU, Adamić, Rijeka 2013., ilustr. Siniša Reberski

Kako vrijeme leti, Udruga Tonkica Palonkica frr, Zagreb, 2014. – pjesme

Problema nema, Ne bojim se, Ne ljuti se, Volim svoju obitelj, Vjerujem u sebe, Ja sam sretno dijete, Sve je prekrasno, Svi smo različiti, Volim pomagati mami, tati, baki..., Moj grad je najljepši, Ja sam pristojan, Budi mi prijatelj, Volim svojega kućnog ljubimca, Želim biti uredan, Volim i poštujem druge, Moja škola je najbolja, Volim zdravu hranu, brinem se za svoje tijelo, Idem rano spavati, Ja sam poseban, Kada treba kažem „ne”, Čistoća je pola zdravlja, Vježbanje je zdravo, Perem zube svaki dan, Extrade d. o. o, Kastav, 2014. – slikovnice

Dječak koji je sanjao najljepše na svijetu, Sretna knjiga, Zagreb, ilustr. Katarina Halužan (nedatirano) – slikovnica

TELEVIZIJSKE SERIJE

Plavi kaputić – prema romanu, 16 epizoda

Patuljci pojma nemaju

Hibotići

Goranove priče

Sedmi vjetar

Prvorazredni

Mama, tata i ja

KAZALIŠNE PREDSTAVE

Volim te

Lili i vili ili...čudo u ormaru

Rotkvice

Zašto gnjaviš malo dijete

Vatra

Prometni znaci

Tonkica Palonkica frr

RADIJSKE EMISIJE

Bijela vrana

Tonkica Palonkica frrr

Lukava lisica

Zagonetno putovanje – putujemo hrvatskom

LITERATURA O MLADENU KUŠECU

Skok, Joža: *Obogaćenje i osvježanje hrvatske dječje književnosti*, Umjetnost i dijete 13, III, 1971.

Buinac, Milica: *Volim te*, Umjetnost i dijete 28, V, 1973.

Zalar, Ivo: *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1983.

Idrizović, Muris: *Hrvatska književnost za djecu, 100 godina dječje knjige*, Matica hrvatska, Zagreb, 1984.

Tenšek, Stanko: *Portreti suvremenih hrvatskih dječjih pisaca: Mladen Kušec*,

Umjetnost i dijete 2/3, XX, 1988.

Pilaš, Branko: *Knjizi u pohode*, Umjetnost i dijete 4, XXII; 1990.

Zalar, Ivo: *Pregled hrvatske dječje poezije*, Školska knjiga, Zagreb, 1991.

Zrnca dječjeg stvaralaštva (razgovor s Milanom Taritašem uoči Lovrakovih dana kulture u Velikom Grđevcu), Školske novine, br. 22, 1. lipnja 1993.

Hranjec, Stjepan: Hrvatski dječji roman, Znanje, Zagreb, 1998.

Hrvojka Mihanović-Salopek: *Knjiga o prijateljstvu, razumijevanju i ljubavi*, u knj. M. Kušec: *Zagrlj me*, Zagreb, 2002.

Bilić, Anica: *Inkorporacija mitoloških bića u suvremenu prozu Mladena Kušeca*, Riječ, I, 2006.

Hranjec, Stjepan: *Pregled hrvatske dječje književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2006., 218.-220.

Pažur, Božica: *Kajkavska poetska vedralica Mladena Kušeca* u knj. M. Kušec: *Otkud dojde dugi nos – Pesmice za decu i normalne ljude*, Udruga Tonkica Palonkica frf, Zagreb, 2008.

Zima, Dubravka: *Kraći ljudi, Povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.

Bilić, Anica: *Identitetska čitanka hrvatske prirodne i kulturne baštine*, u knj. Mladen Kušec: *Zagonetno putovanje: priče bajke i legende*, Udruga Tonkica Palonkica frf, Zagreb, 2011.

Pernić, Ana: *Zagonetno putovanje Mladena Kušeca*, Buzetski zbornici, Izdavačka zajednica čakavskog sabora, Buzet, 2011.

Marina Gabelica
Ana Radmanić
Anita Skrbinić
Ljiljana Varjačić

izvorni znanstveni rad

LEKTIRA – ZADNJA CRTA OBRANE ČITANJA U DIGITALNOME DOBU

Sažetak

U radu se istražuju čitateljske navike učenika osnovne škole, koje uključuju korištenje digitalnih medija u svrhu čitanja te čitanje lektire kao obaveznoga literarnog štiva. Istraživanjem se željelo doznati kakve su čitateljske navike suvremenih učenika te jesu li isključivo vezane uz digitalne medije i/ili knjigu, željelo se utvrditi učenički doživljaj lektire te opisati načine kojima bi se postigla veća zainteresiranost učenika za lektiru, a time i čitanje općenito. Rezultati pokazuju da su obje strane odgojno-obrazovnog procesa upoznate s važnošću lektire i čitanja, ali je za daljnje razvijanje čitateljskih navika djece nužno osuvremeniti pristup obradi lektire.

Ključne riječi: digitalni mediji, lektira, čitateljske navike, učenici, učitelji

Uvod

Život na prijelazu iz dvadesetoga u dvadeset i prvo stoljeće bit će zapamćen po mnogim inovacijama u tehnologiji i znanosti, koje su promijenile ljudsku svakodnevnicu. Te se promjene ponajviše vezuju uz područje računalnih znanosti pa se stoga često govori o računalnoj ili digitalnoj revoluciji. Usprkos raspravama o stvarnim revolucionarnim potencijalima digitalnih medija (Bolter i Grusin, 2000 i Lister, Dovey, Giddings i sur., 2001), digitalna je tehnologija neosporno doprinijela promjenama na području komunikacija i omogućila veću brzinu protoka informacija u svijetu kojeg neki nazivaju globalnim selom (McLuhan, 1962).

Digitalne medije u nastavi i svakodnevnom životu neki dočekuju s oduševljenjem, prepoznajući u njima osuvremenjivanje komunikacije, kao i obrazovnog sustava. Drugi izražavaju strah od negativnog utjecaja na djecu i mlade vjerujući da će korištenje digitalnih medija stvoriti generacije koje odustaju od tradicionalnih vrijednosti i medija poput knjige.

Usprkos uvriježenom vjerovanju kako su digitalni mediji jedan od glavnih razloga sve slabijeg interesa za čitanje, u ovome se radu iznosi nešto drugačije viđenje. Naime, digitalni mediji također se mogu koristiti za čitanje – danas su na internetu dostupna brojna klasična djela u novome ruhu (digitalne adaptacije, interaktivne priče, eLektire i sl.), kao i brojni (tradicionalni) sadržaji, u čijim je temeljima tekstni diskurs (online inačice novina, blogovi i sl.). Ova nam pojavnost pokazuje da se digitalne i jezične kompetencije ne bi smjele odjeljivati. Štoviše, ovladavanje materinskim jezikom ključno je i za razvoj digitalnih kompetencija i pomoći će u aktivnijem i uspješnijem korištenju digitalnih sadržaja.

S druge strane, razlog sve slabijeg prijema knjiga kao tradicionalnoga medija ne leži nužno samo u dječjem interesu za nove, digitalne medije. Razlog bi se ipak mogao pronaći u drugačijim afinitetima današnje djece i pomalo zastarjelom pristupu kojim se djeca žele uvesti u čitateljski svijet.

U odgojno-obrazovnom sustavu čitateljske potrebe i navike sustavno se razvijaju, a ponajviše u sklopu nastavnog predmeta Hrvatski jezik. Kao jednu od zadaća ovoga nastavnoga predmeta navodi se i „osposobljavanje učenika za samostalno čitanje“ (Nastavni plan i program, 2006: 25). Glavnu ulogu u ovome procesu zasigurno ima lektira. Ključna je zadaća lektire stvaranje samostalnih čitatelja, čime se pogoduje

ostvarenju cilja nastavnoga predmeta Hrvatski jezik – razvoju literarnih sposobnosti, čitateljskih interesa i kulture (isto).

„Međutim, kako doživjeti čitanje knjiga kad vam ono postane samo još jedna školska obveza?“ (Čulina, 2014). Djeca digitalnoga doba imaju mogućnost pristupa različitim sadržajima te nevoljko odvajaju vrijeme za čitanje lektire. Stoga se, u želji za stvaranjem konstruktivnih prijedloga za motivaciju učenika na čitanje, ne postavlja pitanje: digitalni mediji ili čitanje knjiga; u ovome se radu radije traže odgovori na pitanja: kakve su čitateljske navike suvremenih učenika. Uključuju li digitalne medije i/ili knjige? Može li lektira zadovoljiti njihove čitačke potrebe i koliko važnost lektira ima za suvremenog učenika? Odgovori na ta pitanja mogli bi pomoći u razumijevanju afiniteta suvremenih učenika i doprinijeti raspravama o novim pristupima lektiri, kako bi se poboljšao interes učenika za lektiru, a time i za čitanje općenito.

Tradicionalna lektira i razvijanje ljubavi prema čitanju

Školska lektira podrazumijeva popis književnoumjetničkih djela koja će učenici pročitati tijekom nastavne godine, a propisan je Nastavnim planom i programom. Lektira načelno podrazumijeva samostalno čitanje kod kuće ili povremeno zajedničko čitanje u razredu pa se stoga naziva „domaćom lektirom, školskom lektirom ili samo lektirom“ (Rosandić, 1986: 81). Lektirni se popis sastoji od djela koje učenici moraju obavezno pročitati i izbornih djela koje mogu slobodno izabrati. Iako se u Nastavnom planu i programu lektira ne navodi kao zasebno područje (uz jezik, književnost, jezično izražavanje i medijsku kulturu), već pripada području književnosti, u školskom je imeniku izdvojena kao zasebna rubrika. Lektira, koja bi trebala predstavljati medij kojim se učenike potiče na samostalno čitanje, na taj se način kvalificira i postavlja u specifičan administrativni okvir jer zahtijeva ocjenjivanje. Brojna istraživanja u Hrvatskoj pokazuju da naši učenici lektiru smatraju dosadnom, nezanimljivom i mrskom, najčešće zbog nepodudarnosti tematike djela s njihovim interesima i potrebama, te svojevrzne prisile (Pavličić, 2001; Vladilo, 2003; Lazzarich, 2004; Visinko, 1999; Grdić 1998; Plazibat, 2002; Rodić, 2011 prema Jerkin, 2012: 124).

Takav je stav učenika očigledno suprotan temeljnim ciljevima lektire. „Sat obrade lektire ima svoje odgojne i funkcionalne ciljeve: na-

učiti učenika čitati, uvesti u svijet djela, razvijati sposobnost estetskog doživljavanja i osposobljavanja za logično životno razmišljanje.“ (Blažević, 2007: 92). Čitajući lektiru, učenici usavršavaju čitanje, usvajaju pravopisna i gramatička načela, bogate rječnik, upoznaju se s različitim kulturološkim, povijesnim i geografskim činjenicama, poistovjećuju se s likovima i ulaze u imaginarni svijet. Unatoč navedenim prednostima, učenici u lektiri vide dodatnu obavezu i „napor koji bi, kad god je to moguće, najradije izbjegli“ (Čulina, 2014). U nekim lektirnim djelima zbog dijalekata i zastarjelica, učenicima čitanje postaje naporno te stoga gube motivaciju i želju za čitanjem. Lazzarich (2011: 112) dobro primjećuje: djeca lektiru smatraju *zločinom* i Dostojevskog *kaznom* „što nas može nasmijati ili rastužiti, ali kreatore kurikuluma materinskog jezika nikako ne smije ostaviti ravnodušnima.“

Problem se posebno očituje u višim razredima osnovne škole jer stariji učenici gube interes za lektiru (Lazzarich, 2011: 112). Neki od razloga za tu pojavu zasigurno su postojeći načini provjere činjeničnoga znanja, vođenje dnevnika čitanja, kao i prepričavanje i analiza piščeva izraza (Rosandić, 2005: 213). Tradicionalni načini obrade lektirnih djela učenike dodatno demotiviraju. Rosandić (2005) rješenje vidi u nestereotipnoj nastavi koja će se temeljiti na razvijaju kritičkog i stvaralačkog mišljenja. Takvi se satovi lektire mogu ostvariti kroz različite radionice, usmeno izražavanje, dramatizaciju i kreativno pisanje, pri čemu učenikova mašta i sloboda izražavanja dolaze u prvi plan. Suvremena nastava lektire pritom se također može obogatiti i digitalnim medijima, programima i aplikacijama koji bi doprinijeli bogatijem i raznolikijem načinu obrade djela. „Poticaji trebaju biti uvijek svježiji, originalni, inventivni, dovoljno uvjerljivi kako bi ih učenici kao takve emocionalno prihvatili. U suprotnom se rad na literarnom tekstu svodi na rješavanje postavljenih zadataka, na nešto što se radi samo zato što se mora obaviti“ (Vranjković, 2011: 196).

Lektira predstavlja problem i učiteljima koji pokušavaju osmisлити različita rješenja i metode kojima bi dodatno motivirali učenike i usadili im ljubav prema čitanju. Njihovi se naponi često pokazuju neuspješnima, pretežito iz razloga što u kratkom vremenu trebaju provjeriti jesu li učenici pročitali djelo, ispitati i u konačnici i ocijeniti učenike. Također, ograničeni popisom lektire, nerijetko biraju klasična djela visoke umjetničke vrijednosti koja u mnogim slučajevima nisu u skladu s ueničkim interesima (Jerkin, 2012: 114).

Problem negativnoga učeničkog stava prema lektiri, koji stoga utječe i na slabiji razvoj čitačke kulture, nije pojava isključiva za Hrvatsku. Ipak, u nekim se državama pokušava na različite načine doskočiti ovome problemu. U Italiji, „učenicima [se] nude jezično prilagođeni, osuvremenjeni klasici“ (Lazzarich, 2011: 112) koje učenici bolje prihvaćaju. U Sjedinjenim Američkim Državama također se „mnogo liberalnije pristupa ovome pitanju. Učitelj odabire naslove s obzirom na učeničke interese i ne primorava ih na obvezatno čitanje“ (Lazzarich, 2012: 113). Iako se ne može tvrditi da su navedeni primjeri najbolja rješenja za razvijanje čitateljskih navika i promjenu učeničkoga stava prema lektiri, ipak su pokazatelj da se učenički stavovi i afiniteti uzimaju u obzir. Poznavanje učeničkih afiniteta moglo bi pomoći u kvalitetnijem odabiru lektirnih djela.

„Sloboda izbora u području književne lektire pretpostavlja znatnu osjetljivost i darovitost za književnoumjetničke sadržaje te visoki stupanj književne, jezične i metodičke stručnosti da se sloboda lako ne prometne u anarhiju“ (Visinko, 2003: 21). Navedeno pokazuje kako učenici trebaju imati slobode, ali do određene granice jer još uvijek nemaju potpuno razvijene književne i estetske kriterije. Učitelji trebaju osluhnuti učeničke potrebe i biti im voditelji. „Kad učitelj ne bi bio ograničen čitankom i popisima lektirnih naslova, a nastavni program tako perspektivan, u školi bi se proširile korelacijsko-integracijske mogućnosti“ (Jerkin, 2012: 126). Mnogi stručnjaci rješenje vide u individualiziranom pristupu gdje je lektira usmjerena na učenike i njihove interese (Crnković, 1976; Jerkin, 2012; Lazzarich, 2011). Također, teme iz književnih djela potrebno je povezivati sa svakodnevnim životom i stvarima koje okružuju učenike kako bi kroz iskustveno učenje lakše shvatili i doživjeli djelo.

Nastavni sat lektire i književnosti uopće trebao bi biti *susret* u kojem je učenik aktivan subjekt nastave, a ne pasivan promatrač. Nastava usmjerena na učenika uvažava njegovu individualnost, a temelji se na suradnji učitelja i učenika, gdje se provodi uzajamna interpersonalna komunikacija koja zahtijeva „da su učitelji i učenici ravnopravni sugovornici razgovora o pročitane književnome tekstu“ jer jedino je „nastava koja se ostvaruje kao *susret* humanizirana“ (Bratanić, 1997: 18 prema Jerkin, 2012: 121). Tek nakon što učenici osjete kako im književno djelo pruža bezgranične mogućnosti djelovanja i stvaralačkog rada, bit će postignuti ciljevi nastave književnosti. U tako postavljenoj komunikaciji

između književnoga djela i učenika, učenik može razumjeti, doživjeti, raščlaniti djelo, postavljati pitanja i kritički ga čitati (Leniček, 2002), a što će biti najbolji pokazatelj da je učenik postao samostalan čitatelj, odnosno, da je cilj lektire ostvaren.

U nastojanjima da se razvija pozitivan stav prema lektiri i čitanju, posebice u razrednoj nastavi, važnu ulogu ima učitelj „jer ne samo da rukovodi obradom lektire, nego sugerira i izabire književna djela koja će učenici izvan nastave samostalno usmjereno čitati. Pri tome mora imati na umu da danas djeca imaju drugačije literarne interese nego on u njihovoj dobi. Učiteljeva uloga, dakle, nije samo u tome da obrađuje književno djelo, nego još više da bdije i razmišlja nad izborom knjiga“ (Vigato i Jelenković, 2009: 133–134).

U trijadi autor – djelo – recipijent (učenik), javlja se i dodatna kari-ka – učitelj. Upravo će učitelji biti pokretači ovoga dinamičnog odnosa, vodiči učenika kroz svijet književnosti i svjedoci učeničkoga čitačkog napretka. Stoga će se uz istraživanje učeničkih čitateljskih navika i mišljenja o lektiri u ovome radu usporedno ispitati i njihovi učitelji. Pokušat će se naći zajednički konsenzus između učitelja i učenika o tome što je potrebno učiniti da bi se razvijale čitateljske navike učenika.

Istraživanje

Problem istraživanja proizašao je iz izbornoga kolegija Kreativni pristup lektiri na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu na kojem se raspravljalo o čitateljskim navikama djece, digitalnim medijima u nastavi i modernijem pristupu obradi lektirnih djela. Kolegij je poslužio kao poticaj za daljnje i dublje istraživanje o navedenoj tematici te se odlučilo provesti istraživanje.

U anketi su sudjelovali učenici četvrtog, šestog i osmog razreda osnovnih škola „Matija Gubec“, „Davorin Trstenjak“ i „Tin Ujević“ s područja grada Zagreba. Osim matičnih škola u istraživanju je sudjelovala i Područna škola „Savska“ koja je dio Osnovne škole „Davorin Trstenjak“. Spomenute su škole odabrane jer je riječ o mentorskim školama Učiteljskog fakulteta u kojima studenti Učiteljskog fakulteta održavaju javne i individualne satove. Anketiranje učenika provedeno je na uzorku (N=361) kojeg su činili četvrti, šesti i osmi razredi navedenih osnovnih škola. Uzorak ispitanika obuhvaća 181 učenika muškog spola

(51%) i 180 učenica ženskog spola (49%) što ukazuje na ravnomjeran omjer zastupljenosti spolova u anketiranju. U drugoj su anketi sudjelovali učitelji iz cijele Hrvatske. Rezultati ove ankete navest će se u raspravi, usporedno s rezultatima učeničkih anketa, a kako bi se mogao dobiti bolji uvid u obje strane nastavno-obrazovnoga procesa. U učiteljskoj je anketi sudjelovalo 114 učitelja. Anketiranje se odnosilo na učitelje razredne nastave i nastavnike hrvatskoga jezika od petog do osmog razreda osnovnih škola. Među anketiranim učiteljima 51 učitelj (45%) ima pet godina radnog iskustva, 13 učitelja (11%) ima između pet i deset godina radnoga staža, 10 učitelja (9%) ima između deset i petnaest godina radnoga staža i više od 20 godina radnog staža ima 40 učitelja (35%).

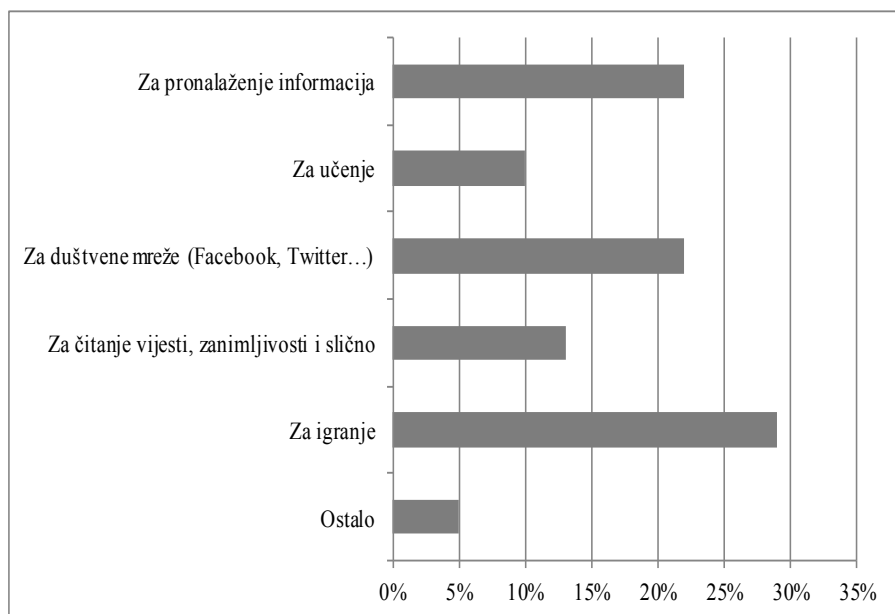
Rezultati istraživanja

Učeničke ankete analizirane su prema segmentima od kojih su sastavljene: mediji, čitačke navike, lektira i kreativni pristup lektiri.

a) Učeničko korištenje digitalnih medija

Prvi dio ankete sadrži pitanja kojima se ispituje učeničko korištenje različitih digitalnih medija. Anketa započinje pitanjem „Imate li pristup internetu?“ na što je 349 ispitanika (98%) odgovorilo potvrdno, a svega 6 ispitanika (2%) odgovorilo negativno. Učenici internetu najčešće pristupaju od kuće što su potvrdila 344 ispitanika (97%), a tek je nekolicina učenika odgovorila kako internetu pristupaju s računala u knjižnici ili školi (3%). Ova činjenica ukazuje kako učenici nemaju naviku korištenja računala u školi, odnosno da školske ustanove nisu u dovoljnoj mjeri opremljene mrežnom infrastrukturom.

Pitanjima „Koliko vremena dnevno provodiš na tom uređaju?“ i „U koju svrhu najčešće koristiš taj uređaj?“ željela se ustanoviti razina aktivnosti učenika na digitalnim medijima i svrha korištenja digitalnih medija. Tek 10% ispitanika izjasnilo se da digitalne medije koristi za učenje, što je vrlo mali postotak s obzirom da je 168 ispitanika (47%) odgovorilo da digitalne medije koristi do jedan sat, odnosno, 138 ispitanika (38%) tri sata dnevno. Važno je zamijetiti kako je iz rezultata vidljivo da se broj sati provedenih na digitalnim medijima povećava s dobi učenika.

Učenici digitalne medije najčešće koriste za igranje (29%), za čitanje vijesti i zanimljivosti (13%), za društvene mreže (22%) za pronalaženje informacija (22%) i kao što je spomenuto, najmanje za učenje (10%) i ostalo (5%), što je vidljivo iz slike broj 1.

Slika 1. Postotak odgovora na pitanje „U koju svrhu najčešće koristiš digitalne uređaje?“

Kada je riječ o čitanju tekstova na digitalnim medijima, najveći broj učenika opredijelio se za zanimljivosti (24%) i objave na društvenim mrežama (20%). Nasuprot tome, svega je 5% ispitanika odgovorilo da na digitalnim medijima čita književne tekstove.

Tablica 1. Postotak odgovora na pitanje „Koje vrste tekstova najčešće čitaš na internetu?“

Vrste	Broj odgovora	Postotak
Književni tekstovi	38	5%
Kritike i recenzije	98	12%

Vijesti	100	12%
Zanimljivosti	199	24%
Enciklopedijski članci	132	16%
Objave na društvenim mrežama	164	20%
Blogovi	27	3%
Forumi	45	5%
Ostalo	25	3%

b) Čitateljske navike učenika

Ovaj je dio ankete sastavljen tako da ispita učenički stav prema čitanju općenito i njihovim čitačkim navikama. U anketnom pitanju „Voliš li čitati?“ 178 ispitanika (50%) izjasnilo se da vole čitati samo ponekad. Ipak, gotovo je jednak broj onih koji su se opredijelili da vole čitati. Navedene tvrdnje pokazuju da stariji učenici ne pokazuju značajno manji interes prema čitanju. U svojoj čitačkoj orijentaciji, učenici su najviše usmjereni na knjige što ne znači nužno da ih i najviše vole. Naime, 173 ispitanika (35%) izjasnilo se da najčešće čitaju knjige, a jedan od razloga tome je što su lektirna djela obavezna. Prema anketi, 131 ispitanik (26%) odgovorio je kako čita časopise, a 96 ispitanika (19%) da najviše voli čitati sadržaje s interneta. Iz rezultata se ponovno može vidjeti kako učenici mlađe dobi više čitaju knjige, dok sadržaje na internetu češće čitaju učenici starije dobi.

Na pitanje čitaju li radije sadržaje iz knjiga ili digitalnih medija, 52% ispitanika izjasnilo se da radije čitaju knjige, a kao razloge između ostaloga navode: lakše zadržavanje koncentracije zbog taktilnog osjećaja držanja knjige u ruci i odsustvo dodatnih sadržaja koji odvlače pažnju, štetne utjecaje računala jer nakon duljeg gledanja u ekran umaraju oči, pouzdanost informacija i usklađenost knjiga s gramatičkim i pravopisnim normama. 120 ispitanika (34%) odabralo je da više voli čitati sadržaje s interneta, a neki do njih kao razloge navode: zbog ažurnosti informacija što u knjigama nije slučaj; sadržajima mogu pristupiti s bilo kojeg mjesta i u bilo koje vrijeme; ne moraju ići u knjižnicu i trošiti

dodatno vrijeme; novac kada je riječ o gradskim knjižnicama i voditi odgovornost o vraćanju i očuvanju knjige.

Među ispitanicima, 239 ispitanika (93%) korisnici su knjižnice, a 23 ispitanika (7%) nisu članovi ni jedne knjižnice (školske ili mjesne). Iako rezultati upućuju na to kako je velik broj ispitanika učlanjen u knjižnicu, čak 178 ispitanika (50%) odlazi tek povremeno što bi otprilike bilo jedanput mjesečno. Učestalost odlaska u knjižnicu **ekvivalentna je mjesečnoj učeničkoj opterećenosti lektinom** jer se prema rezultatima petoga pitanja („Koliko knjiga pročitaš mjesečno“) 268 ispitanika (75%) izjasnilo da pročita jednu ili dvije knjige. Na isti zaključak nas navodi postotak prema kojem su 242 ispitanika (51%) odgovorila da najčešće čitaju knjige s popisa lektire. 133 ispitanika (38%) odgovorilo je da odlazi nekoliko puta mjesečno u knjižnicu. K tome, iz rezultata je vidljivo da su učenici četvrtog razreda učestaliji korisnici knjižničnog fonda.

c) Lektira

U ovome se segmentu ankete želio doznati odnos učenika prema lektiri. Od ukupnog broja dobivenih odgovora (N=347), 192 ispitanika (55%) izjasnilo se da voli čitati lektiru, a nešto manje od pola (45%) da ne voli. Zanimljivo je ipak vidjeti kako učenici neke od razloga negativnoga stava prema lektiri vide u načinu na koji nastavnik održava sat lektire, zastarjelost i staromodnost tematike djela, mnoštvo opisa, nedostatak radnje i akcije. 74 ispitanika (14%) izjasnilo se da su naporene zbog nametnutosti i nemogućnosti sudjelovanja u odabiru djela. Jedan od razloga je i vođenje dnevnika čitanja te duljina djela. 47 ispitanika (9%) izjasnilo se da su lektire nerazumljive zbog zastarjelih riječi koje su izašle iz svakodnevne uporabe i dijalekata.

149 ispitanika (28%) izjasnilo se da su lektire poučne, a 121 ispitanik (23%) izjasnio se da su lektire zabavne jer se uz njih može lako opustiti, uživjeti se u ulogu lika i zajedno s njima doživjeti avanture u imaginarnom svijetu te postignuti empatičan odnos prema likovima. Gotovo se podjednak broj ispitanika (20%) izjasnio da su lektire dosadne.

Vrsta književnog djela koju najradije čitaju jest roman za kojeg se opredijelilo 172 ispitanika (50%) iz razloga što u sadržaju romana ima akcije i avanture te se djeca mogu upustiti u pustolovinu s likovima, upoznati običaje, kulturu, ljude i nepoznate krajeve što je bliže dječjoj

prirodi. Slična situacija je i s kratkim pričama za koje se opredijelilo 103 ispitanika (30%) jer su opsegom kraće i imaju manji broj likova. Za poeziju se opredijelilo tek 6 ispitanika (5%). Dramski tekstovi nisu dovoljno zastupljeni na popisu lektirnih djela, a to je od mogućih razloga zašto se samo 21 ispitanik (6%) opredijelio za igrokaz. Za slikovnicu se opredijelio još manji broj ispitanika (5%) jer je namijenjena početnim razredima osnovne škole pa se učenici u daljnjem školovanju s ovim književnim oblikom više ne susreću. Učenicima se ponudila mogućnost dodatnog izbora sadržaja koje rado čitaju, a iz odgovora je vidljivo da su najviše skloni stripovima. Uz stripove, navedeni su i dnevници koji su učenicima bili izrazito zanimljivi zato što autor opisuje zgrade i nezgrade opisivanog dana, a preglednost dnevničkih romana doprinosi njihovoj motiviranosti na čitanje.

Kada se od učenika zatražilo da navedu najdraže i najmanje omiljeno lektirno djelo, učenici četvrtih razreda opredijelili su se za sljedeće naslove: *Družbu Pere Kvržice*, *Emila i detektive*, *Vlak u snijegu* i *Mama je kriva za sve*. Može se vidjeti da djeca najradije čitaju romane o djetinjstvu i dječjim pothvatima i pustolovinama, što odgovara prethodnim rezultatima gdje su se ispitanici opredijelili da im je roman najdraža književna vrsta. Najmanje omiljeno djelo učenicima četvrtog razreda su *Priče iz davnine* (Regoč i Šuma Striborova) te *Duh u močvari* zbog mnoštva zastarjelica i dijalektizama.

Najomiljeniji su lektirni naslovi učenika šestih razreda: *Mali ratni dnevnik*, *Psima ulaz zabranjen* i *Tajni leksikon*, što su suvremena djela s kraja 20. i početka 21. stoljeća. Ti rezultati upućuju na zaključak da su učenici orijentirani na sadržaje koji se bave modernijim temama u obliku dnevnika i leksikona. Suprotno tome, najmanje omiljeno djelo su *Povjestice* što potvrđuje navode o nesuvremenoj tematici. Potom, *Priče iz davnine*, *Veli Jože* i *Zagrebačke priče* koje veže dijalekt i zastarjeli govor.

Učenici osmih razreda opredijelili su se za sljedeća najomiljenija književna djela: *Dnevnik Anne Frank*, *Sadako hoće živjeti*, *Galeba Jonathana Livingstona*, *Kuću škorpiona* i *Smogovce*. Za najmanje omiljeno djelo odabrali su *Alkara*, *Dugu* i *Brezu* zbog arhaizama, turcizama i nesuvremenosti teme. Navedeni naslovi potkrepljuju činjenice koje su u anketi navedene kao razlozi zbog kojih ne vole čitati lektiru.

S obzirom da je riječ o ispitanicima koji su se izjasnili kao vjerni korisnici digitalnih medija (što je podrazumijevalo i čitanje na digitalnim medijima), u ovome se segmentu također željelo istražiti koriste li

učenici digitalne medije za čitanje/pisanje lektire. Jedna od mogućnosti jest korištenje Carnetove mrežne stranice eLektire. Na pitanje koriste li spomenutu mrežnu stranicu, 321 ispitanik (91%) izjasnio se da ne koristi, a 31 ispitanik (9%) da koristi. Iz nastavka anketnog pitanja moglo se zaključiti da je razlog velikog postotka negativnih odgovora neinformiranost učenika o projektu.

Nadalje se željelo saznati koliko često učenici prepisuju gotove bilješke s interneta. 237 ispitanika (68%) izjasnilo se da nikada ne prepisuje gotove sadržaje, dok je 96 ispitanika (28%) odgovorilo da to čini ponekad. Svega 14 ispitanika (4%) odgovorilo je da to čini često. Učenicima se također postavilo pitanje kojim se ispituje njihovo pouzdanje u bilješke s interneta. 104 ispitanika (30%) odgovorilo je da tuđe bilješke smatra nepouzdanima, a 203 ispitanika (59%) da ne zna jesu li bilješke s interneta pouzdane ili ne.

d) Kreativna lektira

Ovaj je segment ankete povezao učenički stav prema čitanju i lektiri; željelo se uvidjeti koji je postojeći problem lektirnih satova te ponukati učenike da se izjasne što bi se moglo učiniti kako bi se utjecalo na njihov bolji prijem lektire. Na prvo pitanje kojim se ispituje što je učenicima najzahtjevniji dio lektire, tek 102 ispitanika (31%) izjasnilo se kako im je samo čitanje opterećenje, dok čak 175 ispitanika (53%) pisanje lektire navodi kao problem. Taj podatak pokazuje kako je učenicima veći problem vođenje dnevnika nego sam proces čitanja djela. Ostali su se opredijelili da im jedno i drugo predstavlja poteškoću, dok je neznan broj ispitanika odgovorio da im ništa nije teško te da uživaju čitajući i pišući lektiru.

Drugim pitanjem željelo se saznati smatraju li ispitanici lektiru potrebnom i korisnom. 272 ispitanika (80%) odgovorilo je da lektiru smatra potrebnom i korisnom zato što čitanjem i pisanjem lektire obogaćuju rječnik, poboljšavaju pismeno i usmeno izražavanje, bolje upoznaju hrvatski jezik, proširuju opću kulturu, saznaju informacije vezane uz život, razvijaju maštu i kreativnost koje im omogućuju da lakše uđu u imaginarni svijet. S druge strane, 69 ispitanika (20%) odgovorilo je da lektiru ne smatra potrebnom i korisnom zato što im je nametnuta, zato što su prepune zastarjelih riječi koje su njima nerazumljive te jedinu svr-

hu vide u vanjskoj motivaciji, a to je ocjena. Posljednje pitanje u anketi omogućilo je učenicima da odaberu slažu li se ili se ne slažu s odabranim tvrdnjama.

Tablica 2. Postotak odgovora na tvrdnje točno/netočno.

Tvrdnje	Točno	Netočno
Od svih knjiga najčešće čitam lektirna djela.	205 (59%)	140 (41%)
Kad ne bi bilo lektire, vjerojatno ne bih čitao/la druge knjige.	116 (34%)	230 (66%)
Učitelji nas motiviraju na čitanje lektire.	283 (83%)	57 (17%)
Lektire su previše zastarjele i nemaju važnost za mene.	84 (25%)	258 (75%)
Kad bi lektira bila modernija, radije bih čitao/la.	224 (65%)	120 (35%)
Upoznat/a sam s važnostima čitanja.	292 (85%)	51 (15%)
Želio/la bih više čitati (knjige).	167 (49%)	172 (51%)
Lektire bih radije čitao/la kad bismo ih obrađivali na zanimljiviji način.	229 (67%)	113 (33%)

Iz ovdje prikazanih rezultata, vjerojatno nam je najzanimljivija tvrdnja „Kad ne bi bilo lektire, vjerojatno ne bih čitao/la druge knjige“ prema kojoj je 230 ispitanika (66%) odgovorilo netočno, a 116 ispitanika (34%) odgovorilo točno. Istovremeno, čak 51% učenika se izjasnilo kako ne bi voljeli više čitati. Također, zanimljive rezultate pokazuje tvrdnja prema kojoj bi djeca radije čitala lektiru kada bi je obrađivali na zanimljiviji način – 229 ispitanika (67%).

U nastavku ankete učenicima je postavljeno otvoreno pitanje u kojem su se ispitanici mogli izjasniti kako bi trebao izgledati zanimljiv i kreativan sat lektire. Vrlo im je zanimljiv suradnički oblik rada, stoga predlažu rad u skupinama u kojima mogu raspravljati i iznositi vlastita mišljenja. Predlažu i različite nastavne metode koje bi sadržavale igru uloga i igru s kartama vezanima uz pojmove i likove iz djela. Željeli bi da kreativan sat sadrži simulacije sudnice, debate, diskusije, izradu plakata, stripova i kvizova. Skloniji su dramatizaciji lektirnog sadržaja kompleksnije prirode zato što zahtijeva mimiku lica i pokrete tijela, što im omo-

gućava da se što više poistovjete s likom iz djela. Od nastavnih sredstava i pomagala predlažu rad na računalu i izradu prezentacija, upotrebu televizora za gledanje filmova i ostalo. Učenici su se jasno izjasnili kako pismeni dio lektire žele svesti na minimum, a veći dio obrade lektirnoga djela posvetiti usmenom izlaganju.

Rasprava

Početna teza ovoga rada temeljila se upravo na uvjerenju kako digitalni mediji nisu krivac za lošije čitateljske navike djece. Stoga se u radu nije težilo ukazati na zavisnu vezu između korištenja digitalnih medija i manjega učeničkog interesa za čitanje tradicionalnih knjiga. No rezultati pokazuju kako učenici digitalne medije koriste mnogo više, jedan do tri sata dnevno, dok u prosjeku pročitaju samo jednu knjigu mjesečno. Iz toga se doista ne može iščitati da su digitalni mediji odgovorni za manji interes za čitanje – to je složenije pitanje na koje će odgovor dati neko drugo istraživanje. Ono što su rezultati ipak pokazali jest da učenici više vremena provode na digitalnim medijima, no što ga provode čitajući knjige.

Važno je naglasiti kako je istraživanje pokazalo da je knjiga koju učenici jednom mjesečno pročitaju upravo lektira što upućuje na zaključak kako je lektira (gotovo) jedina poveznica djece s umjetničkim tekstovima i tradicionalnom knjigom. S navedenim se slažu i učitelji – u usporednoj anketi koja je provedena među učiteljima i nastavnicima hrvatskoga jezika njih 72% izjasnilo se kako današnji učenici sve manje čitaju knjige. 70% ispitanih učitelja potvrđuje da je lektira važna za razvijanje čitačkih navika djece, no osjećaju se nemoćnima jer ih ograničava nastavni program. Kako su neki autori naveli (Grosman, 2010 i Jerkin, 2012) taj bi se problem mogao riješiti sustavnim radom na manjem broju cjelovitih književnih djela, odnosno, upravo korištenjem lektire kao književnoga predloška. Izdvajanjem lektire u rubrici školskoga imenika, stavlja se dodatni pritisak na učitelje koji je u nekom trenutku trebaju i ocijeniti, što pritom ostavlja manje vremena i prostora za kreativne sadržaje. U postojećoj situaciji, učenici lektiru doživljavaju kao dodatnu obvezu i opterećenje.

Zanimljivo je da velik broj učitelja (68%) smatra da je lektira jedina knjiga koju djeca čitaju, odnosno, kada ne bi bilo lektire, djeca vjerojatno uopće ne bi čitala knjige. S druge strane, učenici tvrde da bi čitali druge

knjige kad ne bi bilo obveznih djela. Nesrazmjer između odgovora učitelja i učenika ukazuje na drugačiju procjenu učeničkih čitačkih navika. Iako naizgled ohrabrujući podatak dobiven iz učeničkih odgovora, pokazao se pretjerano pozitivnim. Naime, rezultati pokazuju da učenici u knjižnice idu jednom mjesečno, što je u stvarnosti odlazak u knjižnicu radi posudbe lektirnoga djela. Učenička tvrdnja da bi doista čitali druge knjige kada ne bi bilo lektire bila je osobna procjena učenika koji su se istovremeno izjasnili da zapravo od knjiga najviše čitaju upravo lektiru.

Nesrazmjer učeničke procjene pri procjenjivanju vlastitih čitateljskih navika vidi se iz osvijestjenosti učenika o važnosti čitanja gdje je čak 85% učenika potvrdilo da razumije važnost čitanja, a s druge strane polovica ispitanika (51%) kazuje da ne bi željeli više čitati. Kontradiktornost tih rezultata može ukazivati na slabu čitačku kulturu koja ne proizlazi iz njihova neznanja o važnosti čitanja, već iz slabe motiviranosti za čitanje.

Nadalje, nepodudarnost proizlazi i iz pitanja u kojem su se izjasnili o tome tko ih potiče na čitanje. 134 ispitanika (38%) reklo je da se samostalno odlučuje na čitanje, no kad ih se upitalo koje knjige najviše čitaju, naveli su lektire (51%) koje su propisane Nastavnim planom i programom. Razlika između učeničke perspektive svojih čitateljskih navika i objektivnih pokazatelja, navodi nas na zaključak kako učenici smatraju da su aktivni čitatelji samim čitanjem lektire, što pokazuje više rezultata ankete. Isto tako, nesrazmjer je uočljiv u njihovu pozitivnom mišljenju o važnosti lektire (80%) i razvijanju čitateljskih navika (85%), dok s druge strane potvrđuju da nisu ljubitelji lektire (45%) i u nekim slučajevima je smatraju dosadnom (20%). Neki lektiru smatraju potrebnom, korisnom i poučnom (28%), ali se ipak radije posvećuju drugim interesnim područjima koja im mogu pružiti više zadovoljstva i imaju veće značenje za njih. Jedan dio učitelja (49%) iz usporedne ankete prepoznaje da učenici nisu skloni lektiri i da je čitaju zbog prisile.

Zanimljivo je da učenici kao glavni problem lektire navode pisanje dnevnika čitanja (53%) koji zahtijeva dodatno vrijeme i prekida ih u imerziji tijekom čitanja. U dnevniku čitanja navode se šablonizirani tipovi zadataka koji su također dostupni na internetu i uskraćuju dječju kreativnost. Svođenje književnoga djela na činjenice odbija učenike od čitanja i zasigurno ne doprinosi razvoju čitateljskih navika, a o čemu je već pisao Rosandić (2005).

Iako im pisanje dnevnika čitanja predstavlja problem, učenici tvrde da ih pišu samostalno, odnosno, da ih ne prepisuju (68%), dok je 28%

učenika reklo da lektiru prepisuje samo ponekad, a 4% redovito. Ipak, učitelji se s time ne slažu. Gotovo jednak postotak učitelja (67%) vjeruje da učenici lektiru prepisuju. U ovom se slučaju ponovno može vidjeti kontrast u procjeni učeničkih navika.

Ipak, kada se je učiteljima kao moguće rješenje ovoga problema navelo ukidanje provjere razumijevanja lektire putem ispitivanja činjenica i mogućnost da se lektira ne ocjenjuje, učitelji su bili podijeljenih mišljenja. Čini se da učitelji još uvijek posežu za tradicionalnim načinima provjere lektire, što uključuje pisanje dnevnika ili ispitivanje činjenica.

Učitelji glavnim problemom ne smatraju dnevničke čitanja, već slabo razvijen rječnik učenika koji je uzrok nerazumijevanja lektirnih djela i gubitak motivacije učenika za čitanjem. Odgovori učenika potvrđuju da su im upravo djela koja obiluju arhaizmima ili tuđicama manje omiljena. I dok učenici kao rješenje ovoga problema vide u suvremenijim popisima lektire, učitelji smatraju da je rješenje promjena pristupa obradi određenog književnog djela; klasična su djela učenicima potrebna.

Istovremeno, i učitelji (73%) i učenici (78%) slažu se da bi učenici trebali sudjelovati u izboru lektirnih djela. Taj se, načelno pozitivan rezultat, može promotriti u kontrastu s ranije navedenim. Ako će učenici imati slobodu izbora sadržaja za čitanje, zasigurno neće izabirati klasična književna djela kojima nisu sklona, a koje učitelji vide kao nužnu literaturu. Rješenje ovoga problema neke zemlje vide u osuvremenjivanju književnih klasika (Lazzarich, 2012), no učitelji i učenici načelno se slažu da bi i ta lektirna djela trebalo obrađivati na zanimljivijim satovima lektire. Učenici rješenje navedenih problema vide u kreativnijem i zanimljivijem pristupu obradi djela te korištenju digitalnih medija poput računala, mobitela, tableta (45%). Njihove ideje vidljive su na kraju ankete gdje su slobodno mogli izraziti mišljenje o poučnom i zanimljivom satu lektire. Učenici traže zanimljivije, drugačije satove. Satovi lektire trebali bi im omogućiti takve oblike rada kako bi u njima razvili pozitivan stav prema čitanju i pisanju uz ugodnu radnu atmosferu.

Zanimljivo je da je čak 67% učenika potvrdilo da bi lektiru radije čitali kada bi i satovi lektire bili zanimljiviji i kreativniji. Istovremeno, na tvrdnju „Suvremeniji, kreativniji satovi lektire mogli bi pomoći u razvijanju čitateljskih navika djece“ izjasnilo se samo 46 ispitanika – učitelja (od 114). Iako ne možemo sa sigurnošću ustvrditi zašto se većina učitelja (skoro 60%) nije izjasnila po ovome pitanju, možemo pretpostaviti da veliki broj učitelja ipak nije spreman na promjene. Rezultati

ankete pokazuju kako spremno procjenjuju učeničke čitateljske navike, potvrđuju važnost čitanja i razvoja čitalačkih navika, čak i staju iza tvrdnje da današnji učenici ne bi uopće čitali kada ne bi bilo lektire. Ipak, kada je riječ o vlastitom angažmanu koji podrazumijeva kreativnije satove lektire – posustaju. Taj je rezultat u skladu s ranije navedenim gdje su učitelji podijeljenih mišljenja o tome na koji način pristupiti lektiri; iako uviđaju što učenike od lektire odbija, velik broj učitelja još uvijek pisanje dnevnika čitanja i ispitivanja činjenica u svezi književnoga djela smatra potrebnim.

Učitelji problem vide u malom broju sati predviđenih za obradu lektire (64%) pa vjerojatno ne nalaze načina kako napraviti kreativan sat lektire u tako kratkom vremenu. Navedena tvrdnja može biti hipoteza novom istraživanju usmjerenom na učitelje i razvoj kompetencija koje bi im omogućile uspješnije osmišljavanje kreativnih satova. Uskladimo li ovaj zaključak s potvrđenom prvom hipotezom ovoga rada, možemo zaključiti kako bi i digitalni mediji, koje djeca doista rado i često koriste, mogli pomoći u ostvarivanju kreativnih satova lektire, a time i razvijanju ljubavi prema pisanoj riječi.

Zaključak

„Škola za život i kroz život. Princip života je osnovni princip izbora [nastavnih] sadržaja.“ (Decroly prema Silov, 2002: 97). Odgojno-obrazovni sustav prepoznaje promjene suvremenoga svijeta u kojemu živi današnje dijete pa teži implementaciji novih sadržaja i osuvremenjivanju nastavnoga procesa. Ta se činjenica ponajviše odnosi na digitalizaciju nastavnoga sadržaja i usmjerenost na razvoj digitalnih kompetencija učenika. Ipak, osuvremenjivanje ne znači samo implementaciju novoga, već i redefiniranje staroga.

Stoga se uz razvoj digitalnih kompetencija, nužnih za učenika 21. stoljeća, ne smije zaboraviti na druge ključne kompetencije svakog pojedinca, a to su jezična i literarna kompetencija koje se danas također postavljaju u nešto drugačiji kontekst. Današnja su djeca i mladi vjerni korisnici digitalnih medija. Istraživanje je pokazalo da su digitalni mediji još uvijek percipirani primarno kao prostor za zabavu, dok se njihov edukativni potencijal ne iskorištava dovoljno. Istovremeno, čitačke navike, iako još uvijek smatrane važnima i potrebnima, postupno će postati ostavštinom starog, tradicionalnog sustava.

U ovome se radu navodi kako je lektira, iako često percipirana kao zastarjela i nepotrebna, ključ razvoja čitačkih navika učenika. Dok se na satovima književnosti učenike uči kako pristupiti književnome tekstu, čitanjem lektire učenici će pročitati i doživjeti cjelovito književno djelo, a što se smatra presudnim za doživljaj književnoga djela i razvoj čitateljskih navika. Pozitivan učinak na razvoj čitačkih navika djece podjednako bi imalo čitanje i drugih kvalitetnih književnih djela koja nisu nužno propisana i obavezna. Ipak, istraživanje navedeno u radu potvrđuje da suvremeni učenici na digitalnim medijima još uvijek najčešće čitaju zabavne tekstove, dok od književno-umjetničkih tekstova čitaju uglavnom samo lektiru. Rezultati nekoliko segmenata ovoga istraživanja pokazuju da je lektira doista među rijetkim knjigama koje današnja djeca čitaju, što je postavlja na zadnju crtu obrane čitanja.

Cilj rada nije bio dokazati da djeca knjige ne čitaju zbog digitalnih medija, a što je česta tvrdnja. Ipak, rezultati pokazuju da kako odrastaju, djeca sve više koriste digitalne medije, a izuzetno malo vremena provode čitajući. Pritom, kada i čitaju, unatoč razvijenoj svijesti o blagodatima čitanja, učenici čitaju samo unutar obveznih školskih okvira.

Uzevši u obzir važnu ulogu lektire u razvoju (i očuvanju) čitačkih navika, u radu se nadalje pokušalo ustvrditi koji su učenički čitački afiniteti i prijedlozi za unaprjeđenje njihovih čitateljskih navika. Rezultati su pokazali da tradicionalan pristup lektiri, koji se temelji samo na provjeravanju činjenica, učenike dodatno odbija od čitanja. S druge strane, učitelji pokazuju otpor prema odbacivanju nekih tradicionalnih metoda, još uvijek vjerujući u njihovu ispravnost. Ono u čemu se slažu obje skupine nastavnoga procesa jest da pristup lektiri treba osuvremeniti. Jedno od ponuđenih rješenja bilo je da se nastava individualizira te da učenici sudjeluju u odabiru djela. No vjerujemo da je ovo tema koja zahtijeva dodatnu raspravu jer su učenici i u anketi pokazali da nisu dovoljno objektivni u procjeni vlastitih čitateljskih navika i mogućnosti.

Učenici su pokazali volju da promijene negativne stavove prema lektiri jer uočavanju njezinu važnost za razvijanje čitačkih navika, ali zahtijevaju kreativniji pristup lektiri u kojem se dramatizira, vode rasprave, koriste digitalni mediji i provode suradnički oblici rada. Navedena rješenja mogla bi podići učeničku motivaciju za čitanjem koja je ključna za razvoj čitateljske kulture. Suvremeniji pristup književnim klasicima pomogao bi u smanjivanju jaza između takvih lektirnih djela i suvremenih učenika jer „književnost čini dio života i objašnjavanje književnih djela

nema svog smisla ako ne pridonosi upravo razumijevanju književnih djela na onaj način na koji to traži vrijeme u kojem živimo“ (Solar, 1994: 65).

U želji da se digitalni mediji ne stavljaju u opoziciju čitanju književnih djela, kao jedno od rješenja nameće se digitalizacija nastavnih sadržaja te educiranje učitelja kako bismo suvremenim generacijama mogli približili tradicionalne sadržaje pomoću digitalnih medija. U ovome se trenutku ta ideja sukobljava s nedovoljnom tehnološkom opremljenošću škola, što učenike navodi da je ne doživljavaju kao modernu školu 21. stoljeća.

Ako je lektira doista jedan od rijetkih medija koje dijete digitalnoga doba uvodi u svijet književnosti, ako je doista na zadnjoj crti obrane čitanja, smatramo da se njezina važnost ne smije zanemariti. Rješenje se gotovo samo nameće – potrebno je donijeti neka nova pravila, osuvremeniti metode obrade lektire i na taj način motivirati djecu na čitanje kako bi se razvili u aktivne samostalne čitatelje.

LITERATURA

- Bolter, J. D., Grusin, R. (2000). *Remediation: understanding New media*. MIT Press.
- Bežen, A. (2008). *Metodika, znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Profil.
- Blažević, I. (2007). Motivacijski postupci u nastavi lektire. *Školski vjesnik*, 56 (1-2), 91-100.
- Čizmar, Ž., Obrenović, N. (2013). *Medijska pismenost u Hrvatskoj*. Zagreb: Telecentar.
- Čulina, Lj. (2007). Lektira – zadovoljstvo ili obveza. *Škole.hr – Portal za škole*.
- Gabelica, M. (2012). Poticanje čitanja uz nove medije. *Dijete, škola, obitelj*, 30, 2-8.
- Grosman, M. (2010). *U obranu čitanja: Čitatelji i književnost u 21. stoljeću*. Zagreb: Algoritam.
- Jerkin, C. (2012). Lektira našeg doba. *Život i škola*, 27 (58), 113-133.
- Lazzarich, M. (2004). Književnost valja približiti mladima. *Napredak*, 142 (1), 84-90.
- Lazzarich, M. (2011). A Creative Approach to a Literary Work in the System of Problem-Based Teaching. *Metodički obzori*, 6 (13), 111-125.
- Leniček, Eva (2002). *Lektira u razrednoj nastavi*. Petrinja: Visoka učiteljska škola u Petrinji.

- Lučić, K. (2008). *Prožimanje riječi, slike, glazbe u metodici književnosti u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa
- Puljak, L. (2007). Psiholingvistički pogled na početno opismenjavanje. *Metodički ogledi*, 14 (1), 61-76.
- Rosandić, D. (1986). *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Rosandić, D. (2005) *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Silov, M. (2002). *Kakav učitelj, takva škola*. Velika Gorica: Persona.
- Solar, M. (1994). *Teorija književnosti*. Školska knjiga: Zagreb.
- Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vigato, I. i Jelenković, M. (2009). Samostalno izvannastavno čitanje učenika trećih razreda osnovne škole. *Magistra Iadertina* 4.4, 131-144.
- Visinko, K. (2003). Neknjiževna lektira u osnovnoj školi. *Hrčak: Pismenost – sposobnost bez koje se ne može*. 17, str. 20-24.
- Vranjković, Lj. (2011). Lektira u razrednoj nastavi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja* 57.25, 193-205.

Summary

Required reading – the last line of defence of reading in the digital age

The paper explores reading habits of primary school pupils, including the use of digital media for reading and reading required works as mandatory literary texts. The aim of the research was to find out more about the reading habits of contemporary pupils (and whether they are exclusively linked to digital media and/or books), the pupils' overall experience of required reading, and various ways to increase their interest in required reading and reading in general. The results showed that both sides of the education process were familiar with the importance of required reading and reading in general, but that it was still necessary to modernise the approach to required reading in order to further develop the reading habits of children.

Keywords: digital media, required reading, reading habits, pupils, teachers

KRITIČKI PROZOR

Kritike, prikazi, osvrti

Martina Jurišić

DJEČJA PROJEKCIJA BUDUĆNOSTI

Ksenija Kušec. *Janko i stroj za vrijeme*, Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, Zagreb, 2013.

Književni svjetovi najčešće predstavljaju modifikacije stvarnoga svijeta testirajući različite teorije, oblike mogućih ustroja i njihovih projekcija u budućnost. U eksperimentiranju s odrednicama stvarnoga svijeta nastaju specifični protusvjetovi koji mogu biti odraz sadašnjosti, modificirana prošlost ili moguća budućnost, a oni se podjednako pojavljuju i u dječjoj i nedječjoj literaturi. Rast tehnoloških inovacija, globalizam i virtualna kultura u 21. stoljeću djeluju na oblikovanje književnih svjetova koji su sve češće prikazi neizvjesne i pesimistične budućnosti. Potonju je projekciju budućega svijeta na inspirativan način opisala dječja spisateljica Ksenija Kušec u svojoj knjizi *Janko i stroj za vrijeme* objavljenoj u novoosnovanoj biblioteci Hrvatskoga društva književnika za djecu i mlade, Biblioteka mala, 2013. godine.

Uzimajući kao motiv sve veću želju za kontroliranjem sila koje izlaze iz okvira ljudskih mogućnosti, autorica iz naoko banalne, svakodnevne priče i ljudskoga negodovanja oko vremenskih prilika oblikuje svijet koji je danas lako zamisliti kao blisku budućnost. Priču o izumu vremena, tj. malog mehanizma za upravljanje vremenom, saznajemo kroz doživljaje dječaka Janka. Napisano u formi dnevnika zapisa glavnoga protagonista, djelo povezuje događaji koji se razvijaju linijom gradacije: od sjajne ideje o mogućnosti upravljanja vremenom jednim klikom do gotovo apokaliptične slike svijeta. Specifičan dječji pogled na svijet djelu pridaje i element humora te djeluje inspirativno, no dijelom je ukalupljen u formu gdje djetinjstvo predstavlja pasivno i prijelazno razdoblje koje treba prerasti da bi se postalo odraslim

pojedincem koji može nešto izmijeniti. Pripovjedač i protagonist, dječak Janko, pripovijeda o svojoj obitelji, o njihovu neprestanom negodovanju zbog vremenskih prilika te na kraju o kupnji vremena kojim vrijeme prilagođavaju svojim željama. Izum mehanizma za upravljanje vremenom uskoro prerasta u kaotičnu situaciju koja na vidjelo iznosi sve loše strane jedne ljudske zajednice. Netolerancija, pohlepa, korist i sebičnost, nepoznati mali gradić pretvaraju u poprište sukoba i borbe za opstanak između pripadnika iste vrste. Iako je namijenjeno djeci mlađe dobi, što je vidljivo i iz forme Jankovih dnevnika, u djelu se mogu iščitati elementi koji tvore poveznicu s Darwinovom teorijom o podrijetlu vrste i preživljavanju u borbi za opstanak ili u tradiciji dječje književnosti, elementi koji podsjećaju na Goldingovu knjigu *Gospodar muha*. Veći dio podteksta čini kritika o razornom djelovanju kapitalističkoga društvenog uređenja i funkcioniranja zajednice na temelju tržišnih vrijednosti. Sve veća potražnja za vremencima i način njihova korištenja mijenjaju društvene navike i ljestvicu vrijednosti. Zatvaraju se škole, fakulteti i tvornice, a institucije i proizvodni pogoni koji opstaju isključivo su povezani s proizvodnjom vremena i s njihovim utjecajem na

društvo (poput fakulteta Meteorologije, tvornice za proizvodnju vremena te farmaceutske industrije). Naglasak je i na ekološkom karakteru priče te, u novije vrijeme, sve češćem spominjanju globalnoga zatopljenja i čovjekova pogubnog djelovanja na prirodu. Usporedno s eskalacijom događaja čitatelj prati i Jankovo odrastanje i sve neprilike na koje nailazi u društvu kojim vlada mehanički proizvod. Zbog sveopće društvene situacije i sam je Janko prisiljen koristiti se vremencem, iako njegovo korištenje ne shvaća i ne odobrava. No budući da je ukalupljen u okvir djetinjstva, koje je u knjizi percipirano kao pasivno i prijelazno razdoblje, on nema mogućnosti ni sredstva kako bi promijenio stanje društva. Stoga čitatelj usporedno s pričom o vremencu prati i Jankovo prevladavanje razdoblja djetinjstva i njegovo oblikovanje u odrasloga pojedinca koji ima sredstva i priliku za promjene. Rasplet priče oblikovan je motivom "deus ex machina", u maniri grčke tragedije gdje se situacija rješava neočekivanim silom. Intervencija slučajnoga vanjskog elementa, bez slijeda dotadašnje logike, odlučuje o sudbini grada i njegovih stanovnika. U posve fantastično oblikovanom scenariju Janko postaje gradonačelnik tako što izlaskom s fakulteta odgovara točno na sva pita-

nja gradskih vijećnika: "Ujutro su neki ljudi došli k nama i sve nam objasnili. Rekli su da sam jedino ja na sva pitanja odgovorio upravo onako kako budući gradonačelnik treba odgovoriti i da su oni koji su nas ispitivali, zapravo gradski vijećnici" (39). Preuzevši funkciju gradonačelnika Janko uspijeva za-
brani korištenje vremenaca te na kraju uspostavlja prirodno stanje i dovodi do normalnih društvenih odnosa unutar zajednice. Djelo završava autoreferencijalno čime autorica upućuje na strukturu vlastitoga djela: "Veselo sam otišao u ured, jer smo Lara i ja morali organizirati vožnju biciklima za sve u gradu, a navečer smo htjeli stići u kino. Gledat ćemo neki film o budućnosti" (53).

Djelo Ksenije Kušec inspirativna je i zanimljiva projekcija budućnosti iz specifične dječje vizure. Slojevitost priče o stroju za vrijeme i dječaku Janku nudi nekoliko

moćnih interpretacija i iščitavanje raznih motiva koji oblikuju njezin podtekst, no krovnu ideju čini motiv sve snažnije ljudske potrebe za kontroliranjem sila koje su izvan ljudske kontrole te čovjekov poguban utjecaj na prirodu čime uništava i ravnotežu društvene strukture. Nedostatak je vidljiv u oblikovanju djetinjstva kao prijelaznoga razdoblja koje treba prevladati, ali i u Jankovu izrazu. Iako odrasta, Jankova se retorika ne mijenja, on se jednako izražava i kao dječak u vrtiću i poslije kao gradonačelnik. S njegovim su jezičnim izrazom povezane i ilustracije Andreje Živko izrađene prema dječjem likovnom izričaju koji ilustratorica prati u svojem likovnom radu. *Janko i stroj za vrijeme* djelo je koje djeci na privlačan i zanimljiv način prikazuje posljedice koje može izazvati ljudsko bezumlje.

Nada Kujundžić

SRETNJA TRINAESTICA

Hrvoje Kovačević. 2013. *Tajna Zantara Vidovnjaka*. Ilustrirao Dario Kukić. Zagreb: Školska knjiga, 256 str.

Titulu hit autora dječje književnosti Hrvoje Kovačević stječe već svojim prvim romanom *Tajna Ribljeg oka* (1996). Osim što Kovačeviću donosi golemu popularnost, *Riblje oko* pokreće i seriju kriminalističkih romana (romana detekcije) za djecu i mlade s riječju tajna u naslovu, čija se brojka ovim najnovijim uratkom, *Tajnom Zantara Vidovnjaka*, penje na impresivnih trinaest (točnije, riječ je o ukupno dvanaest romana i jednoj zbirci kratkih priča). Čitatelj(ic)e koji/e su već upoznati/e s Kovačevićevim opusom najnovija *Tajna* zacijelo neće razočarati. I ovaj roman obiluje misterioznim događajima, opasnim i uzbudljivim situacijama, napetošću i humorom, kao i sada već standardnom paletom likova koja uključuje prezaposlene roditelje, djevojčicu koja djeluje kao pomagačica i simpatija glavnog junaka, predstavnike zakona i reda, te dakako samog junaka od kojega

očekujemo da riješi naslovnu tajnu.

Glavni junak romana Ognjen Panežić nakon rastave roditelja seli se s majkom i bakom iz Zagreba u Stubičke Toplice. Teško se mireći s novonastalom situacijom, Ognjen utjehu pronalazi u svijetu mašte, u kojem samome sebi dodjeljuje ulogu mišićavoga vojnog policajca i stručnjaka za boričake vještine. Ubrzo nakon preseljenja upoznaje novog, pomalo neobičnog susjeda: Zantara Vidovnjaka (pravim imenom Mišo Cvjetković) koji radi na liniji za proricanje i s visoka gleda na ljude kojima su potrebne njegove usluge. Situacija se zapliće kada se na Zantarovu otiraču počinju pojavljivati opušci koje on tumači kao prijetnju. Ognjen se u međuvremenu prilično dobro snalazi u novoj sredini te formira i vlastitu družinu koja uz nekoliko dječaka uključuje i djevojčice Luciju i Tenu. Potonja je predmet romantičnih interesa mnogih dječaka u

Stubakima, pa tako i našega junaka. No čini se da su Zantarovi strahovi ipak utemeljeni: jedne noći samoprovani vidovnjak nestaje iz svoga stana, ostavljajući za sobom tragove borbe i krvave otiske na zidu. Iako ne uspijevaju ući u trag Zantaru i njegovim otmičarima, policajci otkrivaju da je nesretnik prije živio u Zagrebu, i to u istoj zgradi kao i Ognjenova obitelj. Cijela stvar dodatno se komplicira kada prijeteće poruke počnu stizati i na Ognjenovu adresu...

Iz poštovanja prema čitateljskoj radoznalosti, tajnu iz naslova ipak nećemo otkriti. Recimo tek da junak (doduše, prema vlastitom priznanju, sasvim slučajno) rješava slučaj pa roman završava očekivanim sretnim krajem. Kroz 25 kratkih poglavlja uokvirenih s dva prologa i dva epiloga, *Tajna Zantara Vidovnjaka* iznosi zanimljivu i dinamičnu fabulu prepunu detalja i naizgled nepovezanih epizoda za koje će se na koncu ipak ispostaviti da predstavljaju važne dijelove iste slagalice. Zahvaljujući umješnoj kompoziciji i dinamičnom pripovjednom tempu, interes čitatelj(ic) a nikada ne jenjava, već štoviše raste sa svakom novom enigmom i tragom. Čitatelj koji se i sam poželi poigrati detektiva i riješiti tajnu morat će vrlo pomno čitati jer je u romanu malo toga onakvo kakvime se čini, čak se i usputne

primjedbe (primjerice, bakino zapažanje da Zantar i lokalni zgubidan Prpa imaju sličan stas) na kraju pokazuju ključnima za rješavanje misterija.

U *Zantaru* nalazimo niz motiva i tema koje smo već imali prilike susresti u prethodnim *Tajnama*, primjerice mladić koji junaku zvoni na vrata i ljubazno pita smije li se baciti s njegova balkona jer je izgubio veliku svotu novca na kladionici (*Tajna sretnih susjeda*), opasne pčele (*Tajna graditelja straha*, *Tajna Zmajevog vrta*), glasine o crnoj magiji i uplitanju nadnaravnih (demonskih) sila (*Tajna Mačje šape*, *Tajna Zmajevog vrta*), spoznaja da je pretpostavljeno kriminalno djelo zapravo predstava (*Tajna Zlatnog zuba*), i dr. Tu su, dakako, i druga, mogli bismo reći, stalna mjesta Kovačevićeva književnog kozmosa: roman tako spominje tri lokacije na koje autor najčešće smješta radnju svojih romana – Požegu (autorovo rodno mjesto, u romanu grad kojim u mašti patrolira Ognjen), Zagreb (mjesto studija) i Stubičke Toplice (trenutno mjesto stanovanja). Roditelje kakve ima Ognjen – profesionalno uspješne, no vrlo zaposlene i često odsutne od kuće te posljedično iz života svoje djece, nalazimo i u drugim *Tajnama*, a tu je i nezaobilazna simpatija, djevojčica Tena koja prije svega funkcio-

nira kao važan izvor podrške glavnom junaku.

Samog protagonista krase brojna obilježja tipičnog junaka Kovačevićevih dječjih romana detekcije: redovito se radi o dječaku predadolescentske ili rane adolescentske dobi, učeniku viših razreda osnovne škole, kojemu se u pustolovinama najčešće pridružuje i već spomenuta djevojčica, katkad kao aktivna sudionica i inicijatorica događaja (npr. Jagoda u romanu *Tajna Ribljeg oka*), katkad kao manje-više pasivna pratiteljica (npr. Tena u *Zantaru Vidovnjaku*), ali uvijek kao predmet junakovih romantičnih interesa. Protagonista najčešće krase bujna mašta: Domagoj je (*Tajna Ribljeg oka* i *Tajna Mače šape*) poznat po nevjerojatnim isprikama koje izmišlja kad god zakasni u školu, dok Vito (*Tajna Crne kutije*) u glavi ispreda fantastične scenarije kojima pokušava objasniti neobične okolnosti u kojima se našao. Za najnovijega Kovačevićeva maštaoca Ognjena, izmišljeni svijet predstavlja sigurno mjesto na koje se može skloniti u bijegu pred tegobnom stvarnošću i na kojem svoju uobičajenu ulogu pasivnog i preplašenog promatrača zamjenjuje ulogom smjelog vođe koji bez mnogo muke savladava svaku zapreku koja mu se nađe na putu. Na prvi pogled Ognjen se ne doima naročito kva-

lificiranim za ulogu pustolovnog detektiva (upravo suprotno!) – plaši se svega i svačega, od pčela do nenajavljenih posjetitelja, povučen je i nedostaje mu samopouzdanja, pa ne samo da ne hrli u susret pustolovini, već je svim silama nastoji izbjeći. Na kraju i odbija bilo kakve zasluge za rješavanje središnjeg misterija jer, kako ističe, do raspleta je došlo sasvim slučajno: “Nemam dojam da sam ja riješio tajnu Zantara Vidovnjaka. (...) Sve se nekako rasplelo samo od sebe” (207). Iako rješavanjem tajne nije dokazao da (poput strašljivog lava iz Baumova *Čarobnjaka iz Oza* s kojim se uspoređuje) posjeduje skrivenu hrabrost, iz niza neočekivanih događaja u kojima se zatekao Ognjen ipak mnogo dobiva, što zbog veze s Tenom (koja među brojnim udvaračima odabire baš njega) što zbog ostalih zbivanja, uči važnu lekciju o prihvatanju samoga sebe i osoba koje ga okružuju sa svim manama i vrlinama. Stvarnost je, na kraju romana zaključuje Ognjen, bolja od svake maštarije, čak i ako u njoj on nije “nekakva macho vojničina” ili “nabildani narednik” (207), nego običan plašljivi dječak s neobičnim talentom za upadanje u nevolje.

Napete, a nerijetko i opasne situacije u kojima se nalaze junaci Kovačevićevih romana osim uzbuđenja donose im i vrijedne

spoznaje o sebi i svijetu u kojem žive. Autor, dakle, u zanimljivo i dinamično tkanje romana upliće i misli i pouke o važnosti međuljudskih odnosa, napose onih unutar obitelji i među prijateljima, o odnosu privida i stvarnosti, materijalnih i nematerijalnih vrednota. Često progovara i o otuđenju suvremenog čovjeka (najčešće kroz prikaze golemih zgrada iz kojih izostaju dobrosusjedski odnosi; štoviše, ljudi koji stanuju vrata do vrata uopće se ne poznaju), krizi obitelji, opsjednutosti materijalnim dobrima i izvanjskim pokazateljima bogatstva i moći, te (ne) prihvaćanju različitosti. Velik dio društvenih komentara u *Zantaru Vidovnjaku* utkan je u podzaplet vezan uz ubojstvo poduzetnika/mafijasa Berislava Čondrića. Čondrićev ubojica, glazbenik Švaljek, na sudu izjavljuje kako mu se či-

nilo nepravедnim da on “doslovno gladauje živeći od socijalne pomoći dok nekakav mafijaš s tri razreda osnovne škole, koji je karijeru počeo kao noćni portir, vozi takav automobil i nosi nekoliko kilograma zlatnog nakita” (81). Također, optuženom je bolje u zatvoru nego na slobodi budući da su mu tamo dostupni luksuzi poput redovitih obroka i električne energije. Tu su i komentari na račun senzacionalizacije kriminala, *celebrity*-kulture i masovnih medija općenito.

Iako ne predstavlja značajniji odmak od prepoznatljivoga pripovjedačkog stila i tematskih preokupacija Hrvoja Kovačevića, *Tajna Zantara Vidovnjaka* dobrodošlo je osvježanje nakon nekoliko slabijih autorovih ostvarenja (*Tajna sretnih susjeda*, *Tajna Titana Horvata*), koje pokazuje da nagrađivani autor još uvijek ima pokojeg asa u rukavu.

BIJEG U VIRTUALNU STVARNOST

Jasminka Tihi-Stepanić. 2013. *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor*.

Ilustrirala Branka Hollingsworth. Zagreb: Alfa, 165 str.

Profesorica hrvatskog jezika iz Velike Gorice Jasminka Tihi-Stepanić 2011. godine objavila je svoju prvu samostalnu knjigu: roman za (pred)adolescent(ic)e *Imaš fejs?* Aktualna i atraktivna tema-

tika te pitak prozni stil brzo su osvojili simpatije i publike (roman se našao na vrhu topliste najčitanijih knjiga u zagrebačkim knjižnicama) i kritike (Nagrada Mato Lovrak). S obzirom na izuzetno

dobar prijem, ne čudi da se autorica i u svom drugom romanu odlučila zadržati unutar sličnih tematskih parametara: predadolescent-ski protagonist, obiteljske, školske, romantične i vršnjačke zavrslame i naravno, neizbježni svijet računala. No određenim sličnostima usprkos, *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* nije ni nastavak ni puka kopija prethodnog romana. Naprotiv.

Romanesknj prvijenac Jasminke Tihi-Stepanić virtualni svijet društvenih mreža (konkretno Facebooka) prikazuje kao (barem na prvi pogled) zanimljiviji i atraktivniji od onoga stvarnog, što se, primjerice, dade iščitati iz opisa prvoga iskustva s Facebookom glavne junakinje Kate: "Profil je bio stvoren i mogao je početi moj virtualni život. Ubrzo su mnogi moji zahtjevi za prijateljstvom prihvaćeni i moj život, u stvarnosti ne baš pretrpan prijateljima, obogaćen je novim imenima" (*Imaš fejs?*, 30). *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* djelomično slijedi ovu tematsku nit, no umjesto Facebooka, mogućnost (uvjetno rečeno) dinamičnijeg i privlačnijeg drugog života u ovom romanu pružaju računalne igrice. One nude utjehu i "čvrstu luku" (21) protagonistu Luki koji se teško nosi s dramatičnim događajima koji potresaju njegovu svakodnevicu – rastavom roditelja i preseljenjem u novu gradsku

četvrt i školu. Odlikaš i vrstan matematičar, Luka već prvi dan u novoj školi stječe nove prijatelje, no osjećaj srama zbog obiteljske situacije tjera ga da bude rezerviran i društvene kontakte svodi na minimum. Osjećajući da ga i članovi vlastite obitelji izdaju (otac koji ima novu obitelj, opali mu čušku; majka ima novog dečka; čak se i u djedovu životu pojavila nova žena), Luka se sve više povlači u virtualni svijet, što neizbježno dovodi i do problema u školi. Želja za najnovijom, skupom računalnom igricom tjera ga na drastične postupke – ne uspjevši potreban novac prikupiti na drugi način, odluči založiti narukvicu koju mu je na krštenju darovala pokojna baka. Međutim, njegov postupak ne promiče lokalnoj skupini delinkvenata, koja s prijatnji i ucjena brzo prelazi na fizičko nasilje. Kao i u prethodnom romanu, traumatično iskustvo funkcionira kao sredstvo učenja važnih lekcija i modificiranja razmišljanja/ponašanja likova. Kroz okršaj s huliganima Luka spoznaje da je život kratak i nepredvidljiv, te da ga zbog toga treba više cijeniti i prestati od njega bježati. Prigrbliti život, kako uviđa naš junak, znači pomiriti se s činjenicom da su neke stvari izvan njegove kontrole, biti spreman na rizike (npr. priznati svoje osjećaje djevojčici koja mu se sviđa) i prihvatiti druge onakve kakvi jesu.

Jedan od najuspjelijih aspekata romana zacijelo je portret glavnog lika (ujedno i pripovjedača). Suočen s nizom problema, od uobičajenih boljki odrastanja do radikalnih (i neželjenih) promjena u životnim okolnostima, Luka djeluje kao vrlo zaobljen lik budući da se autorica ne libi prikazati ga ni u lošem svjetlu. Lik, dakle, nije osmišljen tako da se sviđa publici, već je na vrlo realističan način sazdan od mana i od vrlina. Tako će se nerijetko i naljutiti i svoj bijes iskaliti na mlađoj sestri, donositi loše odluke, griješiti, burno reagirati, nehotice (a katkad i namjerno) povrijediti one do kojih mu je stalo. No čak i kada ne odobrava postupke protagonista, čitatelj ih ipak može razumjeti.

Za razliku od romana *Imaš fejs?* koji (između ostaloga) problematizira suprotnost javno/privatno i imperativ objavljivanja, odnosno dijeljenja (fejsbukovskom terminologijom, *šeranja*) svega što je privatno sa širokom zajednicom korisnika interneta – sjajno ilustrirano reakcijom prijateljice Nataly na spoznaju da Kata vodi dnevnik: “Dnevnik? Pa tko još danas piše dnevnik? Piši blog pa da svi znaju o čemu razmišljaš i što ti se događa. Tko će čitati tvoj dnevnik?” (*Imaš fejs?*, 105) – *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* skreće pozornost na suprotni ekstrem. Umjesto da dijeli svoje osjećaje i probleme s

drugima, Luka se zatvara u sebe i artificijelni svijet igrice koji mu pruža (lažni) osjećaj kontrole: “U igrici točno znaš što te čeka, u svemu tome ima i logike i pravde, a u životu nema ni jednog ni drugog” (39). Na kraju ipak (očekivano) uči prigodnu lekciju o tome da umjesto u igricama podršku za suočavanje sa životnim problemima valja tražiti u drugima. Roman, dakle, ima i suptilnu didaktičnu notu koja se prvenstveno obraća implicitnom (pred)adolescentnom čitatelju.

Osim tema vezanih uz svijet novih tehnologija, donekle naslijeđenih iz prethodnog romana (npr. zlouporaba interneta u svrhu javnog sramoćenja i diskreditiranja pojedinaca), autorica u ovom romanu otvara brojna šira društvena pitanja i probleme kao što su kriza tradicionalne obitelji, otuđenost, nasilje (u obitelji i šire), te maloljetnička delinkvencija. Nažalost, neka od njih manje-više ostaju na razini spomena, što je slučaj s problematikom nasilja (očev fizički nasrtaj na Luku i napad lokalnih huligana) čiji tretman pripada slabijim mjestima u romanu. Nakon što Luka završi u bolnici, njegov otac počinje osjećati kajanje zbog svoga nasilnog ponašanja, čak predlaže da se sam prijavi policiji. Međutim, o tome da se otac kaje što ga je “zapustio i maltretirao” (133) Luka doznaje posredno, od

svoje majke; sam junak nema priliku izravno se suočiti s nasilnikom, pa taj sukob u određenoj mjeri ostaje nerazriješen (ili barem razriješen na nezadovoljavajući način). Nadalje, napad na Luku prvenstveno funkcionira kao sredstvo katarze razorene obitelji koja se ponovno okuplja oko dječakove bolesničke postelje. Roman propušta priliku za raspravu o samom činu nasilja i njegovim društvenim i inim implikacijama, a šutke se prelazi i preko reakcija okoline na napad. Naime, pretučenog Luku pronalazi kolegica iz razreda, fotografira ga mobitelom i sliku potom objavljuje na "fejsu". Budući da upravo toj slici, prema tvrdnji Lukine majke, mogu zahvaliti što su unesrećenog pronašli na vrijeme, nitko ne postavlja pitanje zašto djevojčica sama nije pozvala hitnu pomoć (čak i ako je doista mislila da se pijan onesvijestio na ulici). Nažalost, i ova prilika za otvaranje relevantnih pitanja kao što su odnos prema drugome (naročito kada je taj drugi u nevolji), (ne)spremnost na pružanje pomoći, senzacionalizacija tragičnih i nasilnih događaja, nedostatak emocionalne reakcije na tuđu bol, itd., ostaje neiskorištena.

Još jedna slaba točka u inače uspjelom romanu jest podzaplet vezan uz Lukinu prijateljicu Mateju koja traga za svojim biološkim ocem zagledavajući se u lica nepoznatih muškaraca i uspore-

đujući ih s vlastitom fizionomijom. Činjenica da djevojčica na ovaj način doista pronalazi svoga pravog oca (riječ je o pomalo djetinjastom i neodgovornom Lukinom ujaku Dadi) i da on (i njegova obitelj) spremno prihvaćaju Mateju i njezinu majku, djeluje kao (neuvjerljiv) zaplet posuđen iz kakve telenovele, što primjećuje i sam pripovjedač: "Matejin san da pronađe svoga oca ispunio se kao u najsapunastijoj sapunastoj sapunici" (138). Kraj romana u kojem su svi nešto naučili i promijenili se na bolje, u kojem svatko ima svoga para i u kojem se svi članovi uže i šire obitelji okupljaju oko blagdan-skog stola (klišej Božića kao doba opraštanja) i domaćeg obroka, iako zadovoljavajuć i optimističan, ipak djeluje pomalo preidilčno.

Tematikom i jezičnim izričajem koji im je blizak (jezik utemeljen na suvremenom govoru mladih, zasićen anglizmima i referencama na nove tehnologije), roman *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor* zacijelo će privući mlađe čitatelje (a možda i njihove roditelje). Aktualnom temom dobro se uklapa i u recentne trendove podizanja svijesti o opasnostima virtualnog svijeta, no pitanje je u kojoj mjeri ovaj i drugi romani slične tematike svoje čitatelje doista mogu pretvoriti u savjetnije, odgovornije i opreznije korisnike novih tehnologija.

MORALNE PO(R)UKE U BAJKOVITOM RUHU

Igor Knížek. 2014. *Moj pustolovni planet*. Ilustrirao Fabio Leone.
Zagreb: Alfa, 102 str.

Precizna definicija i porijeklo bajki još uvijek su kamen spoticanja za one koji se bave proučavanjem spomenutog žanra, pa i književnosti općenito. Pretpostavlja se da priče o susretu realnog i čudnog izvorno nastaju kao zabava za odrasle i tek u 18. stoljeću postupno prelaze u domenu dječje književnosti. Reorijentacija s odrasle na dječju publiku neizbježno donosi i niz stilskih i tematsko-motivskih modifikacija, kao i radikalnu promjenu namjene samoga žanra koji se iz priče za razonodu i kraćenja vremena preobražava u sredstvo pouke. Od 70-ih godina prošloga stoljeća mnogi autori vraćaju fokus na odraslog čitatelja ispisujući nove verzije starih bajki u kojima se (pod utjecajem feminističke, psihoanalitičke itd. kritike) naglašavaju erotski i/ili nasilni elementi, obrću rodne uloge, daje glas marginaliziranim likovima, i sl. Takva postmodernistička žanrovska poigravanja nisu zaobišla ni dječju književnost: i tu nalazimo priče i pjesme, romane i slikovnice u kojima su kraljevine te koje spa-

šavaju kraljeviće, naizgled opaki zmajevi otkrivaju se kao pjesničke duše, a sretan kraj ne uključuje nužno svadbena zvana (u domaćem kontekstu naročito su uspjele priče Zorana Pongrašića objavljene u seriji *Zašto (ne) volim bajke*). Unatoč golemoj popularnosti tih kreativnih, inventivnih i često vrlo duhovitih uradaka, didaktična struja u produkciji bajki nimalo ne jenjava. Upravo toj, danas gotovo retro struji, pripada i nova zbirka priča Igora Knížeka, *Moj pustolovni planet*.

U središte pozornosti kritike i (dječje) publike Knížek dospjeva 2012. godine kada njegova slikovnica *Kako je paž spasio Zagreb* postaje dvostrukom dobitnicom nagrade Ovca u kutiji za najbolju slikovnicu (nagrada stručnog i dječjeg žirija), a svom ilustratoru Tomislavu Tomiću donosi i nagradu Grigor Vitez. Da je vješt i u drugim književnim formama Knížek dokazuje dramskim tekstovima *Feral šinjorine Bepine* (2013) i *Legenda o Vjetropirki* (2014) koji dvije godine za redom osvajaju

nagradu Mali Marulić na festivalu Gradskoga kazališta mladih i Kazališta lutaka u Splitu. Nedavno objavljena zbirka od sedam priča *Moj pustolovni planet* označava autorov povratak prozi i okušavanje u bajkovito-didaktičnom modusu.

Iako bi naslov čitatelja mogao navesti na pomisao da je riječ o kakvom avanturističkom ili znanstveno-fantastičnom uratku, priče objedinjene u ovoj zbirci strogo gledano i nisu pustolovnoga karaktera: potrage i pustolovine likova prvenstveno su duhovnog karaktera, odnosno smještene na unutarnji a ne izvanjski plan događanja. Svaka od sedam priča prati moralnu transformaciju protagonista (u tom je smislu njihovo žanrovsko određenje bajkama upitno), često realiziranu posredstvom vlastite ili tuđe žrtve. Kroz niz čudesnih događaja, likovi koji su na početku priče predstavljeni kao mrzovoljni, sebični ili gramzljivi, ili koji jednostavno ne znaju cijeniti ono što imaju, uče važne životne lekcije i posljedično postaju boljim, altruističnijim i zadovoljnijim osobama. Žrtvujući se za spas djevojčice Bepine, mrzovoljni Lucijano stječe spasenje (Feral šinjorine Bepine), razmaženi i samoživi potomak dobrostojeće trgovačke obitelji uči o neprocjenjivoj vrijednosti ljudskog života (Priča o Petru), a gramzljivi mlinar

spoznaje da pravo bogatstvo ne predstavljaju zlatnici već njegovo zdravlje i obitelj (Mlinarevo najveće bogatstvo). Nakon što dolazak bogatog šjor Šime naruši idilu male primorske zajednice u kojoj svi međusobno pomažu i dijele sve što imaju, stanovnici uviđaju da "dobrota, ljubav, sloga i zajedništvo" vrijede više "od bilo kakvih šoldi" (Legenda o Vjetropirki, 59). Priča Jambrek i Garonjina šuma prati nastojanja naslovnog junaka, sina proslavljenog ratnika, da dokaže svoju hrabrost i stekne poštovanje kakvo uživa njegov otac. Pretrpljen strah za boravka u mračnoj Garonjinoj šumi te suočavanje s posljedicama vlastitih loših postupaka, u njemu razvijaju odluku da se prema svim stvorenjima odnosi s poštovanjem, te da ne žuri odrasti. Usvojivši eponimskog junaka priče Radosni Ferdo i čarobna glazbena škrinjica žandar Josip uviđa da, iako ne može spasiti sve nesretnike svijeta, već i spas jednoga od njih znači mnogo, dok bogati zemljoposjednik u priči Neženja Svebor i mudra seljančica uči prepoznati i cijeniti unutarnju ljepotu. Potonja priča, ujedno i posljednja u zbirci, najviše se udaljava od bajkovitog modela (nema čudesnih bića/poja) i više je u maniri šaljive usmene pripovijetke.

Da su Knizekovi tekstovi duboko ukorijenjeni u tradiciji

klasične bajke razvidno je već iz prepoznatljivih uvodnih formula koje radnju smještaju u (uglavnom) neodređenu daleku prošlost: “Jednom davno” (7), “Prije mnogo, mnogo ljeta” (45), “Nekad davno, još u brončano doba” (63). Za razliku od one temporalne, geografska usidrenost nešto je raznolikija: iako je radnja svih priča smještena u domaći kontekst, identitet samih lokaliteta varira od tipične bajkovite apstraktnosti (*neki* primorski gradić ili selo), preko referenci na drevne pokrajine poput Liburnije i Panonije, do manje-više konkretnih toponima (seoce podno Velebita, Dugo Selo i Zagreb, ladanje kraj Samobora). Iako sve priče obrađuju dobro poznate motive iz bogatog repertoara bajki (postavljanje i kršenje zabrane, susret s čudesnim bićima, rješavanje zadataka/zagonetki, dokazivanje hrabrosti/mudrosti i drugih vrlina, i sl.), svaka od tih obrada nosi specifičan, osobni pečat autora. Naravno, čito je zanimljivo izvrtanje motiva zahvalnih životinja koje nalazimo u priči Jambrek i Garonjina šuma. Spomenuti motiv u pravilu se temelji na principu dobro se dobrim vraća: junak pomaže životinjama u nevolji, a one mu se za to na neki način odužuju. Zadržavajući osnovnu premisu, priča o Jambreku oslikava upravo suprotnu situaciju: nevaljali dječak namjerno

našteti trima životinjama (mišu prignječi nožicu, paunu iščupa pero, ježa zabode u panj) koje mu stoga odbijaju pružiti pomoć u trenutku kada mu je to najpotrebnije.

Osobit naglasak u zbirci stavljen je na idejno-etičku dimenziju. Kroz priče o likovima, koje neobični spletovi okolnosti i intervencija nadnaravnog, tjeraju da preispitaju vlastita načela i postupke, zbirka otvara niz filozofski intoniranih pitanja i problema, primjerice o odnosu privida i stvarnosti, izvanjske i unutarnje ljepote, materijalnih i duhovnih vrijednosti, nastojeći i same čitatelje potaknuti na promišljanje o vlastitom ponašanju i vrijednosnim sustavima. U narativno jednostavne priče utkane su brojne moralne, uglavnom i religiozno intonirane po(r)uke, pa i svojevrsna kritika suvremenog načina života u kojem se prave vrijednosti napuštaju u korist materijalnog dobitka. Spomenute moralne po(r)uke, koje su redovito odraz judeokršćanskog svjetonazora koji glorificira žrtvu i samoodricanje, te osuđuje materijalizam, sebičnost i gramzljivost, u pravilu su eksplicirane u vidu sentencija umetnutih na sam kraj pripovijesti, npr. “Nikakvo zlato ili svojina ne mogu biti vredniji od nečijeg života” (34), “Budi zadovoljan onim što imaš” (41), i sl. Iako im nedostaje bajkoviti sretan kraj, koji uključuje stje-

canje materijalne dobiti i/ili brak (izuzetak je priča o neženji Sveboru) te najavu buduće sreće, priče u Knížekovoj zbirci ipak završavaju u optimističnom tonu, s vjerom u mogućnost unošenja pozitivnih promjena i oplemenjivanja vlastite egzistencije.

Knížekov književni izričaj obilježen je jezičnim bogatstvom i stilskom cizeliranošću, koje svoj izraz dobivaju u sintaktički jednostavnim i aktivnim rečenicama. Dinamičan jezik te atraktivan a ipak nenametljiv stil pisanja uspješno dočaravaju osobitu bajkovitu atmosferu davnih vremena i usmenog pripovijedanja. Jezičnoj uvjerljivosti pridonose i prepoznatljive značajke čakavskog dijalekta kojime se služe likovi u pričama smještenima u primorski kontekst (Feral šinjinorine Bepine, Legenda o Vjetropirki), no s obzirom na to da ciljanu publiku u

prvom redu čine djeca, možda ne bi bilo zgorega pojedine dijalektne izraze objasniti u bilješkama na dnu stranica. Jezičnu raskoš sjajno komplementira ona vizualna: tekst, naime, dopunjuju dojmliive ilustracije u boji koje potpisuje Fabio Leone, a atraktivnu likovnu opremu dobile su i naslovne stranice svake od priča.

Knížekovo okretanje starinskim bajkama i modusu pripovijedanja pravo je osvježanje i dobrodošao kontrapunkt aktualnim trendovima pisanja bajki koji se nerijetko svode na jeftine postmodernističke štosove lišene pravog sadržaja. Zanimarimo li povremene izlete u patos i sentimentalnost (Radoznali Ferdo i čarobna škrinjica) te može bitno pretjerano moraliziranje, ostaje nam zanimljiva i jezično dojmliiva zbirka koja zaslužuje svaku preporuku.

Nina Lekić

ČAROLIJA KOJA SPAŠAVA SIROČAD

Igor Knižek. 2013. *Radosni Ferdo i glazbena škrinjica*.
Dugo Selo: Gradska knjižnica.

Priča o siročetu, uz pustolovnu priču i priču o dječjoj družbi, jedan je od temeljnih tematskih smjerova dječje književnosti. Priča o siročetu prati siročetov „spiralni pad na dno“, riječima istraživača dječje književnosti Berislava Majhuta¹, koji završava zasluženom nagradom, odnosno domom. Toj se tematskoj preokupaciji priklanja i Igor Knižek svojom pripovijetkom *Radosni Ferdo i glazbena škrinjica*. Svojim se djelima za djecu Knižek obraća širokoj medijskoj potrošnji koja djecu truje nasiljem i grubim sadržajem. Stoga potaknut svakodnevnim trovanjem želi pomoći djeci da usvoje pravilnu poruku o svijetu, ponašanju i pravim vrijednostima.

Igor Knižek autor je nekoliko pripovijedaka za djecu od kojih je

dvije, *Priča o dva brata* i *Drvosječa Tvrтко i fazan iz nebeskoga vrta*, komisija Hrvatskoga knjižničarskog društva uvrstila u bilten *Dobra knjiga* kao preporučenu literaturu za djecu. A pripovijetka *Kako je paž spasio Zagreb* dobila je dvije nagrade za najbolju hrvatsku slikovnicu na festivalu Pazi, knjiga te književnu nagradu Grigor Vitez za najbolje ilustriranu dječju knjigu.

Pripovijetka *Radosni Ferdo i glazbena škrinjica* tipična je priča o siročetu. Po uzoru na Dickensov roman *Oliver Twist*, kao arhetip romana o siročetu, Knižekova Ferdu prati slična sudbina. Tipičan lik siročeta pasivni je lik koji „prima udarce sudbine“, opet Majhutovim riječima, on je izvan društvenog poretka i nikamo ne pripada. Siroče nema nikakav zadatak, već posjeduje žudnju za domom i sigurnošću. No, za dom se ne smije izboriti, već ga mora

¹ Pustolov, siročće i dječja družba: hrvatski dječji roman do 1945. FF press, Zagreb, 2005.

zaslužiti svojom čestitošću i vrlinom. Po stupnju, siroče je slabije od drugih likova i implicitnog čitatelja, a odražava ga krhkost, slabost, bojažljivost i nježnost. Stoga, nagrada odnosno dom mora doći od pomoći drugih, a ne vlastitim djelovanjem.

Jednako kao i Oliver Twist, Ferdo je radosno, naivno, nevino dijete koje prima zlokobne udarce, ali svojom neslomljivom čudorednosti na kraju zaslužuje dom. Tijekom jedne teške zime, kada mu je bilo svega tri godine, Ferdini siromašni roditelji i braća umiru od hladnoće. Ferdu na sam Božić pronalaze dva žandara, od koji je jedan, Josip, siročetov potencijalni mentor. Nadalje, žandar Josip ostavlja Ferdu u siroćištu s obećanjem da će doći do njega, odnosno da će ga spasiti. Dolaskom u siroćiste, počinje Ferdino „spiralno putovanje na dno“ te ispit njegove vrline kojom će zaslužiti dom.

Strukturno gledajući pripovijetka *Radosni Ferdo i glazbena škrinjica* prati siročetovo (Ferdino) „spiralno putovanje na dno“ koje se odvija kroz nekoliko postaja. To putovanje započinje u rođenom domu, a završava novostečenim domom. Nakon što ga žandari izbave iz obiteljskog doma, Ferdu dovode do prve postaje, a to je siroćiste. Zbog svoje vedre naravi, Ferdo je bio omiljen u siroćištu, no

zbog nestašnosti napušta siroćiste te dolazi do druge postaje. Ferdu sudbina dovodi do kočijaša koji ga odvodi u Zagreb. U Zagrebu Ferdo ostaje sam i prepušten samome sebi te tom postajom počinje Ferdina borba za opstanak. Razlog zbog kojeg Ferdo ostaje sam jest glazbena škrinjica koju je zagledao u zalogajnici, a čija je melodija istovjetna onoj koju mu je majka pjevušila dok je još bio u zipki. Glazbena škrinjica kao metafora za obitelj i dom Ferdi postaje opsesija te tako dolazi do sljedeće postaje, a to je kuhinja kod krčmara. Za razliku od tipičnog siročeta, u ovom slučaju siroče aktivno djeluje; Ferdo se zapošljava u kuhinji kako bi zaradio za škrinjicu. Stoga dijete ima cilj – kupiti škrinjicu, odnosno dobiti dom. No ponovno „noćni plač“ Ferdu stoji privremenog prebivališta te ga lansira na ulicu kao na njegovu posljednju postaju. Aktivni lik ponovno postaje pasivno siroče koje čeka smrt, izbačeno na ulicu, ali sa škrinjom uz sebe. Umjesto smrti, siroče dočeka svoga spasitelja koji ga vodi u zasluženi dom.

U kontekstu priče o siročetu, siročetovo je kretanje prouzrokovano voljom drugih, a ne njega samog. Kako Majhut navodi „siroče bi ostalo u prostoru i mjestu, ali mu okolina to ne dopušta“. To je slučaj siročadi poput Olivera Twista te djelomično i Ferde.

No za razliku od Olivera Twista koji je osamljen, odbačen od društva te nikamo ne pripada, Ferdo je prihvaćen, no njegov je slučaj izgubljen. Naime, zbog anđeoskog lica i vesele naravi Ferdu su svi voljeli i nitko se nije mogao istinski naljutiti na njega, no u snu bi plakao toliko snažno da ga nitko ne bi mogao probuditi ili utješiti. Upravo zato što bješe plavokoso i plavooko dijete, Ferdu su mnogo puta htjeli usvojiti, ali bi ga uvijek vraćali u sirotište zbog neprospavanih noći. Plač je također razlog zbog kojega ga je krčmar istjerao na ulicu. Stoga anđeosko lice osigurava Ferdi prihvaćenost, ali ga njegov jecaj vraća na spiralno putovanje.

Ferdino anđeosko lice i radosna narav utjecali su i na žandara Josipa koji mu na kraju daje dom. Stoga je moguće uvidjeti kako je ljepušasto lice i radosna narav ono što Ferdi osigurava nagradu, odnosno dom. Pojam ljepote kao osnovni motiv prisutan je i u drugoj Knizekovojoj pripovijetci, *Priča o dva brata*. U ovom slučaju ljepota je temeljni kriterij društvene prihvaćenosti. Lijepoga su brata, Mislava, svi voljeli, srce mu je bilo puno ljubavi prema drugima, a svijet je vidio kao divno mjesto. Običan je brat, Zdeslav, imao loš odnos čak i s roditeljima, bio je zavidan i tužan, a svijet je vidio kao nepravdu smatrajući kako „pažnju

i ljubav moraš krasti“. Stoga Zdeslav krade bratovu fizičku ljepotu što mu osigurava naklonost društva.

I u Ferdinu slučaju fizička je ljepota osnovni kriterij društvene prihvaćenosti. No, shvatimo li Ferdino ljepušasto lice kao odraz njegove unutarnje ljepote, dolazimo do kategorije zasluženog doma. Ferdo je na temelju lijepog lica i radosne naravi zaslužio Josipovo obećanje, a na temelju svoje dobrote i plemenitosti, dom. Ipak, za razliku od izvorne priče o siročetu, kao što je roman o Oliveru Twistu, priča o radosnom Ferdi prožeta je fantastičnim elementima. Naime, realni se slijed dokida pojavom glazbene škrinjice iz koje se pojavljuje anđeo koji Ferdi ispunjava tri želje.

Glazbena škrinjica čarobni je predmet koji siročetu osigurava dom te spašava drugu siročad. S jedne strane, ona je ispit Ferdine čestitosti i dobrote, čime siročče zaslužuje dom, dok s druge strane zbrinjava svu siročad iz sirotišta obećavši im dobre roditelje. No ta čarolija ne bi postojala bez Ferdine širokogrudne i plemenite želje. Stoga je moguće shvatiti kako je anđeo iz škrinjice sam Ferdo koji svojom čestitošću, dobrotom i nesebičnošću spašava svijet siročadi. Anđeosko dijete i žandar (zaštitnik) koji spašavanjem izgubljenog siročeta spašava cijeli svijet, mogu-

ća je aluzija na novozavjetnu priču o Dobrom pastiru. U tom je kontekstu bitno spomenuti kako Ferdu (anđeosko dijete) pronalaze na sam Božić, a njegov ga spasitelj na kraju vodi u svoj dom te ga postavlja kao najodanijeg i najvrjednijeg sina.

No, iako je dijete ono koje je svojim nesebičnim ponašanjem zaslužno za zbrinjavanje siročadi, odrasla osoba je ona koja preuzima svu zaslugu. Naime, Ferdo je kao tipičan lik siročeta pasivan te se ne može izboriti za dom, već ga treba zaslužiti svojom čestitošću i pritom čekati da se pojavi njegov spasitelj, odnosno mentor. Ferdin mentor je dakako žandar Josip koji mu je pri prvom susretu obećao da će doći po njega te svoje obećanje izvršava tek kada Ferdo ostane sasvim sam i promrzao na ulici. U kontekstu priče o siročetu, Josip se pojavljuje kao *deus et machina*, dobrotvor koji odgovara na siročetovu čestitost i zahvalnost. Svojim pojavljivanjem, Josip je održao obećanje te ujedno siročetu osigurao dom. Takvim postupkom, Josip najprije stavlja Ferdu na kušnju kako bi ga mogao izbaviti i nagraditi te time postati lik Spasitelja.

Dakle, i u ovom djelu dječje književnosti, dijete je pasivni lik koji čeka da ga odrasli spasi i osigura mu budućnost. Iako akter, dijete je pasivno i nemoćno bez pomoći odrasle osobe što je pri-

kazano u posljednjoj sceni u kojoj Ferdo čeka smrt, a dočeka svoga spasitelja. Odnos Ferde i žandara Josipa ujedno vidimo i kao neokonzervativnu rekontekstualizaciju romantičarskoga Lockeova učenja kako je djetetov um *tabula rasa*, odnosno da je dijete poput gline koju oblikuju odrasli.

Time dolazimo do glavne misli ove pripovijetke koja je iskazana u Josipovoj spoznaji da „iako će nesretnika uvijek biti, spasisvi jednog od njih – spasio je cijeli svijet“ (Knížek). No ostaje otvoreno pitanje kako je Josip spasio cijeli svijet. Josip je spasio Ferdu, ali time nije spasio cijeli svijet, što je jasno vidljivo u motivu djece iz sirotišta koje, bez obzira na ishod ove pripovijetke, nikada neće ostati prazno.

Na kraju, promotrimo status implicitnog čitatelja. Očigledno, pripovjedač se obraća implicitnom čitatelju djetetu s namjerom da mu približi glavnu misao te poruku. No, kakva je poruka prenijeta djetetu? Najprije, fizička ljepota je važan kriterij uspjeha i društvenog prihvaćanja. Sam pripovjedač ističe kako su Ferdu svi voljeli zbog njegove plave kose i plavih očiju što je i razlog zbog kojeg se nitko uistinu nije mogao naljuti na njega. Sjetimo se i pojma ljepote u *Priči o dva brata* – Zdeslav je zaželio samo bratovo lijepo lice, a ne i nje-

govu dobrotu i plemenitost. Kad je stekao bratovu ljepotu, društvo ga je prihvatilo, iako je postao zloban, ohol i egoističan.

Nadalje, u kontekstu tipične priče o siročetu, dijete je pasivno i bespomoćno te je, usprkos svim životnim iskustvima, programirano da čeka odraslu osobu (roditelja) koji će ga zaštititi i brinuti se o njemu te tako postati njegov spasitelj. Ferdin primjer pred dijete stavlja zahtjev da ono mora biti čestito, nesebično i čisto kako bi došao odrastao koji će ga izbaviti i osigurati mu dom. Na kraju, tu je lik žandara Josipa koji je prikazan kao spasitelj, zaštitnik, odnosno onaj koji „spašavanjem jednog djeteta, spašava cijeli svijet“. Iako je žandar Josip prikazan kao dobrotvor, gotovo idealizirani lik spasitelja, njegova je uloga minimalna. Naime, Josip je Ferdi obećao da će doći po njega te ga pritom pu-

stio da se sam snalazi. Tek kada je Ferdo postavljen na sam rub smrti, Josip se pojavljuje kao junak, spasitelj, zaštitnik. Stoga Josip postaje dobrotvor, moralist i izbavitelj zato što je održao obećanje, bez obzira što je pritom pustio dijete da se samo snađe.

Na samom kraju, što ova pripovijetka uči djecu o svijetu, ponašanju i pravim vrijednostima? Najprije da današnje društvo odgovara na pojam ljepote s naznakom da su lijepi ljudi ujedno prihvaćeniji i uspješniji. A zatim, prava je vrijednost u postavljanju zahtjeva za čudorednošću; ako je osoba čestita i plemenita, ne mora raditi ništa jer će se čarolija već pojaviti. Čini nam se, stoga, da ova nova verzija stare priče o siročetu u aktualnome kulturnom i književnom okružju prije mobilizira asocijaciju anakronosti nego izvornoga književnog događaja.

Nada Mihoković-Kumrić

NIJE SLAVA SVE ŠTO SIJA

Ivana Guljašević. 2013. *Moja slavna prijateljica*.

Zagreb: Igubuka, d.o.o.

Žudnja za slavom nije specifičnost našeg vremena. Nekad se gradila studioznije i sporije i zato je dulje trajala. Mnogi se zavaravaju da današnje televizično vrijeme nudi bržu i slađu slavu, ali i situiranost za cijeli život. Zato se neki već smatraju slavnima, ako se samo na tren pojave na televiziji i ako o njima javnost bruji tek koji dan. Međutim, možda javnost takve zapravo i ne vidi odmah na tronu, ali se oni zamišljaju na njemu ispunjeni gordim osjećajem da ih slava mazi i pazi.

Bilo bi dobro da tinejdžeri koji sanjaju o slavi pročitaju ovu knjigu. Mnogi bi samouvjereni rekli: „Dogodi li mi se slava, ja bih znao kontrolirati svoj put prema slavi, svoj slavni život i slavnog sebe u svojoj slavi.“ Neki bi u razmišljanju o slavi bili i odrješitiji: „Meni se to nikako neće dogoditi, ja ću znati kontrolirati svoj put prema slavi, svoj slavni život i slavnog sebe u svojoj slavi.“

Ali u stvarnom životu kondicional i prezent izražavaju različite osjećaje i trenutke puno stvarnije nego na papiru. Katkad tinejdžeri nepromišljeno žude za slavom ne birajući sredstva i ne razmišljajući o posljedicama. Čak i prizemnije i realnije roditelje to nimalo ne zabrinjava, nego pripisuju to fazi u odrastanju.

Ali zamislite što se tek dogodi kad se roditelj u želji za slavom vlastitog djeteta pogubi više od samog djeteta?

Glavni su likovi Mia i Lorena, osmašice, najbolje prijateljice koje idu u isti razred i stanuju u istoj zgradi. Od kuće do škole, od jutra do mraka nerazdvojne su. Povezuju ih male slatke tajne i bezgranično povjerenje.

Zaplet počinje sa smišljanjem „Mijinih deset naj“ za eventualni intervju u vremenu eventualne slave. Smišlja ih u Loreninu društvu, glasno, otvoreno, spontano i iskreno, a tako i zvuči. Mijinih deset naj

i nije baš njezinih deset naj i iza njih se ne skriva njezina osobnost, stavovi, ni užici. Tih deset naj su takvi kakve publika očekuje da slavni imaju i Mia opet to glasno, otvoreno, spontano, i iskreno, priznaje najboljoj prijateljici. Lorena pak otvoreno ne mašta o slavi, ali rado čita intervju sa slavnim osobama i napise o njima, zgražavajući se na prekonoćnoj slavi. Ali Lorena nije iskrena, a Mia u iskrenost svoje najbolje prijateljice najmanje sumnja. No ako se čitatelj malo psihološki, čak psihijatrijski, udubi u Lorenine izjave vrlo brzo se u njima prepoznaje tzv. reaktivna formacija, jedan od obrambenih mehanizama da se zauzima stav potpuno suprotan od naših pravih želja. Prevedeno na jezik običnog čovjeka – Lorenino preziranje tinejdžerskih selebritaša treba čitati: „I ja bih upravo takvu slavu željela“.

Lorenin otac ubrzo postaje direktor diskografske izdavačke kuće. Cijeli razred je oduševljen, malo i zavidan čak i Miji što će zahvaljujući prijateljstvu s Lorenom besplatno prisustvovati koncertima. U zavisti prednjači vršnjakinja Klara. No ubrzo, zahvaljujući poziciji svojega oca, Loreni se doista događa i tinselebristička popularnost i slava.

Međutim njezin put prema slavi događa se u tajnosti. Snimanje CD-a skriva kao zmija noge,

a realnijeg čitatelja najviše užasava što u tom prikrićanju sudjeluje otac buduće tinselebritice. Zakućeno-zamumuljeno u postupku oca skriva se autoričina kritika roditelja koji bi, ne razmišljajući o dobrobiti svoje malodobne djece, uživali i zarađivali na njihovoj slavi, ma koliko god kratko trajala i ma kakve god psiho-fizičke posljedice na njima ostavila. Ali svaka nagla popularnost nalikuje magli popularnosti u kojoj se čovjek jedva vidi, a kamoli da se pronađe.

Ni Lorenina slava ne doživljava drugačiju sudbinu. Jer kao što se instant hrana na brzinu zakuha, u trenu se pojede i probavi, slično je i s instant slavom. Uza svu mašineriju i propagandu koju joj otac pruža, Lorena nije ni kapacitet, a ni materijal za slavu osobu. Toliko je prazna i nesvojstvena da u intervjuu za časopis ne može smisliti ni svojih deset naj sitnica, nego krade deset naj svoje najbolje prijateljice Mije. Naravno, Mia se s pravom otvoreno i energično pobuni pred cijelim razredom, ali joj u toj pobuni nitko ne vjeruje i njezinu optužbu za svađu pripisuju zlobi i zavisti. Kad slavna Lorena oči u oči svoju najbolju prijateljicu, također pred cijelim razredom, optuži za zavist i ljubomoru, Mia joj opali šamar. Cijeli razred stane na stranu slavne kradljivice, a kolovođa je opet Klara. Reakcija

djece još je i razumljiva jer u dobi formiranja i traženja, mladi smatraju da su slavni nedodirljivi. Ali iznenađuju reakcije odraslih (i Mijinih roditelja, a i nastavnika). Jedni i drugi odgovorni su i zaduženi za zadovoljno i nestresogeno odrastanje mlade osobe, i u prvi tren potpuno je neshvatljivo da ravnateljica i profesorica ne ruju za istinom nego olako bez posebne istrage okarakteriziraju Mijino ponašanje isključivo nasilnim zbog zavisti i ljubomore. Treba li odraslima zamjeriti što su i oni zavedeni duhom vremena u kojemu žive ili je autorica naprosto dopustila da reagiraju u duhu vremena potičući čitatelja na promišljanje koliko i kako iskrivljeno javno mišljenje i prikazivanje, iskrivljuje razmišljanja stručnjaka odgovornih za mlade.

Mijino i Lorenino bezgranično prijateljstvo, odnosno povjerenje, preko noći se ruši kao minirana zgrada i pretvara u neprijateljstvo. U školu su pozvani Mijini roditelji, koji još više gorčine dolijevaju na Mijinu nevolju. Naime, oni vjeruju da je Lorena ukrala njezinih deset naj, ali su razočarani što se ona zbog toga ljuti, jer su s rukom u vatri uvjereni da ona ništa od toga ne voli! Dodajmo da Mia raste u običnoj obitelji gdje se njeguje komunikacija dijete – roditelj i doista je ovo nerazumijevanje iznenađu-

juće. Mijini roditelji misle da jako dobro poznaju svoju kćer, gubeći iz vida činjenicu da se svi (a naročito djeca) katkad prikazujemo kako drugi očekuju. Nije riječ o doslovnom nerazumijevanju, nego o drugačijem razumijevanju istih stvari. Dakle, ni suučenici iz razreda, ni nastavnici, ni roditelji ne bave se psihičkim stanjem djevojčice koja je u razredu mjesecima izolirana i ignorirana.

Mali svjetionik u magli nepravde novi je učenik Marko kojemu se Mia svidjela istog trena kad je prekoračio prag razreda. Mijine muke završile bi tridesetak stranica prije, da opet nije bilo nepravdnog i nepromišljenog uplitanja nastavnice. Ali onda ne bismo na tih tridesetak stranica uživali kako se Marko napokon ipak izborio za svoju ljubav na prvi pogled i srušio zid nesnošljivosti i bezrazložnog šikaniranja ni krive ni dužne djevojčice.

U svojoj patnji i izoliranosti Mia postaje nevidljiva, ali na zadovoljstvo čitatelja, čak što više u toj nevidljivosti zdravo i dobro pliva. Prikriveno pomaže drugima da se usude djelovati za svoje dobro. Osjeća se da Mia za svoje dobro-djelstvo mora biti nagrađena i čitatelj srčano navija za to. U svakoj laži su kratke noge, pa napokon baka hvata Miju u mrežu pitanja iz koje se može izvući samo golom

istinom. Iskustvu i mudrosti godina nemoguće je muljati dvoznačnim i plitkim odgovorima i baka se zapravo pokazuje kao jedina osoba koja zna saslušati do kraja.

A i u razredu, zahvaljujući opet Klari koja se sada našla na drugoj strani, strani istine, rješava se mučna situacija. Naime, iz Lorenine torbe slučajno ispadaju istrgnuti listovi s deset naj, ispisani Mijanim rukopisom, a isti rukopis prepoznaje se i na ceduljicama s dobrim porukama koje je Mia odašiljala svima kad su se nalazili u problemima.

Na kraju se Miji ispriča cijeli razred, i ravnateljica, i nastavnici, čak joj se ispriča i Lorena. Može li se laž i krađa oprostiti i jesu li Mia i Lorena obnovile prijateljstvo, čitatelj će otkriti do kraja romana.

Roman se čita u dahu, lako, nema pretjeranih opisa, čak ne obiluje ni dijalozima toliko dragim

mladim čitateljima, ali pripovijedanje je zanimljivo i tečno. Tekst je pun mladenačkih žargonizama (sve je kul, ful, najkul, ful kul, super kul, totalno kul i ful dobro) i simpatičnih izvedenica (brzopričač, bendić, prvoljubljeni, dobrodjetlac). U pripovijedanju se ne mogu zamjeriti fonetizirani anglizmi, jer bi se njihovom pretvorbom u standardni izraz izgubila toliko potrebna identifikacija s likovima tinejdžera, a mladima je ovo štivo prvenstveno i namijenjeno. Nagrada „Mato Lovrak“ za najbolji roman za mladež u 2013. godini zaslužen mu je pripala.

Nameće se jedino pitanje kako se kompletnom (vrlo uvaženom) timu oko nastanka knjige moglo dogoditi da na str. 115 kao naslov stoji Prolog, kad tekst ispod zvuči kao epilog, a s obzirom da se našao na završetku knjige to epilog i jest!?

PUT DIDA JOZE OD BAUŠTELE DO RAČUNALA

Miljenko Stojić. 2013. *Did Jozo*. Zagreb, Međugorje, Čitluk: Cvitak, Gral Široki, Matica Hrvatska.

Već nas sam naslov informira da je glavni lik did Jozo, a početak knjige, obraćanjem djeci u obliku pisma pretendira da je njima i namijenjena. Djedovo epistolarno

obraćanje djeci djeluje nostalgično i vrlo emotivno, prejaka bi riječ bila patetično, premda će ga mnogi čitatelji doživjeti upravo takvim.

Dakle, did Jozo dugo pamti,

ekonomski razlozi odveli su ga u svijet, ali je sve nedaće pregrmio i sa zadovoljstvom se vratio u rodni kraj.

Did Jožo radoznao je, ima osjećaj za današnje vrijeme, važe njegove dobre i loše strane i upravo zbog toga mora današnjoj djeci pripovijedati o svojem vremenu. I kako kaže urednik Krešimir Šego na ovitku knjige: „Ponekad se čudi, ponekad savjetuje, ali uvijek s razumijevanjem i blagom riječju.“

Priznaje da njegovo vrijeme nije bilo „lipše“ nego današnje, nego „nekako drukčije“. Između redaka otkriva nam da se uz mnogo više truda, žrtve i odricanja živjelo međuovisnije i povezanije s bližnjima, ali i zadovoljnije. Ispričava se što u pripovijedanju „miša ikavicu i ijekavicu“ iako je svjestan da bi pomoću računala kojim se služi za pisanje, mogao sve lako prepraviti jer se ijekavica danas uči i u školi. Ali ikavica, koja se govori kod kuće i koju uče matere po mišljenju dida Jože „obogaćuje cilokupan naš rvacki jezik“. U pravu je! Vrlo je mudro od autora što mu did Jožo pripovijeda mješavinom ikavice i ijekavice. Ta mješavina izričaja doprinosi boljoj karakterizaciji djedova lika, kao i podneblja i vremena o kojem s respektom a na trenutke čak i panegirički pripovijeda.

Život od pedesetih do sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća u „didinoj Erceg Bosni“ opisan je

vrlo poetično, i duhovito, više kao mukotrpna životna škola nego kritika i ogorčenost što se zbog dugoročnog preživljavanja i podizanja druge generacije moralo odvajati od obitelji i otići u svijet trbuhom za kruhom.

Toliko poštovanja prema žrtvovanju zbog potomaka može prenositi čitatelju samo autor koji je proživljavao djetinjstvo i mladost u takvom okruženju. Današnja generacija mladih kojoj se did Jožo u svojim zapisima obraća, naročito izvan podneblja koje knjiga opisuje, teško da će tu žrtvu razumjeti bez poticaja odgojitelja, moderatora ili motivatora čitanja. Čini se da did Jožo ima više vremena za razumijevanje i prilagođavanje novom vremenu, nego mlađe generacije za njegovo vrijeme.

Djeca će bez sumnje biti zanimljiv lik djeda koji se služi prijenosnim računalom, notebookom (koje on naziva netbookom), koji surfa internetom, koji skaypa, mobilizira, koji zna što je driver, matična ploča, blue thought, GPS i navigacija.

Did Jožo iz petnih se žila trudi pomiriti nekad i sad, pokazujući puno razumijevanja za novo tehnološko doba i u njega se uklopiti, odnosno prilagoditi se njegovim prednostima. Kad govori o vremenu oskudice i odricanja u mlađim danima nije ogorčen ni osvetolju-

biv, ali je kritičan na šaljiv i ironičan način, čak bi starijoj mladeži mogao biti simpatičan. Jer dobna granica čitatelja ove knjige ipak su stariji tinejdžeri i odrasli. Ako je otkriju, odrasli će je sa zanimanjem a i osmijehom čitati.

U romanu su prisutna i politička razmišljanja, bez sumnje kritike koje će mnogo djece bez prethodne informiranosti, odnosno gradiva iz povijesti, teško pratiti i razumjeti, a za pripovijedanje su vrlo bitni. Nije da nisu čuli za povijesno-političke pojmove (Austro-Ugarska, Stara Jugoslavija, Tito, NATO, komunizam) za biblijske pojmove (planina Karmel u Izraelu, Getsemanski vrt), za blagdane (Mala Gospa i Blagovijest) za socio-gospodarske pojmove (gastarbajterstvo i truli kapitalizam), ali bi bilo mudro za svaki slučaj osvježiti sjećanje u fusnoti. Naglasak pripovijedanja dida Joze upravo je na „vrimenu kad je careva komunizam i kad gospodarstvu nije išlo u skladu s gospodarstvom na Zapadu. Truli Zapad kako su ga zvali komunisti njemu se činio sočan i zdrav i on je na tom trulom Zapadu kopa kanale, radija na željeznici, radija u tiskari, na baušteli i spremno podnosio sve muke da bi ušao u taj novi svijet i da bi se u njemu što bolje snašao“.

Zatim, otvoreno spominjanje ubijanja u Drugom svjetskom

ratu, i evokacija na „ludo komunističko vrime u kojem se zbog piva nja rvackih pisama moglo završiti u tamnici, ili ga je u najmanju ruku milicija mogla opendrečiti“, mlađi čitatelji, još povijesno nesuočeni s tom temom (osim usmenom predajom), teško će shvatiti njegovu važnost u kontekstu pripovijedanja. Jer i sam did Jozo priznaje da se u njegovu kraju „o tom vrimenu nije otvoreno razgovaralo pred dicom“.

Društveno-politička razmišljanja dida Joze na trenutke podsjećaju na blaži oblik polemičko-satiričkih tekstova o društvenoj stvarnosti u Pismima seoskog župnika koje je Živko Kustić (1930. – 2014.) potpisivao kao don Jure, a koji su u *Glasi koncila* izlazili od 1964. do 2001. godine. Sjećanja dida Joze na trenutke pak podsjećaju i na evokativnu prozu Ićana Ramljaka (1928. – 2006.) koji, kako kaže dr. sc. Dubravka Težak u pogovoru knjige *Kruh svetoga Ante*, cijeli život piše jedno djelo o svojem rodnom kraju i nezaboravnom zavičaju svojega djetinjstva, a koji je isti kao i kraj dida Joze. Dodala bih da je Ramljakov izraz još poetičniji, panegiričkiji, gotovo pastoralan.

Did Jozo prema prošlom društvenom uređenju koje ga baš nije mazilo, nije satiričan ni polemičan, nimalo ogorčen, više je šaljiv i ironičan, na trenutke čak beza-

zlen, i o povijesti informiran stariji čitatelj s poštovanjem će čitati knjigu kao svjedočanstvo jednog vremena koje je, sviđalo nam se ili ne, naša povijest. To se vrijeme ne smije zaboraviti, a upravo je ova knjiga jedan od načina da se za-bilježi. Nesporno je da su literarna svjedočanstva mukotrpne prošlosti potrebna za život i odrastanje mladih generacija, samo je pitanje njihove osjetljivosti da se za to vrijeme zainteresiraju.

Potpisujem sve obiteljske i životne vrijednosti koje zagovara i promiče did Jozo, ali možda su ovakav stil i izraz promicanja obiteljske prošlosti i društvenog okruženja za današnju elektroničku generaciju djece manje prihvatljivi. Čak ni neprestano obraćanje djeci pomoću retoričke figure metalepse ne djeluje kao pametovanje, ali se u pripovijedanju dida Joze osjeća paternalistički stav. Iako se did Jozo obraća isključivo djeci, autor se nije odlučio za više dijaloga „dida i dice“ u kojem bi vjerojatno do izražaja došlo i zanimljivo (možda za dida Jozu u prvi tren i začuđujuće) razmišljanje njegovih potomaka treće generacije o njegovu vremenu ili o njihovim htijenjima i željama. Izdvaja se jedna jedina nenametljivo poučna i vrlo uspjeta dijaloška, odnosno mimezična epizoda, dida Joze i unuka, dijalog o kupnji mobitela

(str. 39). Šteta što razgovora dida i unuka u knjizi nema više. U stilu i načinu pripovijedanja osjeća se da komunikacija roditelj – dijete u vrijeme didova sazrijevanja nije baš bila rječita, nego se oko ognjišta sa zanimanjem i bez pobune slušala riječ starijih. „Roditelji su vižbali dicu da se što lakše snađu u životu“, pa inače vrlo mudar i osuvremenjen did Jozo nije naučio da djeca misle, a ni ne osjeća da bi i njegovi unuci mogli i imali što reći, a da on „ne osića da zanovitaju“. Kao primjer može poslužiti jedna pripovjedna, odnosno dijegezična epizoda s obrezivanjem loze, gdje unuk postavlja logična pitanja, a did ima dojam da mu „zanovita i zatra ga je u kuću da zanovita babi“.

A baba Jela, didina supruga, vrlo je prisutna u didinu pripovijedanju i okosnica je njegovih osjećaja. Djed je poštuje, privržen joj je, iz načina pripovijedanja osjeća se da je na neki svoj način i voli. Njegovim rječnikom: „Zna sam ja uvijek da je ona u redu. Na to sam posebno mislija dok sam bija u inozemstvu. Ona radila vamo, ja tamo i tako smo išli kroz život“. Ali budući da Jela ne izražava svoje mišljenje naizgled je vrlo plošan i statični lik. Samo naizgled! Taj statičan lik zapravo drži obitelj na okupu, vuče sve konce, a u kući je njezina zadnja. To potkrijepljuje i

jedna duhovita epizoda s ušticipima. Did je s tanjura želio „jamiti“ jedan uštipak u neprimjereno vrijeme, i od babe Jele dobio po prstima! Nije joj se usprotivio, nego je razmislio o njezinu postupku.

Did Jozo neprestano naglašava kako „triba ići u korak s vremenom, a čuvati tradiciju“. No automobil za čijim ga volanom vidimo (ilustracija na str. 58) tradicijski nije zapadnoeuropski. Bilo bi neobično da kao zapadnoeuropski gastarbajter povratnik u rodni kraj vozi automobil s volanom na desnoj strani!!! Kako to did Jozo u svojem pripovijedanju nikad nije naglasio, vjerojatno se ilustratoru potkrala pogreška.

Još malo o ilustracijama. Ima jedna posebno uspjeta, nadrealistična, posvećena znanju i knjizi (str. 78) i jedna seminadrealistična (str. 50) koja također govori o važnosti obrazovanja. Did Jozo nije imao mogućnosti završiti velike škole kad je za to bilo vrijeme, ali se usavršavao kad god je stigao i to je između redaka vrlo mudra poruka čitatelju, naročito mlađem, o potrebi cjeloživotnog obrazovanja. Inače, ostale realistične ilustracije vrlo dobro prate pripovijedanje i autor ilustracija zaslužio je i bilješku o sebi na kraju knjige, no nažalost je izostala.

Iako je urednik Krešimir Šego na ovitku ovu knjigu nazvao ro-

manom, prije bi se po strukturi pripovijedanja mogla svrtati u zbirku crtica. Svaka crtica vješto je poentirana, ali crtice zajedno nemaju čvrstu kronologiju, a ni fabulu, bitnu za strukturu romana. Uostalom, na početku knjige naglašeno je „da je riječ o pričama i da su sve izišle u Cvitku, listu za sretno djetinjstvo, od rujna 2008. do lipnja 2012.“ Okosnica su svih crtica sjećanja, a ta sjećanja, odnosno knjiga, mogla bi se s kojom crticom i nastaviti, a da se cijelina ne naruši.

Dragi, simpatični i napredni did Jozo dobro je oslikao našu eru na primjeru obične pločice. Počeo je s Mojsijevim pločama, na kojima je ispisano Deset Božjih zapovijedi po kojima bi trebalo živjeti, zatim su na sličnim pločicama učili pisati naši djedovi i roditelji, a danas on piše na zaslonu notebooka, također veličine nekadašnje školske pločice naših predaka. Kao i na školskoj pločici možeš na njemu pisati gdje god poželiš, a i saznati što god poželiš. Ploča jedno, ploča drugo. Povijest nam se ironično smije, tehnologija nam je iz temelja promijenila i olakšala život, a ne znamo je upotrijebiti za poboljšanje odnosa između nas samih. Did Jozo nam zbog toga između redaka katkad drži bukvicu. Dobronamjerno. S pravom.

Biserka Goleš Glasnović

KNJIŽEVNI TEKST – SNOVITI SNOPOVI LINIJA

Boris Vrga. 2013. *Ivica Antolčić – Ilustracije*. Sisak: Aura.

Zahvaljujući trudu hrvatskoga pjesnika, likovnoga kritičara i petrinjskoga liječnika Borisa Vrga, u rukama nam je dragocjena i vrijedna knjiga *Ilustracije Ivica Antolčića*. Nakon što je monografijom *Posavski Ante* predstavio cjelokupan rad Ivica Antolčića, slikara, kipara, scenografa, maskografa, medaljista, plakatista i ilustratora, Vrga je prikupio, protumačio i prikazao ilustracije jednog od naših najznačajnijih i najplodnijih ilustratora, smatrajući ih, s pravom, dovoljno brojnim i vrijednim reprezentativne knjige.

U četverodijelnoj strukturi ove monografije (Ilustracije književnih tekstova namijenjenih odraslim čitateljima, Ilustracije književnih tekstova za djecu, Ilustracije tekstova zavičajnih pisaca i Zaključak), neznatno više prostora posvećeno je ilustracijama književnih tekstova za djecu jer, pogrešno bismo mogli pomisliti, rijetko se ukrašavaju (glagolski stereotip za

ilustraciju) knjige za odrasle, osim naslovnica. Ali i tu je Ivica Antolčić izuzetan i izuzetak.

Ne zanemarivši činjenicu da je ilustrirao u jednakoj mjeri i književne tekstove za odrasle, što čini prvu cjelinu monografije, te da je posebice orijentiran na svoje zavičajne autore, što čini treću cjelinu, Vrga naglašava Antolčićevu prepoznatljivost u oblikovanju likova iz svijeta dječje književnosti i časopisa posvećenih djeci.

U svojevrsnom dodatku na kraju knjige Vrga donosi popis Antolčićevih nagrada, pohvala i priznanja i zlata vrijedan popis knjiga koje je ilustrirao. Kronološki slijed od 275 naslova, autor monografije, ne smatrajući ga konačnim, komentira: „Kako držim da je uspostava kakvog-takvog registra ilustriranih naslova bolja od nikakve, to sam se odlučio da ovaj svoj popis publiciram, držeći kako isti može poslužiti kao osnova koja

kvantitativno opimjeruje Antolčićevu ilustratorsku aktivnost, ali i kao solidna baza za dodatna istraživanja i nadopisivanja.“

Riječi Kamila Tompe kako upravo Antolčićeve ilustracije mogu predstavljati likovnu metaforu našeg tla na svjetskom planu, potvrdila je i članica Finskoga literarnog društva Sirkke Liise Mettomoki smatrajući Antolčićeve ilustracije *Kalevale* najzanimljivijim dosad viđenim ilustracijama toga djela. I zaista Antolčićeva akvarelna ilustracija čuvenoga finskog spjeva pretvorena je u simbol, univerzalan, gotovo apstraktan, u kojem otkrivamo i čovjeka, i mač, i plamencvijet i mitološku ribu i pticu.

Akvarelne ilustracije lirske priče Side Košutić *Badnja noć dviju ptica* ističu se ozračjem nježnosti, blagosti, realistične bajkovitosti. U naslagama snjegovitih ploha iskri se prozorčić u prvome planu na koji slijeću ptičice i u zadnjem planu prozori sela skutrenoga oko crkvenog tornja. Dvije ptičice koje se napajaju s kaleža, u Antolčića s križa, poput prikaza na ljupkim predromaničkim reljefima gledamo i na naslovnici čudesnih *Legendi o Kristu* Selme Lagerlof.

I ne čudi stoga Antolčićeva zatravljenost pticama: gnijezdeći se na zemlji i leteći nebom, simbol su čovjekove želje da, stvoren od materije, dohvati barem djelić

vječnosti. Antolčićevo rodno Komarevo spava na velikoj ptici, i skela na Savi i korablja u pokretu ptice su, kako zapisuje u svojoj autobiografskoj prozi. Dajući intervju mojim učenicima koje je rado primao u svome ateljeu, govorio je najčešće o radosti: „Bez ptica život bi bio tužan,“ rekao je, zaključivši: „Rad je zapravo istinska ljepota. Sav moj dugogodišnji rad jedna je velika radost.“

Primivši Nagradu Ivana Brlić-Mažuranić za ilustracije i cjelokupan likovni dojam knjige *Pljesak travi i zvijezdama* Zvonimira Baloga, Antolčić je naglasio da ilustracija nije prepričavanje literature i da ilustracija i tekst trebaju zajedno egzistirati, ali i zasebno. Upravo onako kako to čini i na djelu: njegove ilustracije (prepoznatljive i iz svemira) gotovo da su komplementarne djelu kojega oslikavaju: dopunjuju ga na način da se osamostaljuju istodobno čuvajući u sebi izvornost književnoga predloška. Usporedimo samo neke: Krležine *Balade Petrice Kerempuha*, prikaz Glumčevih erotskih stihova *UpotrJebni NaPici* i već spomenutu priču *Badnje veče* Side Košutić. Jednako onako kako se u Antolčićevu cjelokupnu stvaralaštvu uspostavlja univerzalno čuvajući zavičajnost svoga likovnoga predloška.

Antolčić je bio stalni ilustrator u dječjim časopisima *Radost*,

Modra lasta i *Smib* objavljujući niz crno-bijelih crteža ili slikarskih priloga, vrlo rijetko grafika ili kolaža. Autor monografije ističe Antolčićevu prvu ilustraciju objavljenu 1965. u *Radosti*, uz priču *Psić* slovenskoga pisca Josipa Ribiča. Predimenzionirane škare na toj ilustraciji ne plaše, već upozoravaju na prolazne nesuglasice dječaka i njegova psa. Vrga ističe i Antolčićevu prvu ilustriranu slikovnicu za koju je dobio pet nagrada: Nagradu Ivane Brlić-Mažuranić, republičku nagradu Grigor Vitez, Plaketu zlatno pero Beograda, II. nagradu Udruženja izdavača i knjižara Jugoslavije i II. nagradu na Međunarodnom sajmu knjiga u Moskvi. Riječ je o knjizi stihova *Pjesme sa šlagom ili šumar ima šumu na dlanu* Zvonimira Baloga, objavljenoj 1975. Simpatično nahereni likovi već pomalo zaboravljenih ljudskih zanimanja izviru iz Balogovih stihova potičući nas na ozbiljnost i izazivajući radost: ratar poput vrijednoga vrtnog strašila, debeli mesar sa šunkom-perjanicom, cvječar čija glava izvire iz prepunih posuda za cvijeće.

Značajno mjesto u monografiji imaju i nizovi pojmovnih slikovnica (od 1980. pa nadalje) *Moje prve slikovnice*, razdijeljene u cjeline: *Voće*, *Povrće*, *Predmeti u stanu*, *Igračke*, *Oblačenje*, *Promet*, *Domaće životinje*, *Šumske životinje*, *Dječje*

igre, *More*, *Građevine*, *Cvijeće*. Priказujući svijet koji okružuje dijete, Antolčić uspijeva svojom primjerenom minimalističkom gestom, bliskom stvarnosti, bez ukrašavanja, upozoriti dijete na jednostavnost i čudesnost svijeta, istodobno. Glave naslikanih životinja profilirane su tako da iz njihove fizionomije zrače i njihove osobine: svojom izduljenom i stisnutom njuškom jež je pomalo skeptičan, sova je okruglim i raširenim očima stroga, tetrijebova zaobljena glava i otvoren kljun djeluju zaljubljeno, patkina uvučena glavica je zamišljena, puran je umišljen.

Stereotipne, dosadne, nemastovite bojanke koje nas danas okružuju, rado bih zamijenila Antolčićevim pojmovnim slikovnicama *Pinki* (Mladost, 1984). Na njih upozorava i autor monografije jer, iako predstavljaju svojevrsne klišeje i predloške za bojanje, svojim prikazom više predmeta ili bića i njihovim suodnosom te pripremljenim priborom (kist i boje) potiču na kreativnost.

Josip Palada jedan je od književnika s kojima je Antolčić najviše surađivao. Vrga će stoga iz njihove bogate suradnje izdvojiti naslovnicu Paladinog romana *Miris majke* ostvarenu jednakom snagom urezane antolčićevske linije. Također ističe i nadrealističke ilustracije Paladinih dječjih pripo-

vijedaka *Mucava ulica*.

Petrica Kerempuh Hrvoja Hirtreca, u Antolčićevu je tumačenju bosonogi dječak lica koje isijava i skepsom i podsmijehom, ali i nekim diskretnim radosnim čuđenjem. Lik u krupnijem ili srednjem planu u knjigama *Petrica Kerempuh* (1980) i *Petrica Kerempuh i hrabri krčmar* (1985) uokviren je bogatom ornamentikom svojih rekvizita – gipkim snopovljem Antolčić zahvaća početak njegova štapa spajajući ga spinklecom na kojem sjedi okrupnjela ptica ili možda kokoš.

Plemenitog stogodišnjaka Ivane Brlić-Mažuranić vidjeli smo 2013. (prigodom njegova rođendana) i na poštanskoj marki u prepoznatljivoj antolčićevskoj izvedbi koja posve individualizira općepoznati lik. Hlapić Ivice Antolčića golobradi je dječak sa šiltericom, i moderan i staromodan, zamišljen i zanesen nad svojim postolarskim stolićem, dok na stalku s alatom i predmetima, oblikovanom kao stablo života, više čudotvorne čizmice.

Dana 12. listopada 2006. prisustvovali smo jedinstvenom događaju, u kazalištu lutaka u Zagrebu, svečano je otvoren zastor Ivice Antolčića. Drvo života, drvo cvijet, nadahnuto pričama Ivane Brlić-Mažuranić, zaštićeno ogradom (*materia prima*), buja rodivši radosnim plodovima: ribama, ko-

njanicama, morskim kraljevima, zmajevima, pticama i jabukama u pokretu, oko kotača smještenog u njegovoj velikoj krošnji.

Antolčićeve ilustracije na poticaj lirskih minijatura Milana Radića (1987) mogli bismo tumačiti posve izdvojeno: sjajan crtež jedinstvene antolčićevske geste. Zavičajnost u univerzumu, univerzalno u zavičaju. Kroz svoj vlastiti prozor izlijeće – za selom u kojem dominira crkveni toranj na čvoru visoko pod oblacima – prelijepa posavska korablja usidrivši se na čvoru krupnih stabljika. Čudesan nadrealistički crtež, ostvaren majstorski: jednostavnim crnim razigranim snopovima linija. Antolčićeva ilustracija toliko je ustaljeno jedinstvena da je odvojivši od teksta, ne bismo vidjeli nimalo okrnjenu.

Posebno je dojmpljiva ilustracija pjesme zaboravljenog splitskog pjesnika Nikole Martića *Pjesma najmlađoj ljubavnici* objavljena u prvom broju časopisa *Republika* 1969. Gotički izduljena i barokno urešena žena-klepsidra!

U trećem poglavlju posvećenom ilustracijama zavičajnih autora, najviše prostora zauzima autorska slikovnica *Tripud gura, jednom furaj* (*Moje djetinjstvo*). Autobiografske crtice oslikane su pričama u boji i kako tvrdi Vrga dokument su najboljega Antolčićeva stvara-

lačkog postupka u kojem su riječ i slika kreativan izraz jednog istog meštra. Povrh toga, postavljajući pitanje bi li Antolčićeva umjetnost bila takva kakva jest da nije proživio tako bogato i raznovrsno djetinjstvo, posve kategorički odgovara – ne bi.

Valjano je što se autor monografije osvrnuo i na Antolčićeve ilustracije knjiga pjesama njegove, također vrlo talentirane, sestre Dragice Antolčić, gdje je priljubljenost teksta i slike ostvarena u suglasju izvornoga, zavičajnoga i tradicijskoga.

U Antolčićevu ciklusu od šest grafičkih kolorističkih listova *Pobvala pšeničnome zrnu* razigrani snopovi linija nastavljaju poetsku knjigu izvornoga pokupskog pjesnika Mihovila Mije Rujevčića, obuhvaćajući i stablo, i ribicu, i pticu, i polje, i krupnoga konja, i škaaf, i sunce.

U crno-bijeloj ilustraciji Jendričkove zbirke pjesama *Hrvatska sfinga* (1992) raskidani snopovi linija, jednako sugestivni kao i poezija na koju se prislanjaju, transfiguriraju u gusti dim, slomljene ograde i padajuće korablje.

Četvrto poglavlje knjige o kojoj je riječ, očekivani je Zaključak koji autor započinje tvrdnjom: „Antolčić je klasičnim likovnim sredstvima i crtačkim i akvarelnim umijećem, ostvario impozantan

ilustratorski opus koji se svojom raznolikošću i kvalitetom može pribrojiti najznačajnijim postignućima na tom polju, primjerice onima koje su ostvarili slikari Ljubo Babić, Tomislav Krizman, Mirko Rački, Vladimir Kirin, Andrija Maurović i Fedor Vaić“. Za zaključkom slijedi autorov izbor vrijednih Antolčićevih ilustracija: Homerova *Troja*, Krležina *Hrvatska rapsodija* i *Petrica Kerempuh*, Zagorkini *Jalnuševčani*, Vitezov *Antuntun*, Grimove bajke, Truhelkine *Zlatni danci*, Ezopove basne, Andersenov ružni pačić, Paljetkov mačak i glasovir i mnoge druge. Navedene su i uspješne naslovnice časopisa, primjerice: *Kaj*, *Prolog*, *Riječi*...

Istaknuti su i listovi knjiga: tekst i ilustracija – tekst pjesme Bore Pavlovića *U cirkusu je zanimljivo* sjajno se dopunjuje s pratećim slikarskim simbolom, uvijek prepoznatljivim, ali širokim po mogućnošću (i)racionalnoga tumačenja.

Cjelina završava zanimljivim izborom: Šoljanovim tekstom *Okretanje klepsidre* koji citirajući kajkavske stihove Pavla Štoosa: „Anda vu morje vekivečno / Jedno nam leto kapnulo srečno“ priziva i potvrđuje i Antolčića, glavni lik monografije o kojoj je riječ: književni tekst se okreće i poput klepsidre prosiplje u sliku.

Jednome zaljubljeniku u riječi i sliku ovaj dobrodošao, vrijedan i

stručan rad vodič je od povjerenja u beskrajne mogućnosti izrečenoga i naslikanoga i njihove korespondencije, ne nužno kauzalne, možda više smisleno podudarne. Ili kako

reče jedan moj prijatelj također slikar i književnik, preporučivši ilustracije Ivice Antolčića, Boris Vrga propisao je odličan recept za poticanje fantazije.

88) Sida Kolarić: Badnja noć dviju ptica (1996.)

84) Ivana Brlić Mažuranić: Priče iz davnine (2006.)

KRONOLOGIJA

Rujan — prosinac 2014.

U **ponedjeljak, 15. rujna** 2014. održana je prva **Tribina u gostima** u suradnji s ustanovom za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom – URIHO. Radnice i radnike proizvodne jedinice Konfekcija i Ivančica u Novom Zagrebu (Avenija Dubrovnik 5) posjetio je književnik **Pajo Kanižaj** te u pogonu za šivanje održao književni susret. Voditelj Tribine u gostima Hrvoje Kovačević prije početka susreta ukratko je objasnio razloge pokretanja ovoga projekta, a zatim najavio gosta. Pajo Kanižaj s lakoćom je oduševio radnice, a i sve ostale koji su se našli u publici. Izuzetno dojmljivo recitiranje svoje poezije začinio je pričama o sudbinama pojedinih pjesama, anegdota i (posve nenametljivo) svojom životnom filozofijom. (Hrvoje Kovačević)

Od 15. do 20. rujna 2014. godine u organizaciji kulturnog centra Travno održan je **47. Međunarodni festival kazališta lutaka – PIF 2014.** Tijekom pet službenih festivalskih dana PIF je okupio goste iz osam zemalja i predstavio 16 predstava u službenoj konkurenciji, dva ulična performansa, dvije studentske predstave i dvije lutkarske skupine djece i mladih iz Zagreba. Prije službenog otvaranja PIF-a održao se

bogat program koji je najavio festivalska događanja. U prostorima Kulturnog centra Travno otvorena je izložba „100 godina slovenske lutkarske umjetnosti“ koja je organizirana u suradnji sa slovenskim centrom UNIMA, Kazalištem lutaka Ljubljana i Mini Teatrom. Najuspješniji radovi likovnog natječaja „Lutka, maska... PIF“ izloženi su u EtnoArt galeriji. U sklopu najave festivala Ljubica Suturović i Arsen Ćosić održali su dvije lutkarske radionice za odgojitelje i učitelje te osobe treće dobi. Kao i svake godine, zagrebačkom špicom zavladała je povorka lutaka pod vodstvom festivalske maskote, gigantske lutke Pifka. Laureat 47. međunarodnog festivala kazališta lutaka – PIF njujorška je skupina WAKKA WAKKA s predstavom *Saga*. Od hrvatskih predstava nagrađene su i predstave *Ronilac bisera* te *Deveta ovčica*. Odluku o najboljoj predstavi te brojne nagrade i priznanja, kao i svake godine, donio je i dječji žiri u sastavu Katarina Bulović, Marta Defar i Janko Vinožganić, koji je svoju nagradu dodijelio predstavi *Genijalni genije* Kazališta lutaka Zadar u režiji Tamare Kučinović.

S polaznicima Radnog centra i Virtualne radionice URIHO (ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s

invaliditetom) **22. rujna 2014.** u Gundulićevoj 16 susrela se književnica **Sanja Pilić**. Nakon što je voditelj Hrvoje Kovačević ukratko objasnio razloge pokretanja Tribine u gostima, Sanja Pilić neposrednošću je i vedrinom brzo osvojila naklonost pedesetak nazočnih. Druženje je počela opisom svoga životnog i umjetničkog puta, predstavljanjem brojnih knjiga za djecu i odrasle, a zatim je čitala svoju poeziju i prozu. U posljednjem dijelu susreta odgovarala je na brojna pitanja oduševljene publike. (Hrvoje Kovačević)

U srijedu, 24. rujna 2014. u prostorima Društva hrvatskih književnika održana je **23. Mala tribina**. Tom su se prilikom učenicima dvaju sedmih razreda Osnovne škole Miroslava Krležu susreli s književnikom **Dubravkom Jelčićem Bužimskim** koji je svojim mladim čitateljima ukratko predstavio nastajanje romana *Sportski život letećeg Martina* te slijedeća dva dijela romaneskne trilogije o Martinu. Druženje je potrajalo sedamdesetak minuta i cijelo to vrijeme sva su djeca bila potpuno usredotočena na ono što im književnik govori tako da je ovo bila možda i najbolja Mala tribina do sada. (Hrvoje Kovačević)

U četvrtak, 23. listopada 2014. održana je **24. Mala tribina**. U prostorijama DHK-a književnica **Sonja Zubović** družila se s učenicima drugih i trećih razreda Osnovne škole dr. Ivana Merza iz Zagreba. Na pitanje tko je trenutno zaljubljen, većina mališana digla je ruku. Do glavne teme stiglo se postepeno, nakon živahne rasprave o tome što je sve u životu doista važno. Slušajući razmišljanja o poštenju, iskrenosti i marljivosti, nazočni odrasli od djece su mogli štošta naučiti. Pri tome treba naglasiti da je književnica mladu publiku sjajno zaigrala i neprestano održavala njihovu punu pozornost. Nakon što su se svi složili da je ljubav najvažnija u životu, književnica je čitala svoje pjesme koje su tako oduševile djecu da su je molila da neke čita ponovo. Iako je druženje potrajalo znatno duže od školskog sata, mališani su do kraja ostali potpuno usredotočeni. Susret je završio zajedničkim fotografiranjem. (Hrvoje Kovačević)

U srijedu, 1. listopada 2014. godine dodijeljena je nagrada za najbolji neobjavljeni prozni rukopis za djecu i mlade Zvonko. Tročlani je žiri u sastavu Robert Mlinarec, pisac i urednik, Silvija Šesto, spisateljica, urednica i predsjednica Hrvatskog društva

za djecu i mlade, te Snježana Babić Višnjić, spisateljica i predsjednica žirija, nakon pomna iščitavanja čak 61 prispjelog rukopisa koji je odgovarao propozicijama natječaja odlučio da je pobjednica prvog natječaja Zvonko **Nena Lončar** i njezin roman *Šest guba čarolija i jedan užas na kvadrat*. Nagrađenoj će se dodijeliti medalja i tiskati knjiga, te će dobiti 100 autorskih primjeraka romana. Uz nagrađeni, pohvaljeni su rukopisi Josipa Sanka Rabara *Priče i bajke za djecu*, Irene Pušnik *Dora iz 5.a* i Daje Globan Kovačević za *Čarobnjak rebusa*. Natječaj je raspisalo Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade u spomen na prerano preminulog pisca Zvonka Todorovskog.

Od 20. do 30. listopada 2014. u Zagrebu, Sisku, Bjelovaru, Ivanici Gradu i Krapini održan je jedanaesti festival knjige i književnosti **PAZI KNJIGA!** Festival je tradicionalno prepoznatljiv po brojnim gostovanjima domaćih i stranih pisaca i ilustratora, s ciljem da se kroz razgovore, okrugle stolove, izložbe i književne susrete publika pobliže upozna s književno-ilustratorskom scenom na našim prostorima. Uz bogat program, ove se godine mlađim sudionicima omogućilo upoznavanje i nešto drugačije medijske forme

– radioigre. Festival je započeo okruglim stolom održanim u Hrvatskom centru za dječju knjigu, a završio svečanom dodjelom književne nagrade za najbolju slikovnicu Ovca u kutiji.

Festival knjige i književnosti **PAZI, KNJIGA!** započeo je u ponedjeljak **20. listopada** okruglim stolom pod nazivom VELIKI I MALI na kojem se raspravljalo o položaju književnosti za djecu kada je u pitanju čitanost, prisutnost u medijima, financijska potpora državnih institucija, vidljivost i priznanje u kulturnim krugovima i prodaja. Moderator okruglog stola bila je Ana Đokić, književnica i voditeljica KNJIGE U CENTRU, udruge koja je i inicirala ovo događanje, te organizatora festivala PAZI, KNJIGA! Zapisnik događanja je vodio književnik Zoran Pongrašić. Na okruglom stolu sudjelovali su: književnica za djecu Silvija Šesto, Ranka Javor iz Knjižnica grada Zagreba, srpska književnica za djecu Jasminka Petrović, srpski ilustrator Bob Živković, profesorica Dubravka Težak, nakladnik Seid Serdarević, iz Ministarstva kulture Maja Zrnčić i glavni urednik Mozaik knjige Zvonko Maljković.

U nedjelju **2. studenoga** u 83. godini **preminuo je** književnik

Zvonimir Balog (vidi *U spomen* na str. 114.)

Povodom Mjeseca knjige, **svakog ponedjeljka tijekom studenoga 2014. godine** u Rijeci se održavao književno-likovni program. Za djecu su organizirane radionice *Pričam ti bajku* pod voditeljstvom Diane Rosandić Živković te *Nacrtaj, naslikaj, odglumi, otpleši mi bajku!* pod voditeljstvom Anite Rončević. Za odrasle je organizirano druženje u večernjim satima kada je književnica Diana Rosandić Živković čitala ulomke *Tajne Ribareve ješke* te nastavak *Ignacijeve Plave ruže*.

U petak, 14. studenoga 2014. godine na Interliberu se održala svečana dodjela nagrade za najbolju slikovnicu **Ovca u kutiji**. Nagradu stručnog žirija (u sastavu Dubravka Težak, Diana Zalar, Marsela Hajdinjak) osvojila je slikovnica **Coprnic Dragica, Marijane Jelić** (Knjiga u centru). Riječ je o slikovnici koja na duhovit način priča priču o svakodnevnom životu u 14. stojeću u našim krajevima. Djeca su najveći broj svojih glasova darovala dvjema slikovnicama koje dijele nagradu, a to su nagrađena *Coprnic Dragica Marijane Jelić* i *Sretna kućica* (tekst Karmen Delač Petković i Dijana Arbanas, ilustracije Darko Ma-

can; Hrvatska čitaonica sela Kutu). Nagradu Ovca u kutiji dodjeljuje Knjiga u centru, umjetnička udruga koja okuplja pisce, ilustratore i dizajnere, u sastavu dječjeg i kritičkog žirija.

Od 11. do 16. studenog 2014. godine na Zagrebačkom velesajmu održan je 37. Međunarodni sajam knjiga i učila – Interliber. Uz brojne izložbene štandove hrvatskih nakladnika na kojima su posjetitelji mogli pregledati i kupiti različita izdanja, održala su se i brojna druženja s autorima, predstavljanja novih naslova te dodjela nagrada najboljim autorima. I ove su godine Interliber pratili brojni mediji koji su objavili informaciju da je ovogodišnji Sajam posjetilo više do 130 tisuća posjetitelja. Tom su prilikom, između ostalog, održane promocije novih naslova Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade, Mozaik je na svojoj pozornici ugostio Sanju Pilić, Sanju Polak, Željku Mezić i Tomislava Torjanca, a Školska knjiga prezentirala je nove naslove Hrvvoja Kovačevića.

Mala tribina, 25. po redu, održana je **18. studenog 2014.** Djeca zagrebačke Osnovne škole J. J. Strossmayera za susret su odabrala spisateljicu **Sanju Polak**. U prostorije DHK-a pristigli su uče-

nici trećih razreda. Oduševila ih je Sanja Polak. Opisujući svoj životni i književni put, stigla je do pitanja što znači biti dobar. Uglavnom su se sva djeca uključila u raspravu, frcale su mudre misli, dobrota je u svim svojim oblicima zagospodarila Trgom bana Josipa Jelačića. Zatim se književnica pozabavila važnošću čitanja. Ne samo djeca, nego i učiteljice, i voditelj Male tribine ostali su u uvjerenju kako bi Hrvatska postala zemljom najboljeg življenja kada bi svi koji o bilo čemu odlučuju jednom godišnje pročitali Šegrta Hlapića. Susret je završio molbom djece i obećanjem književnice da će nastaviti *Dnevnik Pauline P.* Držimo je za riječ. (Hrvoje Kovačević)

U srijedu, 19. studenoga 2014. godine u prostorima Društva hrvatskih književnika održan je kolokvij u povodu **150. obljetnice rođenja hrvatske književnice Jagode Truhelke**. Voditeljica kolokvija bila je dr. sc. Dubravka Težak, a izlagali su: dr. sc. Patricia

Marušić, dr. sc. Andrijana Kos-Lajtman, dr. sc. Marina Gabelica, dr. sc. Sanja Lovrić Kralj, dr. sc. Vedrana Živković Zebec i Davor-ka Mihoković. Izlagači i okupljeni ovom su prigodom podsjetili na važnost i značenje Jagode Truhelke za hrvatsku književnost, naglasili su njezin utjecaj na razvoj hrvatske književne i kulturne scene te raspravljali o mogućnostima revitalizacije njezinih djela među suvremenim čitateljima i učenicima.

U SPOMEN: ZVONIMIR BALOG

(Sveti Petar Čvrstec, 31. 5. 1932. – Zagreb, 2. 11. 2014.)

Poštovana obitelji, rođaci, prijatelji, kolege i znanci, poštovatelji djela Zvonimira Baloga, imam tužnu zadaću oprostiti se u ime Društva hrvatskih književnika od velikana hrvatske književne riječi, dragoga kolege i prijatelja.

Ime Zvonimira Baloga zabilježeno je velikim slovima u našu književnost i kulturu jer iza njega ostaje impozantan opus od sedamdesetak knjiga.

Legendarni dječji književnik čija su mnoga djela školska lektira rođen je 30. svibnja 1932. u Svetom Petru Čvrstecu pokraj Križevaca. U Zagrebu je završio Školu primijenjenih umjetnosti i Pedagošku akademiju. Promijenio je mnoge poslove: između ostalih zanimanja, bio je pipničar, administrator, dekorater, nastavnik, televizijski urednik, urednik časopisa....

Smatra ga se utemeljiteljem suvremene hrvatske dječje poezije. Pisao je originalnim i osebujnim stilom, rabeći humor i zanimljive igre riječima. Najnagrađeniji je hrvatski dječji pisac, a djela su mu doživjela mnoga izdanja. Od knjiga dječje poezije osobito se ističe *Nevidljiva Iva* (1970) sa šesnaest izdanja, a od proze je vjerojatno najpoznatija knjiga *Ja magarac* (1973). Meni je pak osobito draga njegova knjiga *Dijete koje*

se nije htjelo roditi, svojevrsna oda ljubavi.

Ovaj neumorni pjesnik, slikar, pisac aforizama, ilustrator, antologičar, kipar itd. bio je i jako dobar pjesnik za odrasle, esejist, autor dramatskih tekstova i scenarija te romanopisac. Njegov autobiografski roman *Predživot* (2001) zamišljen kao dio trilogije, humorističan je prikaz hrvatske svakodnevice.

Kad govorimo o poeziji za odrasle, Balog je svoj pjesnički vrhunac dostigao knjigom *Pjesme za prvu ruku*, 2003. A počeo je 1957. godine kad svojim pjesmama sudjeluje u *Knjizi sedmorice*. U zbirci u kojoj je jedan od osnovnih motiva samoća, posebno se ističe pjesma *Poslije takozvane smrti* koja je uvod u njegov snažan misaoni svijet. U njoj se govori o intenzivnom prožimanju života i smrti. Godine 1961. objavljuje knjigu *Ekvilibrij*. Zbirka *Pjesme za prvu ruku* vodi nas u ludički svijet, u igre jezikom, u apsurd...

Balogov opus poznat je i čitateljima izvan Hrvatske. Djela su mu prevedena na 19 jezika. Na engleskome se ističe njegov *Bonton*, a značajni su mu i prijevodi na slovački i poljski. Na španjolskome su mu objavljene pjesme za odrasle. Dobitnik je međunarodne nagrade, diplome Časna lista IBBY-a 1996. godine za knjigu poezije *Pusa od Krampusa*.

Još 1957. u pjesmi *Poslije takozvane smrti* Balog kaže: *Ne oblačite tamna odijela kada vas jednom ostavim / ni spomenik ne dižite nikakav / ne sadite cvijeće nedužno / ni drveće s vječnim lišćem / ja ionako ne ću tu ostati zauvijek / sjećate se da sam još nekad bio vrlo nemiran / i imao narav žive...*

Oprostite, dragi Zvonimire, što Vas nismo poslušali i što smo došli na oproštaj s Vama u tamnim bojama – tužni smo jer ste nas napustili, jer Vaš smijeh više neće odjekivati među nama, jer više nećemo slušati Vaše duhovite doskočice niti se diviti Vašoj beskrajnoj energiji. Tužni smo jer smo Vas poštivali i voljeli.

Do susreta u vječnosti neka Vas čuvaju anđeli....

U ime Društva hrvatskih književnika sa Zvonimirom Balogom oprostila se dopredsjednica Željka Lovrenčić.

NOVE KNJIGE

Informacije preuzete s mrežne stranice Knjižnica grada Zagreba. Anotacije izradili: Maja Brajko Livaković, Marina Danev, Natalija Dragoja, Lucija Kodžajev, Željka Krušlin, Dunja Lovrenčić, Anita Spevec, Alka Stropnik i Ljiljana Suton.

SLIKOVNICE ZA NAJMLAĐE

Seda Darcan Ciftci, Gustavo Mazali: *Jakov uči prati zube*

Prevela: Maja Opačić; Zadar: Forum, 2014.

Slikovnica za najmlađe iz serijala o dječaku Jakovu pomoći će djeci u usvajanju zdravih higijenskih navika. Jakov je dječak koji baš ne voli prati zube, ali uz pomoć svoje dosjetljive mame shvatit će kako je lijepo imati zdrave zube i mirisan dah.

Branimir Dolenec: *Koprivko u Zagrebu*

Koprivnica: Bogadigrafika, 2014.

Šesta slikovnica u seriji o Koprivku. Pomoću čarobne knjige Koprivko i Dunja kroz Crnu rupu stižu u Zagreb. Dunja, koja ima veliko znanje zahvaljujući učenju i čitanju, priča Koprivku legendu o Manduševcu. Govori mu zanimljivosti o banu Jelačiću i poučava ga o katedrali i Majci Božjoj od Kamenitih vrata. Zajedno obilaze Dolac i Gornji grad. Kako se djeca ne smiju bez pratnje voziti uspinjačom, odluče se barem malo provozati tramvajem.

Sanja Pilić: *Stigao je brat*

Ilustrirala: Andrea Petrlik Huseinović; Zagreb: Kašmir promet, 2014.

Kad u neku obitelj stigne prirova, kod većine starije djece javlja se ljubomora, jer više nisu u centru pažnje i osjećaju se zapostavljenima. Ova slikovnica olakšat će i roditeljima i djeci koji se nađu u takvoj situaciji zajedničko sagledavanje problema i pozitivno snalaženje u novonastalim okolnostima.

Dubravka Volenec: *Vrapčić Prbko*

Ilustrirao: Branimir Dolenec; Koprivnica: Bogadigrafika, 2014.

Edukativna slikovnica o dječaku Luki koji je našao mladog vrapca u travi, ispod drveta. Vrapčić je ispao iz gnijezda i prijetila mu je opasnost da nastrada. Lukina majka ga je poučila što treba napraviti i nazvala je azil za ptice. Od njih je dobila savjete kako i čime hraniti tako malu ptičicu. Priča je pogodna za djecu starije vrtičke dobi zbog teme, ali i zbog velikih tiskanih slova. Na kraju priče se nalazi mali rječnik pojmova.

KNJIGE ZA MLAĐU DJECU

Yasemin Bradley, Gustavo Mazali: *Jakov ide u kino / Jakov sklapa prijateljstvo s voćem i povrćem*

Prevela: Maja Opačić; Zadar: Forum, 2014.

Slikovnice iz serijala o dječaku Jakovu. U slikovnici *Jakov ide u kino* ispričano je dječakovo prvo iskustvo odlaska u kino s roditeljima. Slikovnica *Jakov sklapa prijateljstvo s voćem i povrćem* donosi priču o dječaku koji nije volio jesti voće i povrće, već samo slatkiše. Jedne večeri Jakov se u svojim snovima susreo s graškom, paprikom, narančom, špinatom... Od svakog od njih poslušao je kratku, zanimljivu priču te doznao kako pridonose našem zdravlju. Na kraju slikovnice nalazi se i mali kviz za provjeru usvojenog znanja o voću i povrću.

Jelena Pervan: *Hrkalo i Kamilica*

Ilustracije: Jelena Brezovec; Varaždin: Evenio, 2014.

Ilustrirana slikovnica za predškolce i mlađe osnovnoškolce nastavak je priče o medi Hrkalu koji je svoju popularnost stekao baš po najglasnijem „hrku“ u šumi. U ovoj slikovnici Hrkalo će zakazati u onome u čemu je najbolji. Više ne može spavati, ne može hrkati te je bezvoljan i tužan. Problem će nastati kada ga odluče posjetiti

članovi Hrkozboru koji svake godine nagrađuju najglasnije hrkače na svijetu. Priča nosi pouku da je ljubav životna vrijednost važnija od slave.

Maja Jelušić: *Velike kuće: Hvar*

Ilustracije: Ana Kolega; fotografije: Filip Bubalo; Zagreb: Ibis grafika, 2014.

Knjižica tvrdih listova za najmlađe, ali i za sve one koji se ponekad takvima osjećaju i žele upoznati naš prelijepi grad Hvar i njegove znamenitosti kroz pjesmu, rimu i igru riječi. Pjesme nam kazuje mačak Sperić, koji i dan danas luta gradom i obilazi njegove velike kuće poput franjevačkog samostana kod Pjace uz more, 400 godina starog kazališta kod Arsenala, ljetnikovca Hanibala Lucića i drugih graditeljskih ljepota grada Hvara.

Orianne Lallemand: *Vuk koji je htio biti druge boje / Vuk koji je tražio ljubav*

Ilustrirala: Eleonore Thuillier; s francuskog prevela: Petra Matić; Zagreb: Algoritam, 2014.

Vuk koji je htio biti druge boje: Priča prati vuka kojem se nije svidjela crna boja njegova krzna. Kroz duhovite preobrazbe u različite boje naučit će važnu životnu

lekciju o samopoštovanju i neprocjenjivosti vlastitih razlikovnih značajki u odnosu na druge. Problemska slikovnica francuske autorice u maniri pozitivne psihologije potiče izgradnju samosvijesti i samopouzdanja prvenstveno kod djece predškolske dobi, iako univerzalnost iznesenih poruka briše dobne granice.

Vuk koji je tražio ljubav: Duhovita ljubavna priča dio je serije slikovnica francuske autorice koja pozitivne životne poruke prenosi kroz doživljaje simpatičnog vuka. U ovom naslovu odlučio je pronaći vučicu svog života. Sva kompleksnost, ali i jednostavnost, te nepredvidivost i težina takva pothvata prikazana je u šarmantnoj knjižici namijenjenoj djeci predškolske dobi. Vedrina i šaljivost teksta istaknute su ilustracijama izrazita kolorita.

Petra Lončar: *Čudesan cvijet: priča o ljepoti, slobodi i ljubavi za djecu i njihove roditelje*

Zagreb: Alfa, 2014.

Viliam je dječak koji živi u malom selu okruženom prekrasnim bregovima. Sa svojom druž-

nom uživa u darovima prirode, ali i u različitim kreativnim izazovima. Jednog proljetnog dana stigli su do malenog jezera na kojem je bio otočić i na njemu neobičan cvijet. Viliam ga je poželio ubrati. No kako se počelo mračiti, vratili su se svojim kućama. San koji je te noći Viliam sanjao, poslao mu je snažnu poruku.

Erwin Moser: *Mano i Dado: knjiga jesenskih i zimskih pustolovina / Mano i Dado: knjiga proljetnih i ljetnih pustolovina*

Prevela i uredila: Dunja Flegar; Zagreb: Planet Zoe, 2014.

Ponajbolji austrijski ilustrator i književnik za djecu i mlade u novom prijevodu na hrvatski jezik predstavlja dvije autorske zbirke kratkih priča o dva pustolovna prijatelja miša. Unutar dvanaest tzv. mišopustolovina opisane su njihove zgrade kroz koje djeca mogu naučiti puno o godišnjim dobima i njihovoj manifestaciji u prirodi. Priče s neočekivanim obratom na kraju, jednostavnog jezika i kratkih rečenica, te zanimljivih, pomalo stripovskih ilustracija namijenjene su djeci predškolske dobi.

KNJIGE ZA DJECU

Vasil Tocinovski: *Pobjednici*

Ilustrirali: Emilija i Stojče Tocinovski; Hrvatsko književno društvo, Rijeka, 2014.

Ova knjiga sadrži 39 kratkih priča koje su podijeljene u dva ciklusa: *Priče iz vrtića* i *Pobjednici*. Sve su priče uglavnom posvećene obiteljskim odnosima kroz tri naraštaja (djedovi i bake, očevi i majke te unuci i unuke) i u njihovu su središtu djeca u raznim fazama odrastanja, od vrtićke pa do tinejdžerske dobi. Glavni su likovi zaokupljeni tipičnim problemima djece predškolske i školske dobi od problema u nastavi do prvih ljubavnih iskustava. Često su nadahnute stvarnim događajima. Pisane su s puno optimizma, a pisac se trudi poučiti malog, ali i podsjetiti odraslog čitatelja na životne vrijednosti koje su u užurbanom stilu modernoga života često potisnute. Svladavanje i najmanjih problema u svakodnevici pisac nastoji prikazati kao pobjedu sličnu onoj u sportskom natjecanju, pa otuda i naslov ove zbirke.

Ivanka Ferenčić Martinčić: *Matilda i zagonetne žabe*

Zagreb: Naklada Nika, 2014.

Matilda je radoznala djevojčica koja voli lutke i matematiku,

svog mačka Puka i knjige. Stoga vrlo često odlazi u knjižnicu gdje radi njezina mama. No jednoga dana odlazak u knjižnicu pretvorit će se u vrlo uzbudljivu pustolovinu, u kojoj mogu uživati i djeca mlađe školske dobi.

Mladen Kopjar: *Poštanski Marko*

Ilustrirao: Niko Barun; Zagreb: Mozaik knjiga, 2014.

Zbirka priča o odrastanju namijenjena djeci starije vrtićke dobi i mlađim osnovnoškolcima. Veći dio kratkih priča pripovijeda nam dječak Marko na duhovit i veseo način. Priča svoje zgrade i nezgrade u doživljajima s rodbinom, s ljetovanja, o blagdanima, o svojim strahovima i o drugim poznatim situacijama.

Lela B. Njatin: *Zašto se baka ljuti?*

Ilustrirala: Alenka Sottler; prijevod sa slovenskog: Edo Fičor; Zagreb: Meandarmedia, 2014.

Problemska slikovnica na temu bolesti i smrti najstarijeg člana obitelji. Mali medvjedići svjesni su postupnih i dramatičnih promjena u ponašanju i zdravlju njihove omiljene bake medvjedice. Teško se mire s promjenama,

konačno i s gubitkom, ali će lijepe uspomene koje čuvaju, pomoći da prevladaju teške trenutke.

Lincoln Peirce: *Natko Veliki: nitko kao Natko*

prijevod: Darko Macan; Zagreb: Europapress holding, 2014.

Ljubitelji duhovitog serijala *Gregov dnevnik* Jeffa Kinneya dobili su još jednoga genijalca u čijim će nenamjernim nestašlucima zasigurno uživati. Riječ je o serijalu *Natko Veliki* čiji je pisac i crtač stripova, Lincoln Peirce, a serijal je dospio na listu najprodavanijih naslova New York Timesa. Natko je preveden na 19 jezika u 17 zema-lja, a posjeduje i svoju blog stranicu. Natko je učenik šestog razreda, koji zna da je rođen za nešto veliko, ali još uvijek ne zna što je to i iako se trudi da postane slavan i sjajan, ne-

kako mu to ne polazi baš od ruke i nevolje se nižu jedna za drugom. Knjiga je napisana u stripovskoj maniri s puno crteža što doprinosi privlačnosti i olakšava čitanje.

Sanja Pilić: *Maša i klaun*

Ilustrirao: Niko Barun; Zagreb: Mozaik knjiga, 2014.

Najnovije Mašine zgrade uključuju vrlo posebne klaunove – oni u bolnicama uveseljavaju djecu i svojim im posjetima krute bolesničke dane. Njihovo dobročiniteljstvo potaklo je Mašu da i sama u tome sudjeluje. Uz pomoć prijatelja iz razreda prikupila je igračke i knjige, te ih zajedno s klaunovima crvenih noseva podijelila bolesnoj djeci. Potičući razvoj suosjećanja prema posebno osjetljivoj skupini, oboljeloj djeci, slikovnica je namijenjena djeci mlađe školske dobi.

KNJIGE ZA MLADEŽ

Alexander de Neve: *Gusarski dvor : engleska pomorska pripovijest*

Prema prijevodu Stjepana Širole; Zagreb: Ognjište, 2014.

Biblioteka „Knjižnica Mladi pustolovi“ donosi nam stare, već pomalo zaboravljene priče u novim izdanjima. *Gusarski dvor* engleska je pomorska pripovijest, koja je prvi put ugledala svjetlo dana davne

1929. godine, a donosi nam veliku morsku pustolovinu. Kapetan broda „Marija“ mlad je čovjek, ali svatko ga cijeni i poštuje, posebno njegovi mornari, zbog odlučnosti i dobrote. Ekipa kreće iz New Yorka za Kopenhagen... i već nadomak cilju, čekaju ih gusari, oluje, munje i brojne nevolje. Usred svega toga, kapetan će pronaći nešto što nije očekivao.

Nada Mihelčić: *Edbin*

Zagreb: Naklada Semafora, 2014.

Višestruko nagrađivana autorica knjiga za djecu i mlade, ponovo nam donosi priču o odrastanju, ljubavi, ali i o tome kako postati bolje ljudsko biće. Srednjoškolac Edbin glavni je lik koji živi u disfunkcionalnoj obitelji s roditeljima i sestrom. Materijalno su sređeni, no nedostaje emocija. Edbin ipak uspijeva spoznati da život ima i drugu stranu, otkriva prijateljstvo i ljubav, koji su mu do tada bili nepoznanica. Uvijek britka i duhovita, autorica Nada Mihelčić pruža nam još jednu zanimljivu priču o sazrijevanju, namijenjenu tinejdžerima.

Jelena Radan: *Zeda: Rejna Zum u Zemlji djece*

Ilustrirao: Boris Sekulić; Zagreb: Algoritam, 2014.

Fantastično pustolovna pripovijest prvijenac je autorice Jelene Radan, koja je široj publici poznatija kao pjevačica. Priča je to o obitelji, odrastanju i o bezgraničnosti ljudskog duha. U središtu je priče radoznala dvanaestogodišnja djevojčica, koja pronalazi tajnu knjigu i s roditeljima kreće na putovanje u potpuno drugačiji svijet, Zedu, Zemlju djece, u kojoj vladaju potpuno drugačija pravila ponašanja. Fantastično i svakodnevno isprepliću se do posljednje stranice, uz pregršt duhovitosti i pustolovina, nakon kojih se ipak najljepše vratiti kući.

KNJIGE NA STRANIM JEZICIMA

Kašmir Huseinović, Andrea Petrlik Huseinović: *The turtle and the geese*

Ilustrirala: Andrea Petrlik Huseinović; prijevod na engleski: Erika Katačić Kožić; Zagreb: Dječja knjiga, 2014.

Ilustrirana basna za najmlađe o ljudskim manama, samodisciplini i dosljednosti. Naime, jedna je kornjača bila naporna sebi i drugima zbog svoje brbljavosti. Uz to je silno željela letjeti i upoznati nove

krajeve. Da bi to i ostvarila morala se odreći jedne svoje mane. Da bismo u životu došli do cilja moramo se potruditi i biti spremni na promjene.

Andrea Petrlik: *Noah's Ark*

Prijevod na engleski: Erika Katačić Kožić; Zagreb: Dječja knjiga, 2014.

Poznata biblijska priča (na engleskom jeziku) o poštenom i dobrom čovjeku Noi koji je prema

Božjim uputama sagradio veliku arku i spasio svoju obitelj i brojne životinjske vrste prije velikoga potopa. Priča je ispričana na

najmlađima jednostavan i pristupačan način, uz autoričine živopisne i vedre ilustracije.

STRIPOVI

Borivoj Dovniković-Bordo: *Čipko i djed Filip: prvih dvadeset godina*

Zagreb: Vedis, 2014.

Strip o djedu Filipu i psu Čipku koji je počeo izlaziti 1994. godine u časopisu *Bijela pčela*, donosi priču o prijateljstvu, dobroti i ljubavi a sastoji se od niza kratkih, duhovitih i zabavnih epizoda o svakodnevnim dogodovštinama glavnih junaka. Gospodin Filip baš je onakav djed kakvi djedovi trebaju biti: dobroćudan, voli djecu i životinje i nikada ne puši pred djecom. I Čipko je dobroćudan, zavidi djeci koja idu u školu i znaju čitati i pisati, a rado zaviri u knjige u kojima ima puno slika. Njih se dvojica dobro slažu i tek ponekad dolazi do sitnih nesporazuma. Ovu skladnu zajednicu upotpunjuje i njihov prvi susjed, miš Miki. Knjiga sadrži epizode nastale u periodu od 1994. do 2013. godine.

Harold R. Foster: *Princ Valiant (knjiga 9)*

Prevela: Maja Tančik; Zagreb: Zagrebačka naklada, 2014.

Ovo je deveti svezak stripa o princu Valiantu. Nakon što je kraljica Aleta zavela red u svome malom kraljevstvu na Maglenim otocima u Egejskom moru, ona i njezin muž, princ Valiant vraćaju se na sjever, u Thulu. Okupljena družina putuje istočnom rutom, velikim rijekama i kopnenim prijelazima, a usputne nevolje s ratobornim starosjediocima rješavaju se lukavstvom i borbom. Po dolasku na cilj, treba riješiti nesporazume sa susjedima kralja Aguara, a potom, nakon turnira u Camelotu, kralj Artur šalje princa Valianta u posebnu misiju. Prateći članak u ovom svesku donosi priču o siru Lancelotu, slavnom vitezu iz legende o kralju Arturu i najistaknutijem članu bratstva Okruglog stola.

Kolor biblioteka Zagor (18. knjiga: Prikaza iz prošlosti / Pobjeda / Neman iz lagune; 19. knjiga: Seminole / Osvetnici / Satko; 20. knjiga: Pikov dečko / Krava staza / Zvijeri)

Crtež: Franco Donatelli, Galli-

eno Ferri; scenarij Guido Nolitta; prijevod Andrej Cvitaš

Zagreb: Libellus, 2014.

Vestern strip, izlazi od 1961. godine. Radnja je smještena u prvu polovinu 19. stoljeća a kombinira pustolovne, kriminalističke i znanstveno-fantastične elemente u vestern okruženju. Glavni junak je Zagor, borac protiv nepravde i kriminalaca. On živi u Darkwoodu, (izmišljenoj) šumi u blizini Velikih jezera i Kanade. Na tom području uz bijelce obitavaju i mnoga indijanska plemena, a Zagor se trudi održati ravnotežu sklada i razumijevanja među svima njima. Spretno rukuje kamenom sjekirom pa ga nazivaju i Duh sa sjekirom. Njegov je vjerni pratilac nespretni, proždrljivi i simpatični Meksikanac Chico.

Albert Uderzo: *Asterix i Latraviata*

Preveo: Darko Macan; Zagreb: Bookglobe, 2014.

Asterix, glavni junak strip serijala koji je počeo izlaziti u Francuskoj 1959. godine, živi u vrijeme rimske vladavine, oko 50. godine prije naše ere, u izmišljenom selu na sjeverozapadu Galijske. To je jedino selo koje Rimljani još nisu osvojili, a njegovi stanovnici, članovi galskog plemena na čelu s Asterixom, njegovim prijateljem Obelixom, seoskim druidom Faktorixom, bardom Kozoderixom i poglavicom plemena Samostalixom, trude se da tako i ostanu. U ovoj epizodi uvučeni su u događanja potaknuta Pompejevom zavjecom protiv Cezara.

STRUČNA LITERATURA ZA RODITELJE, ODGOJITELJE I NASTAVNIKE

Diana Zalar: *Potjevovi bogotvornosti: studije, eseji i kritike iz književnosti za djecu i mladež*

Zagreb: Alfa, 2014.

Opsežna knjiga književno-teorijskih i pedagoških tekstova poznate hrvatske autorice, o romanima i pričama za djecu hrvatskih autora, o poeziji za djecu (pred-

stavljenoj kroz pjesnike, njihove pjesme i knjige poezije). Nadalje, autorica u knjizi uspoređuje hrvatske i strane pisce za djecu te nudi analizu slikovnica hrvatskih autora i ilustratora. U knjizi je također riječ o dramskim tekstovima, prijevodima sa stranih jezika, metodičkim studijama i ogledima.

SURADNICI U OVOM BROJU

dr. sc. **Marina Gabelica**, asistentica, Učiteljski fakultet, Zagreb,
marina.gabelica@gmail.com

Biserka Goleš-Glasnović, profesorica hrvatskoga jezika, Zagreb, OŠ
Tituša Brezovačkog, biserkagg@yahoo.com

Martina Jurišić, studentica Hrvatskih studija, Zagreb,
martina.jurisc4@gmail.com

Hrvoje Kovačević, slobodni književnik, Stubičke Toplice,
hrvoje.kovacevic@kr.t-com.hr

Nada Kujundžić, studentica poslijediplomskoga studija književnosti na
Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Zagreb nadkuj@utu.fi

Mladen Kušec, novinar i književnik, Zagreb, mkusec@net.hr

Josip Laća, književnik, Zagreb, josolaca@gmail.com

Nina Lekić, studentica Hrvatskih studija, Zagreb, nina.lekiceva@gmail.com

dr. sc. **Željka Lovrenčić**, dopredsjednica DHK, voditeljica Zbirke Ino-
zemna Croatica u NSK, zeljka.lovrencic@zg.t-com.hr

Nada Mihoković-Kumrić, farmaceutkinja i književnica, Velika Gorica,
ljekarna.mihokovic@zg.t-com.hr

Tatjana Pokrajac-Papucci, ekonomska tehničarka i književnica,
Rovinjsko selo, tpp@hi.t-com.hr

Ana Radmanić, studentica Učiteljskog fakulteta, Koprivnica,
ana.radmanic92@gmail.com

Diana Rosandić, profesionalna književnica, Rijeka, diana.rosandic@
gmail.com

Anita Skrbín, studentica Učiteljskog fakulteta u Zagrebu,
anitaskrbín992@hotmail.com

Ljiljana Varjačić, studentica Učiteljskoga fakulteta, Zagreb;
ljiljana.varjacic@gmail.com

dr. sc. **Diana Zalar**, Zagreb, Učiteljski fakultet, diana.zalar@ufzg.hr

NARUDŽBENICA

Tel. 00385 1 4816 931

Faks: 00385 1 4816 959

e-mail: knjizevnostidijete@dhk.hr

Pretplate se uplaćuju na žiro račun br. HR 5223600001101361393

Poziv na broj: 01114-3207714-2014

(Društvo hrvatskih književnika – za *Književnost i dijete*)

Ime / naziv naručitelja

OIB

Adresa (ulica, broj, mjesto)

Telefon

KNJIŽEVNOST I DIJETE

ČASOPIS ZA DJEČJU KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNOST ZA MLADE

	Cijena	broj primjeraka
1 broj	30 kn	
Dvobroj	50 kn	
Godišnja pretplata	100 kn / 20 EUR	

U

,

god.

Način plaćanja

☐ virmanom

potpis i pečat

